છત્રીસ

એકાદશીની કથા.

બુકસેલર મંગળદાસ જોઈતારામ.

રીચીરોડ, અમદાવાદ.

છવીસ

એકાદશીની કથા

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર

બુકસેલર મંગળદાસ જોઇતારામ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

આવૃતી ૨ જી   પ્રત ૩૦૦૦

સંવત ૧૯૮૨   સને ૧૯૨૬

અમદાવાદ-પાનકોરના નાકે મનોહર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
મોતીલાલ ગણપતરામે છાપી.

કીંમત ૦-૮-૦

છવીસ એકાદશીની કથા.

એકાદશીના ઉપવાસ બે પ્રકારના છે ગ્રહસ્થોને કૃષ્ણ પક્ષમા પણ અધિકાર છે. પરંતુ અપત્ય યુક્ત ગ્રહસ્થે કૃષ્ણપક્ષમાં વ્રત ન કરવું, પણ સમપત્ર વ્રતનો સંકલ્પ કરવો. એ પ્રમાણે ક્ષય તિથીએ શુક્લૈકાદશીએ પણ જાણવું. શયનીબોધની અને મધ્યવર્તી કૃષ્ણૈકાદશીમાં સાપત્ય ગ્રહસ્થાદીને સર્વ અધિકાર છે, સાયુજ્ય મુક્તિની ઇચ્છાવાળાએ તથા પુત્ર અને વાયુની જીજ્ઞાસાવાળાએ ઉભય પક્ષની એકાદશીનુ વ્રત કરવું તેમા કોઇ પ્રકારનો નિષેધ નથી. વૈષ્ણવોએ કૃષ્ણૈકાદશી પણ કરવી અને આ એકાદશીનું વ્રત શીવ વૈષ્ણવ અને સૌરાદી સર્વએ કરવું. સુર્યોદય પુર્વે શુદ્ધાધિકાધિક દ્વાદશીને દિવસે ઉપવાસ કરવાનું તિથિ પાવન માટે કહે છે તે યુક્ત નથી.

એકાદશી વ્રતનો અધિકાર.

પતિવ્રતા સ્ત્રી પતિની આજ્ઞા વગર ઉપવાસ વ્રતાદિ આચરણ કરે તો તે નિષ્ફળ જાય છે, અને પતિના આયુષ્યનો ક્ષય થાય છે-નરકે જાય છે. આશક્તે તો ભક્ષ્યના નવા ફળ, તલ તથા દુધ તેનો ઉપયોગ કરી એકાદશીનો ત્યાગ ન કરવો. પ્રમાદાદિથી એકાદશ્યમુપોષણવ કરણમાં દ્વાદશીએ પણ વ્રત કરવું. દ્વાદશીએ દીવસે કરવાથી મધ્યચાંદ્રાયણ પ્રાયશ્ચિત્ત અને નાસ્તિક-

ત્યાથી કરવાથી પિપીલીકા મધ્યચાંદ્રાયણ અશકત પતિ વ્રત કરે તો તેના આચરણથી સો ગણું પુન્ય થાય છે.

એકાદશીના વ્રતના દીવસનો નિર્ણય.

વ્રતના અધિકારી બે પ્રકારના છે. એક વૈષ્ણવ અને બીજા સ્માર્ત. વૈષ્ણવી વૈષ્ણવ અને તેથી બીજા સ્માર્ત વેધ પણ બે પ્રકારના છે. અરૂણોદય સમયે દશમીનો વેધ. સૂર્યોદય તે વેધ ૫૬ ઘટી કળા માત્ર દશમી પ્રવેશે અરૂણોદય વેદ વૈષ્ણવના વિષય છે. સુર્યોદય પછી છ ઘડી માત્ર દશમી સૂર્યોદય વેધ સ્માર્ત વિષય જ્યોતિષના વિવાદથી એકાદશીનો ત્યાગ કરી દ્વાદશીએ ઉપવાસ, તેમા એકાદશી વિદ્ધા અને શુદ્ધા એમ બે પ્રકારની છે. અરૂણોદય વેધવતી વિદ્ધા તેનો ત્યાગ કરી વૈષ્ણવોએ દ્વાદશીજ કરવી. અરૂણોદય વેધરહિત શુદ્ધા તે ચાર પ્રકારની છે. એકાદશી માત્રાધિકયવતી, દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી, ઉભયાધિકયવતી, અનુભયાધિકયવતી એકાદશી વૈષ્ણવોએ કરવી અને સ્માર્ત ગ્રહસ્થે પર્વો ૧ દશમી ૫૫ એકાદશી ૫૮ દ્વાદશી ૬૦ આ પ્રકારે શુદ્ધ દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી, વૈષ્ણવોએ દ્વાદશીનું ઉપોષણ અને સ્માર્તને પુર્વ દશમી ૫૫ એકાદશી ૫ એ શુદ્ધા ઉભયાધિકયવતી, સર્વ વૈષ્ણવ અને સ્માર્તને ઉપોષણ કરવી. દશમી ૫૫ એકાદશી ૫૭ દ્વાદશી ૫૮ આ અનુભયાધિક્યવતી શુદ્ધા વૈષ્ણવો અને સ્માર્તિએ પુર્વે કરવી.

સ્માર્ત નિર્ણય.

સૂર્યોદય વેધવતી વિદ્ધા અને તે થકી રહિત શુદ્ધા એ બે છતા પણ પ્રત્યેકના ચ્યાર વિભાગ છે. એકાદશી માત્રાધિકયવતી, ઉભયાધિકયવતી, દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી, અનુભયાધિકયતી. આ પ્રમાણે આઠ ભેદ છે. ઉદાહરણ દશમી ૫૮ એકાદશી ૫૦ દ્વાદશીનો ક્ષય ૫૮. આ પ્રમાણે શુદ્ધા એકાદશી માત્રાધિકયવતી દશમી ૪ એકાદશી ૨ દ્વાદશીનો ક્ષય ૫૮. આ પ્રમાણે વિધ્ધા એકાદશી માત્રાધિકયવતી ઉભયમા પણ સ્માર્તે પુર્વની કરણી પ્રતિએ નિશ્રામી ગ્રહસ્થાએ વાનપ્રસ્થે વિધવાએ વૈષ્ણવે અને બીજાએ પણ કરવી. ઉભયાધિકયવતી શુદ્ધા, જેમકે દશમી ૫૮ એકાદશી ૬૦ દ્વાદશી ૪ ઉભયાધિકયવતી વિદ્ધા, જેમકે દશમી ૨ એકાદશી ૩ દ્વાદશી ૪ અહીં એમાં પણ સ્માર્ત, વૈષ્ણવ અને બીજાએ એકાદશીજ કરવી, દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી શુદ્ધા દશમી ૫૮ એકાદશી ૫૯ દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી શુદ્ધા દશમી ૫૮ એકાદશી ૫૯ દ્વાદશી ૬૦ શુદ્ધથી સ્માર્તોએ એકાદશીનોજ ઉપવાસ કરવો પણ દ્વાદશીનો નહી એ માધવનો મત છે. હેમાદ્રિના મત પ્રમાણે તો સર્વપરા દ્વાદશી માત્રાધિકયવતી વિદ્ધા દશમી ૧ એકાદશી ત્રયગામીની ૫૮ દ્વાદસ્યા વૃદ્ધિ ૬૯ એકાદશી વિદ્ધથકી દ્વાદશીજ સ્માર્ત કરવી. આ પ્રમાણે ઉભયાધિકયથી દ્વાદશી માત્રાધિકય છતા પણ સ્માર્તો વિદ્ધાનો ત્યાગ કરવો અન્યનો નહી. વૈષ્ણવોએ ૭ પ્રકારની પણ અધિયપતિનો ત્યાગ કરી દ્વાદશીનો ઉપવાસ કરવો. અનુભયાધિકયવતી શુદ્ધા જેમકે દશમી ૫૭ એકાદશી ૫૮ અને દ્વાદશી ૫૯ સ્માર્તને એકાદશીનો ૭

ઉપવાસ કરવો. અનુભયાધિકયવતી વિદ્ધા જેમકે દશમી ૧ એકા-દશીનો ક્ષય ૫૬ દ્વાદશી ૫૪ અહીં પણ સ્માર્તને તો એકાદશી-નોજ ઉપવાસ કરવો. એ વૈષ્ણવોએ દ્વાદશીએ કરવો. સર્વ દેશમાં પ્રાયઃ માધવના મત પ્રમાણે પ્રચાર છે. આ પ્રમાણે વૈષ્ણવના તથા સ્માર્તના ૧૮ ભેદનો નિર્ણય છે.

કારતક સુદ પ્રબોધિની નામની એકાદશી.

બ્રહ્મદેવ નારદને કહે છે કે હે નારદ સકલ પાપનું નાશક અને પુણ્ય વર્ધન કરનારૂં એવું પ્રબોધિની નામક એકાદશીનું મહાત્મ્ય મારી પાસેથી શ્રવણ કર. જે શ્રવણ કરવાથી સુબૌદ્ધિ પુરૂષને ભક્તિ મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. સકળ પાપનો નાશ કરવાવાળી કાર્તિક શુકલ પ્રબોધિની એકાદશી પ્રાપ્ત થઇ નહીં તે-ટલા સુધી ગંગાદી તિર્થો ગર્જના કરે છે, જેટલા સુધી પ્રબો-ધિની વિષ્ણુ તીથી પ્રાપ્ત થઇ નહીં તેટલા સુધી સમુદ્ર સમેત તિર્થો અને સરોવરો ગર્જના કરે છે. એક પ્રબોધિની એકાદશીનો ઉપવાસ કરવાથી સહસ્ત્રાવિધી. અશ્વમેધ અને શતાવધી વાજપેય યજ્ઞનુ ફળ મળે છે. નારદ પ્રશ્ન કરે છે હે પિતામહ, એક ભુ-કતનકત અને ઉપવાશ શીમનું શું શું પુણ્ય છે તે કહો બ્રહ્મદેવ કહે છે એ એકાદશીને દીવસે એક ભકત એક કરવાથી એક જ-ન્મનું પાપ નાશ પામે બે ભકત કરવાથી બે જન્મનું પાતક નાશ પામે છે તે જે દુર્લભ આપાશ અને અપ્રાર્થીન ત્રિલોકયમા નથી એવું ફળ આ પ્રબોધિની એકાદશી આપે છે, મેરૂમંદાર પર્વત જેટલું અતી ઉગ્ર પાતક હોય તેનો પણ એક ઉપવાસથી

નાશ થાય છે એવી એ સકલ પાતકનો ક્ષય કરવા વાળી છે, હજારો પુર્વ જન્મનાં જે પાપ છે તે સર્વ પ્રબોધિની રાત્રે ઉજાગરો કરવા થકી નાશ પામે છે. એ વિશે દ્રષ્ટાંત જેવો કે અગ્નિ રૂના ઢગલાને બાળી નાખે છે તેવું પ્રબોધિના એકાદશીને રીહજ ઉપવાસ કરે છે તેને પણ વિધીથકી ઉપવાસ કરવાનું ફળ મળે છે. ઋષી શ્રેષ્ટ આ એકાદશીએ જે યથાવિધી થોડુ પુણ્ય કર્યું તોપણ મેરૂ જેટલું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. વિધીહીન થઇ મેરૂ તુલ્ય ધર્મ કરે છે. તેને તે ધર્મથકી અણુમાત્ર ફલ મળતું નથી સંધ્યા કર્મથી હીન બ્રહ્મચર્યાદી વ્રતોથી ભ્રષ્ટ નાસ્તિક કિંવા ધર્મશ અને દુષણ આપવાથી તેના શરીરમાં ધર્મવાસ કરતો નથી. પરસ્ત્રી જોડે સંભોગ કરનારો, મુર્ખ કૃતઘ્ન, અને વિમુખ એમના પણ દેહમાં ધર્મ વાસ કરતો નથી બ્રાહ્મણ હોય કે શુદ્ર હોય જે બ્રાહ્મણની પરસ્ત્રી જોડે ગમન કરે છે તે બંને ચાંડાલ તુલ્ય જાણવી. સુવાસિની હોય કે વિધવા હોય, જે કોઇ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી જોડે ગમન કરશે તે પોતાના સકલ વંશ સમેત નાશ પામશે જે જે દ્વિજ ધર્મી પરસ્ત્રી જોડે ગમન કરશે તેને સંતતી થાય નહીં અને જેને જન્માંતરે ફલ પણ મળવાનું નથી. જે બ્રાહ્મણ પોતાના ગુરૂ અથવા બ્રાહ્મણ જોડે અહંકાર કરે છે તે સુકૃત્યથી ભ્રષ્ટ થઇ શુદ્રની જોડે સંભોગ કરે તે એવા પુરૂષની સંગતી કરનારો પણ ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે. જે પાતકી પુરૂષની સંગત કરે છે તે પણ પાતકી થઇ નરકમાં જાય છે, જે કોઇનું માન પાન કરતા નથી ને કોઇને ભોજન આપતા નથી તેમની કિર્તી આયુષ્ય, સંતતી અને સુખ આ બધું નાશ પામે છે. જે સાધુનું અપમાન કરે છે તે નરાધમ ધર્મ અર્થ અને કામ એથી ભ્રષ્ટ થઇ નરકરૂપ અગ્નિ

થકી દુઃખ થાય છે. સાધુનું અપમાન કરી જે નર આનંદ પામે છે અને કોઇ અપમાન કરે તે જોઇ તેનું નિવારણ કરતા નથી તેમનું કુલક્ષ થાય છે આચાર ભ્રષ્ટ પુરૂષો દાન તથા યજ્ઞયાગાદીક ક્રિયા કરે તો પણ તેમને ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત થતી નથી. એ માટે લોકે નિંદેહું એવું કાંઇપણ અશુભ કરવું નહીં જેનાથકી પોતે કરેલો ધર્મ નાશ પામે એવો આચાર નિરંતર કરતા જેવું જે પુરૂષ નિરંતર કહે છે કે અમો પ્રબોધિની એકાદશીનું ઉપોષણ કરીશું તેમનું પુર્વ શતાબ્ધી જન્મનું પાતક નાશ પામશે પ્રબોધિની એકાદશીની રાત્રે ઉજાગરો કરે છે તે પોતાના પહેલા હજારો પુરૂષ પોતાના પાછળના શતાવધી જન્મના દુઃખથી મુક્ત થઇ ત્યાં રહે છે. બ્રહ્મહત્યાદી શતાવધી પાતકો કરવાવાળો પ્રબોધિની એકાદશીની રાત્રે જાગરણ કરશે તો તે સકળ પાતકથી મુક્ત થશે પ્રબોધિની એકાદશીની રાત્રે ઉજાગરો કરવા થકી અશ્વમેધાદિ સાધનોથી જે પ્રાપ્ત નહી થાય તે પણ પ્રાપ્ત થાય છે. બધા તીર્થોમાં સ્નાન કરી ગૌદાન અર્પણ કરવાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય છે.

તે ફલ પ્રબોધિથી રાત્રે ઉજાગરો કરવા થકી મળે છે. કાર્તીક માસમાં પ્રબોધિની એકાદશી પ્રાપ્ત થઈ છતાં તેનું જેણે યથાવિધી વ્રત કર્યું તે પુણ્યવાન સમજવો અને તેણે પોતાના કુલનો ઉદ્ધાર કર્યો એમ જાણવું જેવો મનુષ્યને મૃત્યુ અવશ્ય છે તેવો રક્ષણ કરેલા દ્રવ્યનો નાશ અવશ્ય છે એવું જાણે નવે એકાદશી પ્રાપ્ત થઇ છતાં જે કરવાનું તે અવશ્ય કરવું, જે પ્રબોધીનો ઉપવાસ કરે છે તેના ઘરમાં ત્રિલોકયમાંનાં સકલ તિર્થો વાસ કરે છે પ્રબોધિનીના દીવસે સર્વ કૃત્યનો પરિત્યાગ કરી ઉપવાસ અવશ્ય કરવો જે નર કાર્તીક માસમાં પ્રબોધીનીનો ઉપવાસ કરશે તે

જ્ઞાની યોગી તપસ્વી તથા જીતેંદ્રિ જાણવો અને તેને સકલ ભાગ તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે આ એકાદશી ભગવાનને અતિ પ્રિય તથા સકલ ધર્મનો સાર આપનારી છે. જન્મમાં બધા ધર્મનો ત્યાગ કરી એક વખત પણ પ્રબોધિની ઉપવાસ કરે તો પણ તે મોક્ષફળ ભોગવશે. બ્રહ્મદેવ કહે છે હે નારદ જેણે, પ્રબોધિની એકાદશીનો ઉપવાસ કર્યો તે નર ફરી જન્મ લેવા પેટમાં આવતો નથી. પ્રબોધિની એકાદશીની રાત્રે ઉજાગરો કરવાથી કાયિક વાચિક અને માનસિક આ ત્રણ પાતકનુ ભગવાન નાશ કરે છે. પ્રબોધિની એકાદશી પ્રાપ્ત થઇ છતાં ભગવાનના ઉપદેશથી જે સ્નાન દાન થશે ઉપવાસ કરી ભકિતપુર્વક ભગવાનનુ પુજન કરે છે તે શતાવધી જન્મના પાતકોથી મુક્ત થાય છે બ્રહ્મદેવ કહે છે હે પુત્ર આ પ્રબોધિની સંજ્ઞક મોટુ વ્રત મહાપાતકનુ નાશક છે એ માટે એ દીવસ અવશ્ય ઉપોષણ કરવું આ વ્રતથકી ભગવાનને જે સંતુષ્ટ કરશે તે સકળ દિશાએ પ્રસિદ્ધ એવા ભગવાનના મંદીરમાં જશે હે નારદ, જે પુરૂષને તેજસ્વી થવાની ઇચ્છા હોય તેણે આ કાર્તીકી એકાદશી અવશ્ય કરવી, બાલ્ય, તરૂણ અને વૃદ્ધ અવસ્થામાં તથા શતાવધિ જન્મનાં જે પાપ સંપાદાન થયુ હોય તે થોડું કે ઘણુ અને સુકું કે લીલું અથવા ગુપ્ત હોય તો પણ એ એકાદશીને દિવસે ભકિતથકી ભગવાનનુ પુજન કરવાથી બધુ નાશ પામે છે આ એકાદશી ધનાધાન્ય આપવાવાળી અને મહા પુણ્યકારક તથા સકળ પાપ હરણ કરનારી છે એવા એકાદશીના ઉપોશણ કરી ભગવાનનું પુજન કરવામાં દુર્લભ વસ્તુ કાંઇજ પણ નથી ચંદ્ર સૂર્યના ગ્રહણનું ફળ કહ્યું છે તેનાથી સહસ્ત્રપટ અધિક ફળ પ્રબોધની એકાદશીને રાત્રે ઉ-

જાગરો કરવાથી પ્રાપ્ત થાય એ પ્રબોધીની એકાદશીને દિવસે જે સ્નાન, દાન, જપ, હોમ વેદાભ્યાસ અને ભગવત્પુજન કરવુ તે કોટ ભાગે વતું થાયછે. કાર્તિક માશે પ્રબોધિનીનું વ્રત નહી કર્યું હોય તો જન્મ થકી સંપાદાન કરેલું પુણ્ય નાશ પામે છે, બ્રહ્મદેવ કહે છે હે નારદ કાર્તીક માશે વિષ્ણુ વ્રતને નિયમ નહી કરતાં જે મહિનો નર વ્યર્થ ગાળશે તો તેના જન્માર્જીત સકલ પુણ્ય ફલ તેને મળવાનું નથી, માટે હે નારદ તુ સકલ દેવમાં શ્રેષ્ઠ અને સકલ મનોરથ પુર્ણ કરવાવાલા ભગવાનના પુજન કરે, હે વત્સ નારદ વિષ્ણુ વ્રત વિષે તત્પર રહી જે કાર્તીક માસમા પરાન્ત વર્ત કરશે તેને ચાંદ્રાયણ વ્રતાચરણનુ ફલ પ્રાત્પ થશે. કાર્તીક માસમાં ભગવત કથા ગાયન કરવાથી જેવા ભગવાન સંતુષ્ઠ થાય છે તેવા મોટા મોટા યજ્ઞ અને ગજાદિ દાનો થકી સંતુષ્ટ થતા નથી. જે વિષ્ણુની કથા એકાગ્ર મનવડે ગાયન અથવા શ્રવણ કરે છે તે ગાયન અથવા શ્રવણ અર્ધા શ્લોકનુ કે પા શ્લોકનુ હોય તો પણ તેનાથી સો ગૌદાનનુ પુણ્ય થાય છે. હે નારદ સર્વ ધર્મનો પરિત્યાગ કરી કાર્તિકમાસમાં ભગવાને કેશવની સામે શાસ્ત્ર પઠન અને શ્રવણ કરવું કાર્તિક માસે શ્રેય અથવા લોભ સંપાદન માટે કોઇ હરીકીર્તન કરશે તોપણ તે શત કુલનો ઉદ્ધાર કરશે જે પુરૂષ શાસ્ત્ર વિનોદ થકી બધો કાર્તિક માસ ગળાવશે તે સકલ પાતકનો ક્ષય કરી શહસ્ત્ર યજ્ઞનુ ફળ પામશે કાર્તિક માસે જે નિત્ય હરિકીર્તન શ્રવણ કરશે તેને શહસ્ત્ર ગોદાનનું પુણ્ય મળશે પ્રબોધિની એકાદશીને દિવસે જે ભગવત કથાનુ ગાયન કરશે તેને સપ્તદ્વીપ સમેત પૃથ્વી દાનનુ પુણ્ય મળશે જે નર દિવ્ય એવી વિષ્ણુ કથા શ્રવણ કરી પોતાની શક્તિવડે પુરાણિકનું

પુજન કરશે તેને અવિલોક પ્રાપ્ત થાય છે. એવું બ્રહ્મદેવનું ભાષણ સાંભળી નારદ ફરી પ્રશ્ન કરે છે હે દેવ શ્રેષ્ઠ, મને કાર્તિકી એકાદસીના વ્રતનું વિધાન કહો, કે જેનું આચરણ કરવાથી તમે કહેલું ફળ પ્રાપ્ત થશે એવું નારદનું વચન સાંભળી બ્રહ્મદેવ કહે છે, હે નારદ, એકાદસીને દીવસે પાછલી પાંચ ઘડી રાતે ઉઠી દંતધાવન પુર્વક સ્નાન કરવું ને નદી, તલાવ, વાવ, કુવા એટલામા અનુકુલ નહી હોય તો ઘેર કરવું. અને ભગવાનનું પુજન કરવુ તથા ભગવત્કથા શ્રવણ કરવી, અને નિયમના માટે એવો મંત્ર ભગવાન પ્રિત્યર્થ કહી, તેનું ભક્તિવડે સ્તવન કરવું અને ઉપવાસ સમર્પણ કરવો તથા રાત્રે ભગવાનની પાસે ઉજાગરો કરવો તથા ગીત ગાવું, નૃત્ય કરવું અને વાજા વગાડવા એકાદશીને દીવસે જે ભગવત્કથાનું ગાયન કરે છે તે ત્રિલોકમાં શ્રેષ્ઠ જાણવો. બ્રહ્મદેવ કહે છે હે નારદ કાર્તીક માસે પ્રબોધિનીને દીવસે ફુલ ફળો કપુર અને કેસર વિગેરે ઉપચારો થકી ભગવાનનું પુજન કરવું એ એકાદશીને દિવસે સ્નાન દાન અને પુજન કરવા થકી અસંખ્ય પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે માટે એકાદશી પ્રાપ્ત થઇ છતાં વિત્ત સાધ્ય કરવું નહીં પ્રબોધિની એકાદશીની રાતે ઉજાગરો કરતી વખતે અનેક વિધ ફળો લઇ સંબોધક થકી અર્ધ સમર્પણ કરવા એવા અર્ધ આપવાથી સર્વ તીર્થો અને સર્વ દાનોનું જે ફળ છે તેથી કોટી ઘણું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. કાર્તિક માસે ભગવાનનું પુજન જે અગસ્તિના ફુલથી કરે છે તેની સામે સકલદેવ શ્રેષ્ટ ઇન્દ્ર હાથ જોડે છે. અગસ્તિ પુષ્પથકી ભગવાને ભુષિત કર્યાથી તે પ્રસન્ન થઇ જે કાર્ય કરે છે તેવું તપથી સંતુષ્ટ થયા હોય તોપણ કરતા નથી હે નારદ કારતક માસમાં

ભક્તિવડે બીલીથી ભગવાનનું પુજન કરે છે તેને મુકિત પ્રાપ્ત થાય છે. કાર્તિક માસમાં તુલશીદલ અને પુષ્પથી ભગવાનનું પુજન કરે છે તેના હજારો જન્મનું પાપ બળી જાય છે. તુલશીનું અવલોકન તેનુ ધ્યાન, તેને સ્પર્શ, તેનું ભજન તેને નમસ્કાર. તેનું પોષણ અને પુજન એટલું કરવાથી તે શુભ ફળ આપે છે. એવા પ્રકારે નવવિધ (નવ પ્રકારની) નિત્ય ભકિત કરે છે તે હજારકોટી યુગ સુધી વૈકુંઠમાં વાસ કરશે. તુલસીનું પોષણ કરી પાણી નાંખવાથી જેટલું મુળ વધારશે તેટલા સહસ્ત્ર યુગ સુધી તે તે પોતાનું પુણ્ય ફેલાવે છે. તુલસીનું રોપણ કરવાથી તેની ઢગલીઓ ઢગલીની ઢગલીઓ, બી અને ફુલાં વિગેરે જ્યાં સુધી ભોંય ઉપર વૃદ્ધિગત થશે. તેટલા સહસ્ત્ર કલ્પ સુધી રોપાણ કરનારાના કુલ, માન પુરૂષ થએલા અને થનારા તે સર્વનો વાસ વૈકુંઠમાં થશે. જે માનવ કદંબના પુષ્પ થકી ભગવાનનું પુજન કરે છે તેને ભગવાનના અનુગ્રહથી યમલોક જોવું પડતું નથી. હે નારદ ભગવાન કદંબનું પુષ્પ જોતાંજ સંતોષ પામે છે પછી તેના થકી પુજન કરવાથી તો અત્યંત સંતોષ પામશે. જે નર પાટલા નામે વૃક્ષના ફુલથકી ભકિત ફલ પામે છે. જે નર બકુલ અને અશોક પુષ્પથકી ભગવાનનું પુજશે કરે છે. ચંદ્ર સૂર્ય છતાં લગી શોક પામતો નથી. જે નર ભગવાનનું પુજન કન્હેરના રાતા અને ધોળા ફુલથી કરે છે, તેને ભગવાન ચાર યુગ સુધી પ્રસન્ન થાય છે. આંબાની મંજરી જો ભગવાનના માથે ચઢાવે છે તો મોટા ભાગ્યશાલ થઇ ચાર કોટીધા વિધિ ગૌદાનનું ફલ તેમને પ્રાપ્ત થાય છે, હરી સમર્પણ કરી ભગવાનનું યોગ્ય કાલે જે પુજન કરે છે તેને તેને સતગુણ પુણ્ય થાય છે. સર્વ સુખ આપવાવાલા ભગવાનનું જે સમડીના પત્રથી

પુજન કરે છે તે ઘોર યમ માર્ગને જોતા નથી. વર્ષાકાલમાં જે ભગવાનનું પુજન ચંપાના પુલથી કરે છે તેમને ફરી સંસાર પ્રાપ્ત થતો નથી. હે નારદ જે કુંભી વૃક્ષનાં ફુલ ભગવાનને સમર્પણ કરે છે, તેને સુવર્ણ સમર્પણનું ફલ થાય છે. જે સુવર્ણ કેતકીનું પુષ્પ ભગવાનને સમર્પણ કરે છે તેના કોટયાવધી જન્મનાં પાતકનો નાશ ભગવાન કરે છે. કંકુ જેવો રાતો રંગ અને સુગંધથી ભરેલી એવી સતપત્રી ભગવાનને અર્પણ કરે છે કે તે ભગવાનના શ્વેત દ્વીપમા વાસ કરે છે ભક્તિ મુક્તિ આપવાવાળા ભગવાનના પ્રબોધિની એકાદશીને દિવસે રાત્રે એવું પુજન કરી

દ્વાદશીને દિવસે પ્રભાતે જલયુક્ત નદીએ જવું. અને સ્નાન જપ વિગેરે નિત્યકર્મ કરવું પછી ઘેર આવી યથાવિધિ ભગવાનનું પુજન કરવું તે પછી વ્રતની પુર્ણતા થવા સારૂ શક્તિ પ્રમાણે બ્રાહ્મણ જમાડયા એવી ભક્તિ થકી તેમને પગે લાગી ક્ષમા માગવી. પછી ભોજન અચ્છાદન (વસ્ત્ર) વિગેરે ઉપચાર સમર્પણ કરી ગુરૂની પુજા કરવી ને ભગવાનને સંતોષ થવા એમને દક્ષીણા આપવી. બ્રાહ્મણને ભુયસી દક્ષિણા આપીને ચાર મહિના સુધી જે નિયમ કર્યો હોય તેનો બ્રાહ્મણની સામે ત્યાગ કરવો. બ્રાહ્મણને ફલનો ત્યાગ કરવો કહી તેમને દક્ષિણા આપવી. જેણે નકત ભોજનનો નિયમ કર્યો હોય તેને બ્રાહ્મણ જમાડવા જેણે અયાચિત વ્રત કર્યું હોય તેણે સુવર્ણ સમેત બેલનું દાન કરવું જેણે માષ (અડદ) વિગેરેનો ચાતુરમાસ્યમાં ત્યાગ કર્યો હોય તેને દક્ષિણા સમેત ગૌદાન કરવું. જેણે ચાર મહિના સુધી આમળાના ઝાડ તળે સ્નાન કરવાનું વ્રત કર્યું હોય તેણે દહીં તથા મધનું દાન કરવું. ફળનો નિયમ કર્યો હોત તો ફળ દાન કરવું, ચાર મહિના

સુધી તેલ નહિ ખાવાનું કહ્યું હોય તેને ઘીનું દાન કરવું, ચાર અને ઘીનું વ્રત હોય તો દુધનું દાન કરવું, ચાર મહિના સુધી ભોંયપર સુવાનું વ્રત કર્યું હોય તો રૂથી ભરેલી ગાદી અને ઉસીકા વિગેરે શયા-દાન કરવું કાંઇપણ પાન ઉપર ભોજન કર્યું હોય તેણે ઘી ભરીને વાસણ દાન કરવું. ચાર મહિના સુધી મૌન વ્રત કરયું હોય તેણે ઘંટા તલ અને સોનું એમનું દાન કરવું અને દંપત્યને તેલ સિવાય તથા જેમાં ઘી ઘણું સમાસે એવા પથાર્થનું ભોજન આપવું. ચાર મહિના સુધી વાળ રાખ્યા હોય તેણે આરસો આપવો, જોડો વરજ કર્યો હોય તેણે જોડો આપવો ચાર મહિના સુધી મીઠું નહી ખાવાનું વ્રત કરયું હોય તેણે ખાંડ આપવી. બ્રાહ્મણના ઘેર અથવા દેવના મંદિરમાં જેણે દિવા આપવાનું વ્રત કર્યું હોય તેણે પોતાની વ્રત માન્યતા માટે ઘીથી ભરેલો દીપ ત્રાંબુ તથા સોનું એમનું દાન કરવું, જેણે એકાંતરા અપવાસનું વ્રત કર્યું હોય તેણે સુવર્ણ વસ્ત્ર તથા બીજા ઉપપાત્રો સમેત આઠ કુંભદાન કવાં, વ્રત કરીને જે જે પદા-ર્થોનાં દાન કરવા કહેલું છે તે તે દાનો જો નહિ થાય તો બ્રાહ્મ-ણનું વિસર્જન કરી પોતે ભોજન કરવું. ચાતુર્માસમાં જે જે પદા-ર્થોનો ત્યાગ કર્યો હોય તે તે પદાર્થો બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવા એવા પ્રકારે કહેલાં વ્રતો જે કરશે તેમને અનંત ફલ પ્રાપ્ત થશે, અને તે તે વ્રતાચરણ થકી તેને વૈકુંઠ પ્રાપ્ત થશે, જે નર વ્રત કરી નિર્વિઘ્નપણે તેની સમાપ્તિ કરશે તે કૃત કૃત થઇ ફરી મનુષ જન્મમાં પ્રાપ્પ થવાની નથી. ભગવાન કહે છે હે ધર્મરાજા એવી રીતે નિયમ કરનારા કૃત કૃત થયાછે અને તેનું વ્રત પણ પુર્ણ થાય છે કાંઇપણ વ્રત કરયું છતાં તે જો વ્યંગ થાય તો આઅલે

જન્મે આધળો અથવા કોઢીઓ થાય. હે રાજા યુધીષ્ઠીર જે જે તેં મને પુછ્યુ તે તે મેં તને કહ્યું. આ વ્રતનું પઠણ અગર શ્રવણ કરવાવાલાને પણ ગૌદાનનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે. ઇતિ શ્રી સ્કંદપુરાણે કાર્તિક શુકલપક્ષેકાદશી પ્રબોધિની સમાપ્તમ.

કારતક વદની ઉત્પતિ નામની એકાદશી.

સુત શૈનકાદી ઋષિઓને કથન કરે છે હે શૈનકાદી ઋષિ પાછળ શ્રીકૃષ્ણજીએ જે વ્રત કહ્યું છે તે જે માણસ ભાવથી મોટા યત્નથી કરશે તે સર્વ વિષયોના ઉપભોગ લઇ વિષ્ણુ લોકમાં જશે અર્જુન ભગવાનને પ્રશ્ન કરે છે હે ભગવાન ઉપવાસે (અપવાસ) તથા નક્ત અયાચીત (માગવાથી મળેલું) આ વ્રતો કરવાથી શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે? તથા એનું વિધાન કરવાની રીત શું? એ મને કહો એવું અર્જુનનું ભાષણ સાંભળી ભગવાન કહે છે હે પાર્થ, હેમંત રૂતુમાંના માગસર માસમાં એકાદસી એ ઉપવાસ કરી દશમને દિવસે પણ એ પ્રસિદ્ધ છે તે કરવું તે એવું કે દસમીએ દંતધાવન પુર્વક નક્ત વ્રત કરવું. નક્ત શબ્દનો અર્થ દીવસના આઠમા ભાગમાં સુર્ય તેજથી મંદ થયો હોય તે કાલને નક્ત એવું કહેવું રાત્રે ભોજન કરવું એ નક્ત શબ્દનો અર્થ નથી; એવી દશમીએ નક્ત બીજે દીવસે પ્રભાત કાલમાં ઉઠી સંકલ્પ પુર્વક નિયમનું આચરણ કરવુ મધ્યાન્હ કાલે સ્નાન કરી શુચિભુત (કોઇને અડકવું) રહી મનની એકાગ્રતા કરવી સ્નાનનો પ્રકાર કહે છે. નદી, તલાવનું મધ્યમ અને વાવનું કનિષ્ટ

જાણવું. આ ત્રણે ના હોય ત્યાં કુવાના પાણીથી નહાવું હે અ-શ્વકાંતે, હે રથકાંતે, હે વસુંધરે, હે મૃતિકે મેં જે પાછળ પાપ મેળવ્યું તેનુ તું હરણ કર, તું મારૂં પાપ દુર કરીશ તો હું સારા પદે જાઉંશ, આ મંત્રવડે વ્રત કરનારાએ મૃતિકા માટી સ્નાન કરવું. પતિત ચોર નાસ્તિક (અધર્મિ) જુઠું બોલનારા અને વેદ તથા બ્રાહ્મણની નિંદા કરવાવાળા એમના જોડે બોલવું નહીં એમનાથી પણ બીજા દુરાચારી (ખરાબ ચાલથી ચાલનારા) તથા અગમ્ય સ્ત્રી જોડે ગમન કરનારા બીજાના અને દેવના દ્રવ્યને આહાર (હરણ કરવું) કરનારા એ સર્વનાથી બોલવું નહીં ને એમનું મુખ જોવું નહીં જોવામાં આવે તો સુરજને જોવું, ને પછી યથાસંગ ભગવાનનું પુજન કરવું ભાવ યુક્ત મનથકી દીપ-દાન કરવું ને તે દીવસે ઉંઘ અને મૈથુન એમનો ત્યાગ કરવો. ગીતા તથા શાસ્ત્ર સંભાષણ કરી દહાડો અને રાત ગુમાવવી તથા ભક્તિ યુક્ત અંતઃકરણથી રાત્રે જાગવું પછી બ્રાહ્મણને દ-ક્ષણા આપી પગે લાગીને ક્ષમા માગવી, ધર્મશીલ પુરૂષોએ શુક્લ તથા કૃષ્ણ એકાદશી સરખી માનવી બંનેમાં કાંઇ પણ ભેદ રાખવો નહી એવી રીતે વ્રત કરવાથી જે ફલ મળે છે તે સાં-ભળ. શંખોદ્ધાર તીર્થમાં સ્નાન કરી ભગવાન ગદાધરનું દર્શન કરવાથી જે ફળ મળતું હોય તેનાથી એકાદશી ઉપવાસ ફળના સોળમા ભાગે પણ બરાબરી કરી શકાતી નથી વ્યતીપાતને દીવસે દાન કરવાથી બીજા દીવસના દાન કરતાં લક્ષ ઘણું ફળ કહેલું છે. ઉતરાણના દીવસે દાન કરવાથી ચારલક્ષ ગણું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. તથા કુરૂક્ષેત્રમાં ચંદ્ર સુરજના ગ્રહણ પર્વ થકી જે પુન્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તે બધું ફલ એકાદશીને દિવસે ઉપવાસ કરવાથી મળે

છે. અશ્વમેધ યજ્ઞ કરવાથી જે ફળ થાય છે. તેનાથી સતગુણિત ફલ એકાદશીએ ઉપવાસ કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાના ઘેર નિત્ય લાખ તપસ્વીને સાઠ હજાર વરસ ભોજન આપ્યાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય છે તેજ ફલ એકાદશીએ ઉપવાસ કર્યાથી પ્રાપ્ત થાય છે. વેદાંગ (શાસ્ત્ર) પણ કરનારા બ્રાહ્મણોને હજાર ગાયો આપવાથી જે ફલ થાય છે તે ફલ એકાદશીએ ઉપવાસ કરવાથી થાય છે. જેના ઘેર નિત્ય દશ બ્રાહ્મણો જમે છે ને તેથી તેને જે પુણ્ય થાય છે તેનાથી દશગણું પુન્ય એકાદશીએ ઉપવાસ કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. દશ બ્રાહ્મણ જમાડયા કરતાં દશગણું પુન્ય બ્રહ્મચારી જમાડવાનું છે. એથી હજાર ગુણિત પુન્ય કન્યા દાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે, એથી દશગણું પુન્ય વિધીદાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી દશગણું પુન્ય બુભુક્ષિત (ભુખ્યા) ને અન્નદાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. હે અર્જુન ! અન્નદાન જેવું દાન થયું નથી ને થનારૂં પણ નથી. અન્નદાનથી સ્વર્ગમા રહેલ પીતૃ તૃપ્ત થાય છે. એકાદશી વ્રતના પુન્ય ગણત્રી નથી ને આ વ્રતનો પ્રભાવ (શક્તિ) દેવને પણ દુર્લભ છે એકભુક્ત (એક વખત ખાવું) અથવા નક્ત કરવાથી એકાદશી વ્રતનું અરધું અરધું ફલ આવે છે. એવું ભક્ત નક્ત અથવા ઉપવાસ એમાંથી કંઇપણ એકાદશીને દીવસે કરવું. તીર્થો, દાનો, નિયમો અને યમ તથા યજ્ઞ ત્યાંહાં સુધી ગર્જના કરે છે કે જ્યાં સુધી એકાદશી આપની નતી માટે જેમને સંસારનું ભય લાગતું હોય તે બધાએ એકાદશીને દીવસે ઉપવાસ કરવો. નખ વળગાડી પાણી પીવું નહી. માછલું તથા જુંડ એમને મારવું નહી ને એકાદશીએ જમવું નહી ભગવાન કહે છે કે હે અર્જુન તને આ બધા વ્રતોમાં સારૂ વ્રત કીધું

હજારો યજ્ઞ કરવાથી પ્રણ એકાદસી તિથી કીધી તે શા કારણથી પુન્યતીથી કહેવાય એ મને કહો. શ્રીકૃષ્ણજી કહે છે હે અર્જુન ! પુર્વકાલે કૃબયુગમાં મોટો વિચિત્ર, ક્રુર અને સર્વે દેવોને ભયંકર એવો મરૂ નામનો દઇત્ય હતો. હે અર્જુન ! તે દુષ્ટ દઈત્યે ઇંદ્રને જીત્યો ત્યારે ઇંદ્રે બધી વાર્તા શીવજીને કીધી કે હે ભગવાન ? અમો બધા દેવ પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થઇ પૃથ્વી ઉપર ફરીએ છીએ હવે અમારી શી વલે ? અમારે શો ઉપાય કરવો શીવજી બોલ્યા, હે દેવરાજ ! સકલ દેવના મોટા ગરૂડધ્વજ ભગવાન બધા દેવને શરણ જવા યોગ્ય અને સકલ જગતના પાવન કરવા વાળા તથા બધાને પરાયણ તે છે ત્યાં આપણે બધા જશું, તે આપણુ કાર્ય કરશે એવુ શીવજીનુ વચન સાભળીને ઇંદ્રને મોટો આનંદ થયો, અને બધા દેવ, મરૂદંગણ તથા શીવજી સમેત જ્યાં ભગવાન સુતા હતા ત્યાં આવ્યા, તથા જલના વચલા ભાંગમાં ભગવાન ઉંઘમાં છે, એવું જોઈ શીવજી હાથ જોડી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. હે સકલ દેવાધિદેવ, હે દઇત્યહરે, હે કમલયત્રાંક્ષ હે મધુસુદન, અમારૂ રક્ષણ કરો આ બધા દેવ દઇત્ય થકી ભીતી પામી મારી સાથે તમારે શરણ આવ્યા છે તમો બધાને ઉત્પન્ન કરનારા ને બધાને સાધન પણ તમોજ છો જગતના માબાપ તથા ઉત્પતિ સ્થિતિ અને સંહાર કરનારા તમોજછો દેવને સહાય કરનારા ને શાંતિ કરનારા તમો છો. પૃથ્વી અને આંકાશ તમારાં રૂપો છે બધા જગત ઉપર ઉપકાર કરનારા તમો છો શિવ અને ત્રૈલોકયના પરિપાલક બ્રહ્મદેવ તથા ચંદ્ર સુર્ય અગ્નિહોમનુ દ્રવ્ય (સામાન) સોમ મંત્ર તંત્ર રૂતિવજ, જપ યજમાન યજ્ઞ અને વધુ ફલ ભોગવાશ ઇશ્વર

તમોજ છો. ચરાચર ત્રિલોકમાં તમારા વિના કંઈ એક પદાર્થ નથી. હે દેવાધિદેવ, હે શરણાગત વત્સલ, હે મહા યોગી તમો અમારૂં રક્ષણ કરો. રાક્ષસોએ દેવને જીતી સ્વર્ગથી પદચ્યુત કર્યાં. જગન્નાથ સ્થાનભ્રષ્ટ થઇ બધા દેવ પૃથ્વી ઉપર ફરે છે એવું શિવજીનું વચન સાંભળી વિષ્ણુ બોલ્યા, જે દૈત્ય દેવને જીત્યો એવો તે કોણ! તે ક્યાં રહે છે! તેનું નામ શું! તેનું બળ કેટલું છે! ને તેને આશ્રય કોનો છે? હે! ઇંદ્ર ભય છોડીને મને કહે, એવું ભગવાનનું વચન સાંભળી, ઇંદ્ર બોલ્યા હે ભગવાન, સકળ દેવાધિદેવ, હે ભક્તને અનુગ્રહ કરવાવાળા, બ્રહ્મદેવની સૃષ્ટિમાં ઉત્પન્ન થએલો, મોટો ઉગ્ર બધા દેવનું મર્દન કરનારો નાડીજ નામનો એક દૈત્ય પાછળ હતો તેનો પુત્ર ઘણો પ્રસિદ્ધ મરૂ નામનો મોટો દૈત્ય છે. તેની ચંદ્રાવતી નામની વિખ્યાત નગરી છે. તે નગરીમાં રહી બધા દેવને જીતી તેણે પોતાના તાબે કરી લીધા. ઇંદ્ર, અગ્નિ, યમ, ઈંદ્ર, સોમ નૈરૃતિ, અને વરૂણ એમના સ્થાન ઉપર પોતે જઇ બેઠો પોતેજ સુરજ થઇ સુર્યને પ્રકાશ કરે છે, પર્જન્ય પણ પોતેજ થયો છે. એવી રીતે બધા દેવથી પોતેજ ભરેલો છે માટે હે ભગવાન તમે તે દૈત્યનોં સંહાર કરી દેવને જય આપો. એવું તેનું વચન સાંભળી ભગવાનને ક્રોધ આવ્યો ને ઇંદ્રને કીધું કે એવા મોટા બળવાન દૈત્યને હું મારીશ. હવે બધાએ મારી જોડે તેના ચંદ્રાવતી નામની નગરીમાં ચાલવું એવું સાંભળી બધા દેવ વિષ્ણુ જોડે ત્યાં ગયા. પછી તે દૈત્યને જોયો, તે એવો કે જેના હાથમાં બધી જાતનાં શસ્ત્રો છે ને મોટી મોટી ગર્જના કરનારા તથા જેમની સંખ્યા ગણાતી નથી. એવા દૈત્ય તેની સાથે છે. પછી દેવ દૈત્યનું યુદ્ધ થયું તેમાં દૈત્યે દેવને માર્યાં :-

ત્યારે યુદ્ધની જગ્યા છોડી દશ દીશામાં દેવ નાશી ગયા, ને ભગવાન ત્યાંજ યુધ્ધભુમીમાં ઉભા રહેલા બધા દઈત્યોએ જોઇ મોટા ક્રોધ થકી હાથમાં અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રો લઇ ભગવાનની પાસે દોડતા આવ્યા. તે જોઇ ભગવાને પોતાના ધનુષ્યને સર્પ જેવા પણ ઉગ્ર બાણ લગાડી તેમને માર્યા તેથી તે હજારો દઈત્ય મરણ પામ્યા. પછે એકલો મરૂ દઇત્ય રહ્યો તે રણમાં ઉભો રહી ભગવાનની જોડે વારે વારે યુધ્ધ કરવા લાગ્યો. ભગવાન તેના શરીર ઉપર જે જે શસ્ત્ર નાંખે તે તેના ઉપર ફુલ જેવું થઇ પડે. દઇત્યના તેજ થકી તે નિસ્તેજ થઇ ખુટી જાય. શસ્ત્રાસ્ત્ર થકી તાડન કરવાથી પણ દઇત્ય જ્યારે જીત્યા જાય નહી ત્યારે ભગવાનને પોતાના અર્ગલા (ભુગળ) જેવા હસ્તથી બાહુ યુધ્ધ કર્યું. બન્નેનું બાહુ યુધ્ધ દેવનાં સહસ્ત્ર વર્ષ થતાં સુધી થયુ તેથી ભગવાન થાકીને બદ્રિકાશ્રમમાં ગયા ત્યા ઘણીજ શોભાયમાન એવી હેમવતી નામની ગુફા હતી તેમા ઉંઘવા માટે ભગવાને પ્રવેશ કર્યો. તે ગુફા બાર યોજન (અડતાળીશ ગાઉ) લાંબી ને તેને એકજ માર્ગ હતો. એવી ગુફામાં તે સુઇ ગયો. ભગવાન કહે છે હે અર્જુન ! તે મોટા યુધ્ધથી હું થાકી ગયો પછી તે પીઠે લાગેલો દઇત્ય તે ગુફામાં આવ્યો અને મને સુતો જોઇ તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે એ ભગવાન છે તેણેજ મારા બધા દઇત્ય મારી નખ્યા, હવે હું એને મારીશ. એવી રીને તે દુરબુધ્ધિ વિચાર કરે છે, એટલામાં હે અર્જુન મારા શરીરથી મોટી તેજસ્વી એક કન્યા ઉત્પન્ન થઇ તેના હાથમાં ઘણા આયુધો છે, એણે દઈત્યનો અધીપતી જે મેરૂ તેને જોઇ અને તેની જોડે યુધ્ધ માગ્યું ત્યારે તે કન્યા મર દઇત્યની સાથે નિરંતર યુધ્ધ કરવા લાગી. એ જોઇ તે

દૈત્ય ઘણુંજ આશ્ચર્ય પામ્યો અને બોલ્યો કે આ દેવી કોણે નિમાણુ કરી, કેટલી ભયંકર અને ઉગ્ર છે ! આ મારા શરીર ઉપર વજ્ર જેવી પડે છે એવું બોલી તેની જોડે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો પછી તે દેવીએ મોટી ચપલતાથી તે બલવા દૈત્યના શાસ્ત્રોનો નાશ કરી એક ક્ષણ માત્રમાં તેને વીરક્ત કર્યો. પાછો તે યુદ્ધ કરવા માટે મોટા બળથી દોડ્યો એવું જોઈ દેવીએ તેની છાતી ઉપર હાથ મારી તેને હેઠળ પાડ્યો. પછી તે મરૂ દૈત્ય ફરીથી ઉઠીને તે કન્યાને મારવી એમ હેતુથી આમ તેમ દોડતો છતા ફરી દેવીએ ક્રોધ થકી મરૂને માર્યો. એક ક્ષણમાં તેનુ મસ્તક પૃથ્વી ઉપર પાડેલું તે ત્યાજ ઉકાસમાન હતું. આવી રીતે તેનો શીરચ્છેદ થઇ તે યમલોકમાં ગયો. બીજા બાકી રહેલા દૈત્ય ભય પામી પાતાળમાં નાશી ગયા. ભગવાને ઉંઘમાંથી જાગૃત થઇને પોતાની આગળ મરણ પામેલો દૈત્ય જોયો ને એક કન્યા પણ હાથ જોડીને નમ્રતાથી ઉભી રહેલી જોઇ વિસ્મય પામી ભગવાન સારી આખો ઉઘાડીને બોલ્યા કે પ્રસિદ્ધ અને દુષ્ટ એવો એ દૈત્ય કોણે માર્યો. એણે દેવ, ગંધર્વ, ઇંદ્ર મરૂદ્ગણ તથા બધા લોકપાલ સહીત નાગનો પરાભવ કીધો અને મારો પણ પરાભવ કર્યો હતો, તેથી હું તેના ભય થકી નાશીને આ ગુફામાં સુઇ રહ્યો હતો. મારી દયા લાવીને કોણે આ દૈત્યનો વધ કર્યો. ભગવાનના વચન સાંભળી તે કન્યા બોલી કે—હે ભગવાન ! આપના અંશથી ઉત્પન્ન થયેલી હું તેણે આ દૈત્યને માર્યો. કેમકે હે પ્રભુ ! આપ નિંદ્રાવશ હતા અને એ દૈત્ય આપને મારવા પ્રવૃત્ત થયેલો હતો. આ પ્રમાણે ત્રણે લોકને દુઃખ આપનારો તે દૈત્ય તેના વ્યાપારને જાણી મેં એને માર્યો અને સર્વ દેવોના

ભયને દુર કર્યો, આવાં તે કન્યાનાં વચન શ્રવણુ કરી ભગવાન બોલ્યા કે—હે દેવી ! તેં આ દઇત્યને માર્યો તેથી હું સંતોષ પામ્યો. અને દેવ પણ આનંદયુક્ત થઇ સંતુષ્ઠ થયા. તેં આજે ત્રણે લોકમાં આનંદ ઉત્પન્ન કર્યો. એ માટે હે સુવ્રતે ! હે દોષ-રહીત ! હું તને પ્રસન્ન થયો છું મારી પાસેથી વર માગી લે, દેવને પણ દુર્લભ એવો વર હું તને આપીશ. આવાં શ્રી ભગ-વાનનાં વચન સાંભળી તે કન્યા બોલી હે ભગવાન ! આપ જો મારા ઉપર પ્રસન્ન થયા છો અને વરદાન આપો કે—ઉપવાસ કરનારા માણસને હું મહા પાતકમાંથી મુક્ત કરૂં ઉપવાસ કર-નારા માણસને જે પુણ્ય થાય તેનું અર્ધ પુણ્ય નકત કરવાવા-ળાને મળે અને એક વખત ખાનારને તેનાથીના અર્ધફળની પ્રાપ્તી થાય. અને જે જીતેન્દ્રીય થઇ ભાવ થકી મારૂં વ્રત કરેને વૈષ્ણવ સ્થાનને પ્રાપ્ત થઇ કરોડો કલ્પ પર્યન્ત અનેક પ્રકારના વિષયોનો ઉપભોગ કરે. હે ભગવાન ! આપની કૃપા થકી આ પ્રમાણે વર મળવો જોઇએ. મારે દીવસે જે કોઇ—ઉપવાસ, નક્ત અથવા એક સમય ખાશે તેના ધર્મની તથા દ્રવ્યની વદ્ધિ થઇ અંતકાળે તેને મોક્ષ મળે. આ પ્રમાણે તેના વચનને શ્રવણ કરી શ્રી ભગવાન બોલ્યા કે હે કલ્યાણી ! જેવું તેં મારી પાસે માગી લીધું તે પ્રમાણે સર્વ તને પ્રાપ્ત થશે. અને ત્રણે લોકમાં જે મારા ભકત છે તે સર્વ તારા ભકત થશે અને ત્રીલોકયમા વિખ્યાત થઇ અંતે મારી પાસે આવશે. તું એકાદશીએ ઉત્પન્ન થઇ મારી શકિત કરવાવાળી છે, એ માટે તારૂં નામ એકાદશીજ થશે. સર્વ પાપોને ભસ્મ કરી તને અવિનાશ એવાં પદની પ્રાપ્તિ થશે. ત્રીજ, આ-ઠમ, નોમ અગીઆરસ અને ચઉદશ આટલી તીથીયો મને વિ-

શેષ પ્રિય છે એકાદશીનું વ્રત કરવાથી બધાં વ્રતો. દાનો અને તીર્થોથી વિશેષ ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે, એ હું તને સત્ય કહું છું. આ પ્રમાણે વર આપી ભગવાન ત્યાંજ અંતર ધ્યાન થયા અને તે સમય તે એકાદશી આનંદ થકી પુષ્ટ થઈ. ભગવાન કહે છે કે—હે અર્જુન ! આવા પ્રકારની એકાદશીનું વ્રત જે કોઇ મારો ભક્ત કરશે તેના શત્રુઓનો નાશ કરીને તેને ઉત્તમ ગતિ આપીશ તથા અન્ય પણ કોઇ એકાદશીનું વ્રત કરશે તેમનાં વિઘ્નોનો નાશ કરીને તેને સર્વ પ્રકારની રીધ્ધિઓ આપીશ. હે અર્જુન ! આ પ્રકારે મેં તને એકાદશીની ઉત્પતિ કહી. આ એકાદશી નિત્ય છતાં સર્વ પાપોનો ક્ષય કરવાવાળી છે, છતાં પણ પુણ્યકારક પણ આ એકજ છે અને સર્વ લોકમાં એને સર્વ સિધ્ધ કરવાવાળી એમ કહે છે. હે પાર્થ ! શુકલ એકાદશી કે કૃષ્ણ એકાદશી હોય પણ ઉભયમાં ભેદ સમજશો નહી બન્ને એકાદશીએ વ્રતો કરવાં, એકાદશી સમાન પુણ્યવાન દ્વાદશી નથી. ઉભય પક્ષની તિથી એકજ છે, માત્ર વ્રત કરનારાઓએ બન્નેમા ભેદ જોવોજ નહી. એકાદશીને દીવસે જે લોકો ઉપવાસ કરશે તે ભગવાન ગરૂડધ્વજ જે સ્થળે છે ત્યાં ઉત્તમ સ્થાનમાં રહેશે. જે જન વિષ્ણુંભકિત કરવાવાળા છે તેને ધન્ય જાણવા. એકાદશીના મહોત્સવનો જે પાઠ કરશે તેને અશ્વમેધ યજ્ઞના ફળની પ્રાપ્તિ થશે એ નિઃસંદેહ છે. એકાદશીને દીવસે કાંઇ પણ ન ખાતાં, હું બીજે દીવસે ખાઇશ, હે ભગવાન ! આપ મારૂં સંરક્ષણ કરો. એવું બોલીને ભગવાનને ખોબો ભરીને પુષ્પ ચડાવવા અને પછી જેને ઉપવાસ ફળની આકાંક્ષા હોય તેણે અષ્ટાક્ષરી મંત્રવડે અભીમંત્રણ કરેલું જળ પ્રાશન કરવુ. દ્વાદશીને દીવસે ફરીથી ખાવાનું દીવસ ઉંધવાનું, પારકું અન્ન, મૈથુન, ક્ષાદ્ર, કાંસ્ય, અમીષા અને તેલ

આ આઠ પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો. જેની સાથે બોલવું યોગ્ય નથી તેની સાથે એકાદશીને દીવસે બોલવું થયું હોય તો બારસને દીવસે તુલસી લઇ તથા આમળું ખાવું એટલે તે શુધ્ધ થાય છે. બારશને દીવસે સ્નાન, સંધ્યા હોમ તથા પુજન આદી બપોર પર્યંત જે જે કર્મો કરવાનાં હોય તે સર્વ અરૂણોદય સમયે કરવાં (સત્તાવન ઘડી રાત્રી જાય ત્યારે અરૂણોદય કાળ થાય છે) સંકટ કાળ પ્રાપ્ત થાય તો ઉદક પ્રાશન કરી પારણાં કરવાં પછી જમવું. ઉદકપાન કર્યા પછી જમવાનો દોષ નથી. જે કોઇ વિષ્ણું ભકત પાસેથી અત્યંત પવિત્ર એવી એકાદશીની કથા એકાદશીને દીવસે યા રાત્રીએ સાંભળે તો તે કરોડ કલ્પ પર્યન્ત વિષ્ણુ લોકમાં પુંજાય છે. જે એકાદશી મહાત્મ્યના ચોથા ભાગને શ્રવણ કરે છે તેના બ્રહ્મહત્યાદિ સર્વ પાપો નાશ પામે છે. વિષ્ણુ વ્રતના સમાન સાક્ષત વ્રત નથી.

માગશર સુદની મોક્ષદા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજ ભગવાનને પુછે છે કે—હે પ્રભુ ! આપ આખલ જગતની ઉત્પતી કરવાવાળા, પુરણ પુરષોતમ ત્રણે લોકને સુખ આપનારા વિશ્વના સ્વામી, સાક્ષાત વિષ્ણું આપને નમસ્કાર કરૂં છું; હે સકળ દેવાધી દેવ ! મને એક મહાસંશય છે; અને તે હું સર્વ લોકના હિતાર્થે અને પાપનો નાશ થવા માટે પુછુંછું. કે માગશર માસની શુકલ એકાદશીને શું કહેવું ! તેનો વિધિ શું ! તથા એકાદશિને દિવસે કયા દેવનું પુજન કરવું ? હે ભગવાન ! આ બધુ મને કહો આવા ધર્મ રાજાના પ્રશ્નને શ્રવણ કરી, ભગવાન કહેવા લાગ્યા કે—હે ધર્મરાજા તમો ઘણા યશસ્વી થા-

એ. તમે જગતહીતાર્થે ઉત્તમ પ્રશ્ન પુછેલ છે. હે યુધિષ્ઠિર ? ઉત્તમ એવો જે હરિવાસર કહેવાય છે તે માગશર માસની શુક્લ એકાદશી છે; અને મને ઘણીજ પ્રિય એવી દ્વાદશી પણ તમને કહીશ. હે રાજા ! દૈત્યનો નાશ કરવા માટે માગશર માસમાં ઉત્પન્ન થયેલી અને મને અત્યંત પ્રિય હે રાજશ્રેષ્ટ ! સકળ ચરાચરમા પ્રસિદ્ધ એવી એકાદશી તમને મેં પ્રથમ કહેલી છે. જે કારતક કૃષ્ણ એકાદશી અને જેનું નામ ઉત્પત્તિ છે, હે ધર્મરાજા ? હવે તમને માગશર શુક્લ એકાદશી કહીશ કે જેના શ્રવણથી વાજપેય યજ્ઞનુ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેનું મોક્ષદા નામ છે, અને એ સર્વ પાપને હરવાવાળી છે આ એકાદશીએ દામોદર દેવનું પુજન કરવુ તથા નૃત્ય અને મંગળકારક ગીત ગવા ભગવાન કહે છે કે હે રાજેન્દ્ર ! આ વિષયમાં હુ તમને પુરાણની ઉત્તમ કથા કહુ છું. તે સાંભળો તે એવી કથા છે કે અધમગતીને પ્રાપ્ત થયેલા પીતા માતા અને પુત્રાદી તેઓ આ એકાદશીના પુન્ય પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં જાય છે એ નિઃસંદેહ છે માટે હે યુધિષ્ઠિર ? આ એકાદશીના મહીમાને શ્રવણ કરો પુર્વે મહા શોભાયમાન એવા ગોકુલ નામના નગરમાં વૈખાનસ નામનો રાજર્ષી હતો જે પુત્રવત પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તેના નગરમાં ચારે વેદનુ અધ્યયન કરનારા બ્રાહ્મણો રહેતા હતા આ પ્રમાણે તે રાજ્ય કરતો હતો તેને રાત્રે સ્વપ્નામા પોતાના પિતાને નીચ ગતીએ ગયેલ એવું જોવામા આવતા મહા વિસ્મય પામ્યો અને આંખ્યો ઉઘડી તથા તેણે સ્વપ્નમાં થયેલી વાર્તા પોતાની નગરીના વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને કહી કે હે વિપ્ર મેં મારા પિતાને સ્વપ્નામાં નરકમા પડેલા જોયા, અને તેણે મને નીરખી કહ્યું કે–હે પુત્ર હુ અધોગતિને પામ્યો છુ માટે તું મારો ઉદ્ધાર કર. આ પ્રમાણે મારી સાથે

વાત કરેલ પિતાને મેં સ્વપ્નામાં જોયા ત્યારથી મારા દીલને ચેન નથી. આ મહાન રાજ્ય મને દુઃખદાયક છે, ઘોડા હાથી અને ગાડીઓ એ પણ મને રૂચતાં નથી, તેમજ મોટા મોટા ભંડારો ઉત્તમ મારી વિવાહીતા સ્ત્રીઓ અને પુત્ર જોઇને પણ મને સુખ થતું નથી. હે વિપ્ર મહારાજ! હવે હું શું કરૂં! કયાં જાઉં, મારૂં શરીર બળે છે, કયાં દાન, વ્રત, તપ વા કયા યોગથી મારા પુર્વજ મોક્ષ પામે એ કહો કેમકે હું સામર્થ્યવાન એમનો પુત્ર છતાં તેઓની અધમગતિ એ શું! જેના પિતા નરકમાં તેનો જન્મ નિરર્થક સમજવો. આવાં વઇખાસનનાં વચન શ્રવણ કરી બ્રાહ્મણ કહે છે કે-હે રાજા! અહીં સમીપમાંજ પર્વત નામના રૂષીનો આશ્રમ છે ત્યાં તમે જાઓ. કેમકે તે ભુત ભવિષ્ય અને વર્તમાન એમ ત્રણે કાળને જાણનારા છે. આવાં બ્રાહ્મણોનાં વચન શ્રવણ કરી વઇખાસન રાજા પોતાની પ્રજા તથા વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને સાથે લઇ જ્યાં મહાત્મા પર્વત રૂષીનો આશ્રમ હતો ત્યાં આવ્યો. રૂષીનો આશ્રમ મોટો, વિશાળ અને રૂગ્વેદ, યજુર્વેદ, શામવેદ તથા અથર્વવેદને જાણવાવાળા એવા બ્રાહ્મણોથી ભરેલો હતો. તે આશ્રમની વચ્ચે પર્વતરૂષી બેઠેલા હતા તેથી જાણે બ્રહ્મા બેઠા હોય તેમ જણાતા હતા. આવા પર્વત રૂષીને જોઇને વઇખાસન રાજાએ તે સમયે પૃથ્વી ઉપર સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યો. પછી તે રૂષીએ રાજાને સમીપમા બેસાડી સેન અને રથ વીગેરે સાત અંગનું કુશળ પુછયું અને એવા પ્રશ્ન કર્યા—હે રાજા! તારૂં રાજ્ય નિષ્કંટક છે! તથા પ્રજા તો સુખી છે! આવા પર્વતરૂષીના ઘણા પ્રશ્નો શ્રવણ કરી રાજાએ કહ્યું કે—હે મહર્ષિ આપની કૃપાથી સર્વ કુશળ છે, પણ સર્વૈશ્વર્ય છતા મને

એક વિઘ્ન ઉત્પન્ન થયું છે,. આવાં રાજાનાં વચન શ્રવણ કરી પર્વતરૂષી આંખ્યો મીંચી ભુત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળનો વિચાર કરવા લાગ્યા. બે ઘડી સુધી ધ્યાનારૂઢ રહી આંખ્યો ઉઘાડી રાજાને કહ્યું કે—હે રાજા ! તારા પિતાના પાપને મેં જાણ્યું, તારા પિતાએ પુર્વ જન્મે વિષયાસક્ત થઇ બે સ્ત્રીમાંથી એકને દ્વેષને લીધે બીજીના ઋતુકાળનો નાશ કર્યો, તે એ પ્રમાણે કે, ઋતુ પ્રાપ્ત થવાથી તારા પિતા પાસે દીન થઇને સંભોગ માગતાં તારા પિતાએ દ્વેષને લીધે બીજી સ્ત્રીનાં વચન સાંભળ્યાં નહીં, અને સંભોગ ન આપતાં તે સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો. તે પાપથી તારો પિતા નરકમા વાસ કરે છે. આવાં મહર્ષીનાં વચન શ્રવણ કરી પુનઃ રાજાએ કહ્યું કે—મહારાજ ! કયાં દાન તથા વ્રતથી એમને મોક્ષ થસે. આવા રાજાના વચન સાંભળી રૂષી બોલ્યા કે—હે રાજા ! માગશર માસની જે શુક્લ એકાદશી છે તે મોક્ષ આપવા વાળી છે અને વિષ્ણુની તિથી કહેવાય છે. બધાએ તે એકાદશીનું વ્રત કરી તેનું પુણ્ય તારા પિતાને આપવું, એટલે પુણ્ય થકી તારા પિતાનો મોક્ષ થશે. આવાં રૂષીનાં વચન શ્રવણ કરી વઇખાસન રાજા પોતાની નગરીમા આવ્યો. પછી થોડા સમયે માગશર શુક્લ એકાદશી આવતાં રાજાએ પુત્ર તથા પોતાની સ્ત્રી વગેરે બધાં પાસે વિધીપુર્વક એકાદશીનું વ્રત કરાવ્યું અને તેનું પુણ્ય પોતાના પિતાના સમર્પણ કર્યું. તેનું પુણ્ય આપતાંજ તે સમય સ્વર્ગમાથી પુષ્પ વૃષ્ટિ થઇ અને સર્વ દેવ સ્તુતિ કરવા વઇખાસનનો પિતા સ્વર્ગમાં ગયો અને આકાશમાં બોલ્યો કે—હે પુત્ર ! તારૂં સદા કલ્યાણ થાઓ, એમ કહી સ્વર્ગમાં ગયો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ધર્મ રાજાને કહે છે કે હે ધર્મ રાજા ! જે કોઇ આ મોક્ષ નામની એકાદશીનું વ્રત કરશે તેનું પાપ ઘટીને

તે મરણ પામેથી મોક્ષ પામશે. આ એકાદશી કરતાં અન્ય મોક્ષ આપવા વાળી અને પવિત્ર નથી, તથા જેણે આ એકાદશીનું વ્રત કરેલું છે તેના પુણ્યની ગણના મારાથી પણ થઈ શકે તેમ નથી. આ એકાદશી ચીન્તામણી સમાન ઇચ્છીત ફળને આપનારી છે.

માગશર વદની સફલ નામની એકાદશી.

ધર્મ રાજા ભગવાનને પુછે છે કે હે ભગવાન ! માગશીર્ષકૃષ્ણ એકાદશીનું નામ શું તથા શી રીતે કરવી ? એ એકાદશીએ કયા દેવનું પુજન કરવું ? એ વિસ્તાર પુર્વક કહો આવા ધર્મ રાજાના પ્રશ્નને શ્રવણ કરી ભગવાન શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર કહે છે કે હે રાજશ્રેષ્ટ ! તારા સ્નેહ વડે હું તને કહું છું હે ધર્મરાજ ! એકાદશીના વ્રત થકી જે મારો સંતોષ થાય છે તેવો મોટા સદક્ષીક્ષણ વાળા યજ્ઞથી પણ થતો નથી માટે યત્ન પુર્વક એકાદશીનું વ્રત કરવું. માગશર કૃષ્ણેકાદશીનું મહાત્મ્ય એકાગ્ર અંતઃકરણથી મારી પાસેથી શ્રવણ કરો હું તમને કહું છું જો કે જેટલી એકાદશીઓ શાસ્ત્રમાં કહેલી છે તેટલી સર્વ ઉત્તમ છે તેમા ભેદ માનવો નહી તો પણ પ્રત્યેક એકાદશી મહાત્મ્ય શ્રવણ કરો હવે પછી તમને સર્વ લોકોના હિતાર્થે માગશીર્ષ કૃષ્ણએકાદશીનું વીધાન કહું છું. માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણએકાદશીનું નામ સફલા છે અને તેને દેવતા નારાયણ છે માટે આ એકાદશીને દીવસે નારાયણનું પુજન કરવું એકાદશીનું વીધાન જે પુર્વે કહેલું છે તે સર્વત્ર જાણી લેવું બધા નાગમાં જેમ શેષ મોટા બધાં પક્ષીઓમાં જેમ ગરૂડ મોટા સર્વ યજ્ઞોમાં જેમ અશ્વમેધ યજ્ઞ મોટા તથા સર્વ નદીઓમાં જેમ ભાગીરથી

મોટી તેમ બધા વ્રતોમાં એકાદશીનું મોટું વ્રત જાણવું ભગવાન કહે છે કે ધર્મરાજ ! જે મનુષ્ય ભક્તી પુર્વક એકાદશીનું વ્રત કરે છે તે મને પ્રીય છે હે રાજા ! તને મેં જે સફલા નામની એકાદશી કહી છે તેના પુજનનો વીધી શ્રવણ કરો, આ એકાદશીને દીવસે દેશમાં અને તે કાળમા સારૂં ફળ હોય તે વડે ભગવાનનું પુજન કરવું તેમજ સારૂં શ્રીફળ દ્રાક્ષ, જમ્બફળ સોપારી લવીંગ અને એ સીવાય અન્ય પણ સારા ફળ થતાં હોય તો તે વડે ધુપ, દીપ વિગેરે ઉપચારથી સર્વ દેવમાં શ્રેષ્ટ એવા ભગવાન નારાયણનું પુજન કરવું. સફલા એકાદશીએ વિશેષ કરી દીપદાન દેવું અને રાત્રે મહા યત્ન પુર્વક જાગરણ કરવું. હે રાજન એકાગ્ર અંતઃકરણ વડે વ્રત કરીને જે રાત્રે જાગરણ છે તેનું પુણ્ય કહું છું તે સાંભળો. સફલા એકાદશીના ઉત્તમ યજ્ઞ અને તીર્થ પણ નથી. તે વરત જેવું બીજું વરત પણ આ લોકમા નથી. પાચ હજાર વર્ષ તપ કરવાથી મળે છે. હે રાજા ! સફલા એકાદશીનું કથાનક તમને કહું છું. ચંપાવતી નામે નગરીમાં મહીષ્મન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને ચાર પુત્ર હતા, તેમાં સર્વથી મોટો પુત્ર મહા પાપી હતો. તે એવો કે પરસ્ત્રી અને વેશ્યાઓમાં આસક્ત રહી તેણે પિતાનું સર્વ દ્રવ્ય ગુમાવ્યું અને નીરંતર ખરાબ ચાલથી વર્તી દેવ, બ્રાહ્મણ તથા વિષ્ણુ ભક્તની નિંદા કરતો હતો. પોતાના પુત્રની આવી વર્તણુક જોઇને માહીષ્મન રાજાએ ક્રોધથી તેનું ચોર એવું નામ રાખ્યું અને તેને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મુકયો તેથી તેના નાના ભાઇઓએ તથા સગાં વહાલાંઓએ રાજાની બીકથી તેનું નામ છોડયું. પછી તે

લંપક—ચોર પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે મારે શું કરવું. પિતા, ભાઇ અને સગાં વિગેરેએ મારો ત્યાગ કર્યો. આપ્રમાણે વિચાર કરતાં એણે નિશ્ચય કર્યો કે પિતાના નગરનો ત્યાગ કરી વનમાં જવું અને જીવહત્યા કરવી દીવસે વનમાં અને રાત્રે પિતાની નગરીમાં ફરી પિતાના દ્રવ્યનું રક્ષણ કરવું. આ પ્રકારે દેવહત થયેલો લંપક વિચાર કરી ચંપાવતી નગરીમાંથી મહા અરણ્યમાં ગયો અને ત્યાં રહી તેણે હજારો જીવની ઘાત કરી ચોરીઓ કરી ઘણીવાર લોકોએ તેને પકડયો, પણ રાજપુત્ર જાણી માહીષ્મત રાજાની બીકથી તેને છોડયો. આ પ્રમાણે કે લુંપક પુર્વ જન્મકૃત પાપ સંસ્કારથી રાજ્યભ્રષ્ટ થઈ પાપકર્મમાં રક્ત થયો તે નિત્ય માંસ સંપાદન કરવા વીશે આસક્ત તથા અરણ્યમાં ફળ ભક્ષણ કરે પણ તે જે સ્થળે રહેતો હતો તે સ્થળ ભગવાનને ઘણું પ્રિય હતું. તે એવું કે—ત્યાં ઘણા વર્ષનો જુનો એક પીંપળો હતો અને તે વનમાં એ પીંપળાને ઘણુંજ દૈવત્વ હતું તે તળે તે લુંપક રહેતો હતો, તેણે પાપબુદ્ધિથી પોતાનો કેટલોક કાળ ત્યાં ક્રમણ કર્યો, એ લુંપક દુષ્કર્મ કરવા વાળો છતાં તેના હાથ વડે એક સમય મંગળ કાર્ય થયું. તે એ કે-માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણપક્ષની સફલા એકાદશીના પુર્વ દીવસે એટલે કે—દશમીને દીવસે રાત્રે એ વસ્ત્ર થકી હીન હતો, તેથી તે ઘણોજ ટાઢથી પીડા પામ્યો. તે એવો પીડીત થયો કે પોતાના હાથ પગ હીલાવવા આદી કાંઇ પણ ઊપેયોગ કરવાનું તેનામાં સામર્થ્ય રહ્યું નહી. એવો તે લુંપક પીંપળાના ઝાડ નીચે ટાઢથી પીડા પામતો હતો તેથી તેને નિંદ્રા આવતી ન હતી અને જરા પણ સુખ મળતું નહતું તેથી તે મરણતુલ્ય થઇ ગયો, તેણે આખી રાત

દાંતેદાંત લગાડી તે ટાઢથી એટલો ઠરી ગયો કે સુર્યોદય થયા છતાં પણ તેને ભાન રહ્યું નહી. પછી તે સફલા એકાદશીને દીવસે બાર વાગે શુદ્ધી પામ્યો. શુદ્ધી પામ્યા પછી તે બે ઘડીએ ઉઠ્યો પણ એનાથી ઉભું થવાય નહીં તેથી લુલા જેવો ચાલવા લાગ્યો. પછી તે વનમાં ગયો પણ ક્ષુધા અને તૃષાથી પીડા પામતો હતો તથા હેરાન થઈને તે વિલાપ કરવા લાગ્યો કે—હે પિતા ! હવે મારી શી ગતિ થશે ! હું શું કરૂં ! અને ક્યાં જાઉં ! આ પ્રમાણે આક્રંદ કરતો તે પીંપળા તળે આવ્યો અને પોતે લાવેલાં બધાં ફળ ઝાડ પાસે મુક્યાં અને તે મુકતી વેળાએ એવું બોલ્યો કે હે ભગવાન ! હરી આ ફળ આપને સમર્પણ કર્યાં છે. એ પ્રમાણે કહી તે ત્યાંજ બેઠો તે રાત્રે તેને નિંદ્રા આવી નહી તેથી તેને જાગરણ થયું અને ફળ સમર્પણ કરવાથી ભગવાને ફળ થકી પોતાનું પુજન કર્યું એમ માન્યું. આ પ્રમાણે સફલા નામની એકાદશીનું વ્રત એ લુંપકે અકસ્માત કર્યું અને એ વ્રતના પ્રભાવે નિષ્કંટક રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું. હે ધર્મરાજા ! પુણ્યોદય થવાથી એને કેવા પ્રકારે રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું ! તે કહું છું તે સાંભળો. સુર્યોદય વેળાએ ત્યાં એક ઘોડો આવ્યો, તે સારો તેજસ્વી અને તેના ઉપર સારાં કપડાં અને ઘરેણાં હતાં એવો તે ઘોડો લુંપક પાસે આવીને ઉભો, એટલામાં આકાશવાણી થઇ કે હે રાજપુત્ર ! તું સફલા નામની એકાદશીના પુણ્ય પ્રભાવથી અને ભગવાનની કૃપાથી નિષ્કંટક રાજ્યને પ્રાપ્ત થા, તારા પિતા પાસે જઇને રાજ્યનો ઉપભોગ લે, આ પ્રમાણે થયેલી આકાશવાણીનો તેણે અંગીકાર કર્યો ,અને તેનું દિવ્યરૂપ થયું. ભગવાન વીશે તેની પુજ્યબુદ્ધિ થઇ. તેણે ઘોડા ઉપર આવેલાં ઘરેણાં અને કપડાં

પહેર્યાં અને અશ્વ ઉપર બેસી પોતાને ઘેર જઇને પિતાને નમસ્કાર કરી ઘેર રહ્યો, પછી માહીષ્મન રાજાએ પોતાના પુત્ર લુંપક છતાં પણ વિષ્ણુભકિત કરવાવાળો વૈષ્ણવ જોઇ તેને પોતાનું નિષ્કંટક રાજ્ય આપ્યું. લુંપક રાજાએ એકાદશી વરત તથા વિષ્ણુ ભકિત કરીને ઘણા વર્ષ સુધી રાજ્ય કર્યું અને ભગવાનની કૃપાથી તેને ઉત્તમ સ્ત્રી અને સારા પુત્ર પ્રાપ્ત થયા. તે લુંપક રાજા વૃધ્ધ થયો ત્યારે તે પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપી પોતે જીતેન્દ્રિય થઇ વનમાં ગયો અને ભગવાનની આરાધના કરી અંતે વિષ્ણુલોકમાં ગયો કે ત્યાં ગયા પછી પ્રાણી પુનઃશોક કરતા નથી. આ પ્રમાણે જે સફલા એકાદશી વરત કરશે તે આ લોકમાં યશ સંપાદન કરી અંતે મોક્ષપદને પામશે એમાં સંદેહ નથી, જે સફલા એકાદશીનું વરત કરવાવાળા છે તેને ધન્ય છે, અને તે તેજ જન્મમાં મોક્ષ સંપાદન કરે છે, હે રાજા! આ સફલા એકાદશીનું મહાત્મ્ય જે શ્રવણ કરશે તેને રાજસુયજ્ઞના ફળની પ્રાપ્તિ થશે અને અંતે સ્વર્ગમાં રહેશે.

પોષ શુદની પુત્રદા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા ભગવાનને પુછે છે કે હે શ્રીકૃષ્ણ! તમે ઉત્તમ સફલા એકાદશીની કથા મને કહી તેથી આનંદ પામ્યો છું. હવે પ્રસન્ન અંતઃકરણથી પોષ શુકલ એકાદશીનું કથન કરો એ એકાદશીનું નામ શું? એનું વિધાન શું? એનો દેવતા કોણ? અને એ એકાદશીનું વરત કરવાથી ભગવાન કોને પ્રસન્ન થયા? આવાં ધર્મરાજાનાં વચન શ્રવણ કરી ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજા! લોકોના હીતાર્થે તમને

પોષ શુક્લ એકાદશી વિધીપુર્વક કહું છું. પ્રથમ જે વિધી કહેલ છે તે વિધીથી આ એકાદશી અવશ્ય કરવી એનું નામ પુત્રદા છે અને સર્વ પાપને દુર કરે છે. તથા સકળ મનોરથ પુર્ણ કરવા વાળા અને સિધ્ધિ આપવા વાળા એવા નારાયણ તેના દેવતા છે. આ એકાદશી જેવી બીજી ચરાચર જગતમાં નથી. જે કરવાથી વરત કરવા વાળા માણસને યશસ્વી તથા વિદ્વાન ભગવાન નારાયણ કહે છે હે રાજા ! આ વિષયમાં પાપનું હરણ કરવાવાળી કથા તમને કહું છું તે શ્રવણ કરો. ભદ્રાવતી નગરીનો રાજા સુકેતુમાન નામે હતો, તેની શૈબ્યા નામે સ્ત્રી પ્રસિધ્ધ હતી, તે રાજાએ પુત્ર વગર અન્ય મનોરથ સિધ્ધ કરી ઘણો કાળ વ્યતિત કર્યો. પણ વંશ વૃધ્ધિ અર્થે તેને પુત્ર ન હોવાથી તે બાબતનો ઘણા દિવસ સુધી તે ધાર્મિક રાજાએ વિચાર કર્યો અને શોચ કરવા લાગ્યો કે હવે મારે શું કરવું ! કયાં જવું ! મને પુત્ર શી રીતે થશે ! આવો શોચનીય વિચારથી તેને પોતાના નગરમાં રાજ્યસુખ મળતું નહોતું અને તેથી પોતાની સ્ત્રી સહ નિરંતર દુઃખમાં રહેતો. હતો. આ પ્રમાણે તે દંપતી દુઃખી હોવાથી તેના મરણ પામેલાં પિતા તેના આપેલા ઉષ્ણજળને ગ્રહણ કરતા હતા અને તે એવો વિચાર કરતાં કે આની પાછળ જળ આપવા વાળો કોઇ નથી. આવી ચીંતાથી તે નિરંતર દુઃખી હતા, તેમનું દુઃખ જોઇ રાજા ઘણો દુઃખી થતો હતો અને તેથી તેને પોતાના ભાઇ મીત્ર અને સુહદ, હાથી, ઘોડા, સેના તથા પોતાના અમાત્ય વિગેરે કાંઇ પ્રિય લાગતું નહતું. તે રાજાના મનને પુત્ર થવાની આશા ન રહેવાથી ને કહેવા લાગ્યો કે જે પુત્ર વગરનો છે તેને જન્મનું કાંઈ પણ ફળ નથી. પુત્ર વગરના પુરૂષનું ઘર શુન્ય છે.

તેનું હૃદય સદા દુઃખી રહે છે, અને દેવ, પીતુ તથા માનવ એમના રૂણથી પુત્રહીન પુરૂષ મુક્ત થતો નથી માટે ઘણા સાધનોથી પુત્ર સંપાદન કરવો. કારણ કે પુત્રવાન પુરૂષને આ લોકમાં કીર્તિ અને પરલોકમાં ઉત્તમ ગતિ મળે છે. નાના પ્રકારનાં પુણ્ય કર્મ કરનારા પુરૂષના સો જન્મમાં પણ પુણ્યથી તેને આયુષ્ય અને શરીરમાં આરોગ્યતા અને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. પુણ્યશીલ પુરૂષનેજ પુત્ર, પૌત્ર તથા ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. પુણ્ય અને અને ભગવાનની ભકિત વગર કાંઇજ પ્રાપ્ત થતું નથી. પુત્રવાન તથા વિદ્વાન પુરૂષનેજ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. એવા વિચારથી રાજાને સુખ પ્રાપ્ત થતું ન હતું. આ પ્રમાણે તે ચીંતા યુક્ત સુકેતુમાન રાજાએ આત્મઘાત કરવાનો વિચાર કર્યો. ત્યારે મનમાં એવો વિચાર થયો કે–આત્મઘાતથી દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. પછી પોતાનો દેહ વયથી ક્ષીણ અને અપુત્રત્વયુક્ત જોઇ પુનઃ એવો વિચાર કર્યો કે–પોતાની બુદ્ધિથી આત્મહીત કરવું. એવો વિચાર કરી અશ્વારૂઢ થઇ ગહન અરણ્યમાં ગયો. મૃગ અને પક્ષીઓથકી યુક્ત એવા ગંભીર વનમાં ગયાનું ગુરૂ વિગેરે કોઇએ જાણ્યું નહી પછી તે રાજા અરણ્યમાં આમતેમ ફરતાં તેણે વડ, પીપળ, બીલી, ખજુર, ફનસ, બકુલ, ત્રણે રૂતુમાં જેને પાંદડાં રહે છે એવાં વૃક્ષ, ટેભુર્ણી, તીળવા સાથલું તાડ, તમાલ, દેવદાર, હિંગણબેટ, અર્જુન સાદડા, ભોંકરી બીલામા, સાળઇ, રાય, આમળાં, સુખડ અને ખેર વિગેરે ઘણી જાતનાં ઝાડ તથા તેમની શોભાયમાન ડગલીઓ અને પાંદડાં પણ જોયાં. તેવાંજ હરણ, વાઘ, ભુંડ, સિંહ, વાનર, રાફડામાંથી નીકળતા સાપ અને પોતાના બચ્ચાં સાથે ભ્રમણ કરતા મદોન્મત હાથી જોયા, તેવાંજ ગવા-

એના શીંગડામાં પાણી ભરી શ્રી સદાશીવને અભીષેક કરે છે. કાળીયા હરણ, શીયાળ, સસલા, જંગલી બીલાડાં, શળક અને વનગાય તથા ગજ સમુદાયનું રક્ષણ કરનારા અને હાથણીઓમાં ફરનારા ચાર દાંતના હાથી જોઇ રાજાએ પોતાનું દુઃખ જવા ઘણો વિચાર કર્યો પણ દુઃખ ગયું નહી, આવું આશ્ચર્યકારક વન ફરીને જોયું કેટલેક સ્થળે શિયાળ તથા ધુવડનો શબ્દ શ્રવણ કરીને તે જોતાં વનમાં આડાઅવળો ફરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ફરતાં બપોર થયા અને ભુખ તથા તૃષા લાગતાં તે આમતેમ દોડવા લાગ્યો. પણ તેને પાણી ન મળવાથી તેનો કોમળ કંઠ સુકાઇ ગયો. તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે-મેં પુર્વ જન્મમાં શું પાપ કરેલ છે કે જેથી મારે આવું દુઃખ વેઠવું પડે છે. આ જન્મમાં તો દેવનું પુજન તથા યજ્ઞ કરી તેમને સંતુષ્ટ કરેલ છે, છતાં શા કારણથી મને દુઃખ થયું ? આ પ્રમાણે ચીંતાક્રાંત થઇ રાજા ફરતો ફરતો તે વનમાંથી બીજા વનમાં ગયો, ત્યાં તેના પુણ્યપ્રભાવથી તેણે મનોરંજક એક સરોવર જોયું, એ સરોવર માનસરોવરની સ્પર્ધા કરવાવાળું હોવાથી શોભાયમાન અને કારંગ-વચક્રવાક તથા રાજહંસ એમના શબ્દથી નાદયુક્ત અને ગરમ તથા બીજા જળચરોથી યુક્ત જોઇને તે સરોવર સમીપ રૂષીયોના આશ્રમ જોયા. આગળ જતાં થોડા સમયમાં તેને સારા શુકન થયા કે તેનો જમણો હાથ અને નેત્ર ફરકવા લાગ્યાં. આ શુભ લક્ષણ જાણી રાજાએ સરોવરને કાંઠે વેદ મંત્રથી જપ કરતા રૂષીને જોયા એટલે ઘોડા ઉપરથી ઉતરી વરત કરવાવાળા રૂષીઓને પૃથક પૃથક નમસ્કાર કર્યો અને મહા આનંદપુર્વક હાથ જોડી તેમના સન્મુખ ઉભો રહ્યો. આ પ્રમાણે રાજાને જોઇ બધા

રૂષીઓ બોલ્યા કે—હે રાજા ! અમે તમને પ્રસન્ન થયા છીએ. તારા મનમાં જે કાંઇ હોય તે અમને કહે. આવાં રૂષીનાં વચન શ્રવણ કરી રાજાએ કહ્યું કે—હે મહારાજ ! ઉગ્ર તપ કરવાવાળા આપ કોણ છો અને આ સરોવર ઉપર શા માટે આવ્યા છો ? એ સાંભળવાની ઇચ્છા છે. મુનિઓ કહે છે કે હે રાજા ! અ-અને વિશ્વદેવ કહે છે. આજથી પાંચમે દીવસે મહા માસનો આ-રંભ થવાનો છે, મહા માસ સમીપ આવવાથી અમે વર્ત અહીં સ્નાન કરવા માટે આવેલા છીએ. આજે પુત્રદા નામની એકાદશી છે. શુકલૈકાદશી પુત્રેચ્છાવાળાને પુત્ર આપે છે. આવાં રૂષીનાં વચન શ્રવણ કરી રાજાએ કહ્યું કે હે રૂષી ! પુત્ર થાઓ વા ન થાઓ એ માટે મહા સંશય છે પણ જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો મને પુત્ર આપો. આવાં રાજાનાં વચન શ્રવણ કરી સર્વ રૂષીઓ બોલ્યા કે. હે રાજન ! આજે પુત્રદા નામની એકાદશી છે માટે તું એ વરત આજ કર, એ વ્રતના પ્રભાવથી તથા અ-મારા આશીર્વાદથી અને ભગવાનના અનુગ્રહથી તને અવશ્ય પુત્ર થશે. એવા રૂષીના વચનથી રાજાએ તે દીવસે જે ઉત્તમ વરત કર્યું અને પછી દ્વાદશીને દીવસે પારણા કરી રૂષીઓને વારંવાર નમસ્કાર કરી રાજા પોતાને ઘેર આવ્યો અને પુત્રદા નામની એકાદશીના પ્રભાવથી અને રૂષીઓના આશીર્વાદથી રાજાની રાણી સગર્ભા થઇ. પ્રસવ સમયે સારો તેજસ્વી પુત્ર થયો અને આગળ પુણ્યકર્મ કરવાવાળો તથા રાજાને સંતુષ્ટ કરવાવાળો અને પ્રજાનો પાળક એવો થયો. ભગવાન ધર્મરાજાને કહે છે કે—હે રાજા ! એ કારણને લીધે પુત્રદા નામની એકાદશીનું વરત કરવું. આ વરત સર્વ લોકોનાં કલ્યાણાર્થે મેં તમને કહ્યું. હે રાજા ! પુત્રદા ના-

મની એકાદશીનું વ્રત જે કોઇ કરશે તેને અવસ્ય પુત્ર થશે અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થશે હે રાજા ! આ કથાનું શ્રવણ યા કથન કરવાવાળા ને અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થશે

પોષ વદની ષટતિલા નામની એકાદશી.

દાલ્ભ્યઋષિને ગભસ્તી ઋષિને પુછે છે કે—હે બ્રહ્મન ! મૃત્યુ લોકમા ઘણા જન બ્રહ્મહત્યા—આદી પાપો કરે છે પારકાનું દ્રવ્ય હરણ, પરસ્ત્રી સંભોગ એવા ઘણા પાપો કરે છે; તેઓને કયા સાધનથી નર્કની પ્રાપ્તિ ન થાય ! તે તત્વ થકી કહો પણ તે એવું હોવું જોઇએ તે જેમા મહેનત ન હોય, અને દાન થોડુ છતા સર્વ પાપોનો નાસ થાય. એમ થવા આપ સમર્થ છો. આવા દાલ્ભ્ય ઋષિના વચન શ્રવણ કરી ગભસ્તી ઋષિ બોલ્યા કે હે ઋષિ તમે ઉત્તમ પ્રકારની ગુહ્ય વાર્તા પુછી કે જે આજ પર્યંત બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને ઇન્દ્રાદીક દેવતાઓએ કોઇને કહ્યુંજ નથી; તો પણ તમે પુછ્યુ તેથી હું તમને કહુ છું કે માહામાસ પ્રાપ્ત થાય. એટલે નીરંતર શુચીર્યુત રહેવું નીત્ય યથાવીધિ સ્નાન કરવુ. ઇંદ્રીઓ જીવતી કામ ક્રોધ, અભિમાન ઇર્ષ્યા લોભ અને મૈથુન એઓનો ત્યાગ કરવો પાણીથી હાથ પગ ધોવા અને ભગવાનનુ સ્મરણ કરી પૃથ્વી ઉપર પડેલુ ગાયનુ છાણ લેવું, અને તેમા તલ તથા રૂ નાખી એકસો આઠ ગોળા કરવા. તે વિષે જરા પણ વિચાર કરવો નહિ આ વીધિ માઘ માસ આવતા પહેલાં અગર તે આવ્યા પછી કરવો ત્યાર પછી પ્રતિપદા કિંવા કૃષ્ણ એકાદ-શીને દીવસે નિયમ ધારણ કરવો તેનું પુત્ર ફળ આપવાવાળુ

વિધાન કહુંછું તે સાંભળો સ્નાનમકરીને શુદ્ધ થઇ સકળ દેવમાં શ્રેષ્ટ એવા જે વિષ્ણુ તેનુ પુજન કરવુ. અને સર્વ કાળ ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરવું. રાત્રે જાગરણ કરવુ અને તેજમનમય યદ્ય કરી શંખ, ચક્ર અને ગદાને ધારણ કરવાવાળા ભગવાનનુ પુજન કરવુ, ચંદન અગર અને કપુર, એવા એવા સુગંધીવાળા પદાર્થો સમર્પણ કરવા અને ખીચડીનું નૈવેદ સમર્પણ કરવું. વારંવાર શ્રીકૃષ્ણનુ સ્મરણ કરવુ ભુરૂં કહોરૂં, શ્રીફળ, અને માલુગ એ ફળ લેવા અને જો તે કાંઇજ ન હોય તો સોપારી લેવી. અને ભગવાનનુ પુજન કરી અર્ઘ સમર્પણ કરવો. તે સમય ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી હે કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ ! તમે દયાળશીલ થઇ જે નરક પામેલા છે તેમને ગતી આપવાવાળા છો. હું સંસાર સમુદ્રમાં મગ્ન થનારો છું આપ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ અને મારો ઉદ્ધાર કરો કે હે કમળપત્રાક્ષ ! હે વિશ્વ ભગવાન ? હુ આપને નમસ્કાર કરૂ છું હે સુબ્રહ્મણ્ય ? હે મહાપુરૂષ હે સકળ પુર્વજ ? ? હે જગતપતે ? ? ? હું અર્ઘ સમર્પણ કરૂ છું તે લક્ષ્મી સહ આપ ગ્રહણ કરો. પછી બ્રાહ્મણનું પુજન કરી, છત્ર જોડા અને વસ્ત્રનું દાન કરવું અને ભગવાનની પ્રાથના કરવી કે–હે ભગવાન ? આપ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ગભસ્તિ રૂષિ દાલ્ભ્ય રૂષિને કહે છે કે બ્રહ્મન ? આ પછી યથાશક્તિ કપિલા ગાય અને તિલ પાત્રાનું દાન આપવુ સ્નાન અને ભક્ષણ એ માટે કાળા તલ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છ, માટે શક્તિ પ્રમાણે કાળા તલ બ્રાહ્મણને આપવા. જેટલા તલ આપવામા આવે તેટલા હજાર વર્ષ સુધી સ્વર્ગવાસ પ્રાપ્ત થન ત્યાં પુજ્ય થાય છે. તિલોદકથી સ્નાન કરવું તેલ શરીરે ચોળવુ, તલનો હોમ કરવો, તલ નાંખેલું ઉદક

શ્રવણ કરવું તન ખ.વા, અને તલનું દાન કરવું. આવા છ પ્રકારથી તલ પાપનો નાશ કરનાર તે એક સમય નારદ રૂષિએ ભગવાનને પુછ્યું હતું કે હે ભગવાન ! માહાબાહો ! હે ભક્ત ભવન !!! આપ જો મને પ્રસન્ન થયા છો. તો ષટતિલા એકાદશીનું વ્રત કરવાથી શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે મને કહો. આવાં નારદજીનાં વચન સાંભળી ભગવાન કહે છે હે નારદ ! મેં જે વૃત્તાંત જોયેલો છે તેજ તને કહું છું તે શ્રવણ કર. પુર્વે મૃત્યુ લોકમા કોઇ એક બ્રાહ્મણની સ્ત્રી હતી જે વ્રતાચારણ કરવા વાળી અને નિરંતર દેવ પુજા વિષે તત્પર છતાં મારી ભક્તિ તથા માસોપવાસ વ્રત પણ કરતી હતી. આ પ્રમાણે મારૂં પુજન તથા ઉપવાસ પણ કરી પોતાના શરીરને કષ્ટ આપતી હતી. દીન બ્રાહ્મણ તથા કુમારીકાઓના ઉપર પ્રીતિ કરી તેમને ઘર વિગેરેનાં દાનો આપતી હતી આ પ્રમાણે અતિ સંકટથી વરતો કરે, એવા વૃતોથી તેનું શરીર અતિ પવિત્ર થયું પણ તે સ્ત્રીએ કોઇ વિષ્ણુભક્તને અન્નદાન આપ્યું નહિ કે જે વગર તૃપ્તિ થતી નથી આવું તે સ્ત્રીનું કર્મ જાણી હું પૃથ્વી ઉપર આવ્યો અને કપિલ રૂપ ધારણ કરી હાથમાં પાત્ર લઇ તે સ્ત્રી પાસે ભિક્ષા માગવા ગયો મને જોઇ તે સ્ત્રીએ પુછ્યું કે હે બ્રાહ્મણ ? તું અહિં શા માટે આવ્યો તે સાંભળી મેં કહ્યું કે હે સુંદરી ! મને ભિક્ષા આપ, હું ભિક્ષા માગવા આવ્યો છું. આવાં મારાં વચન શ્રવણ કરી તે બ્રાહ્મણીએ મહા ક્રોધથી માટીનો ગોળો ત્રાંબાના વાસણમાં નાખ્યો એમ કર્યું એટલે હું તો પાછો સ્વર્ગમાં ગયો પછી કેટલેક સમયે કાળથી તે વ્રત કરવાવાળી તપસ્વી તે વ્રતના પ્રભાવથી સ્વર્ગમા આવી તે સ્ત્રીએ માટીનો ગોળો મને આપ્યાથી તે બ્રાહ્મણીને

ઉત્તમ ગૃહની પ્રાપ્તિ થઇ. પણ તેમાં અનાજ વિષે કાંઇ પણ નહોતું, પછી તે સ્ત્રીએ ઘરમાં જઇને જોયું તો તેમાં અનાજ વિગેરે કંઇપણ ન હોવાથી મારી પાસે આવી અને ક્રોધથી બોલી કે-મેં ઘણાં પ્રાયશ્ચિતો તથા વ્રતો કર્યાં અને ભગવાનનું આરાધન કર્યું છતાં મારા ઘરમાં કાંઇ દ્રવ્ય જોવામાં આવતું નથી તેનું કારણ શું ? આવાં તે સ્ત્રીનાં વચન શ્રવણ કરી કહ્યું કે-હે સ્ત્રી ! તું જેમ અહીં આવી તેમ તારે ઘેર પાછી જા અને દ્વાર બંધ કરીને બેશ. પછી તને જોવા આનંદ પુર્વક દેવ સ્ત્રીઓ આવશે. ત્યારે તે દેવાંગનાઓ તને ષટતીલા એકાદશીનુ પુણ્ય જ્યાં સુધી ન કહે ત્યાં સુધી બારણું ઉઘાડીશ નહી. આવાં ભગવાનનાં વચન શ્રવણ કરી તે બ્રાહ્મણી પોતાને ઘેર ગઇ અને બારણું વાસી બેઠી. ભગવાન કહે છે કે હે નારદ ! થોડા સમયમાં દેવાંગનાઓ ત્યાં આવી અને કહેવા લાગી કે-બાઇ બારણું ઉઘાડ, અમે તને જોવા આવેલ છીએ. આવાં વચન શ્રવણ કરી તે બ્રાહ્મણી બોલી કે— જો તમે મને જોવા આવેલ છો તો ષટતીલા એકાદશીનું શું પુણ્ય છે તે કહો તે પછી બારણું ઉઘાડીશ. આવું વચન શ્રવણ કરી તેઓ પૈકી એક પણ કહે નહી કારણ કે સ્વમુખથી પુણ્યનો ઉચ્ચાર કરીએ તો પોતાના સંપાદીત પુણ્યનો ક્ષય થાય છે. પછી એક દેવાંગના બોલી કે-મારે તને જોવાની ઘણી ઇચ્છા છે, માટે હું કહું છું એમ કહી ષટતીલા એકાદશીનું પુણ્ય કહ્યું. તે સાંભળી બ્રાહ્મણીએ બારણું ઉઘાડયું પછી તે દેવાંગનાઓએ બ્રાહ્મણીને જોઇ. ભગવાન કહે છે કે-હે નારદ ! દેવી, ગંધર્વી, આસુર અને પન્નગી ઇત્યાદી સ્ત્રીઓ કરતાં એ બ્રાહ્મણીનું રૂપ વખાણવા યોગ્ય હતું. બ્રાહ્મણની સ્ત્રીને પણ ષટતીલા એકાદશીના પુણ્ય પ્રભાવથી

એક ક્ષણમાં ધન, ધાન્ય, વસ્ત્રો, સોનું, રૂપુ વિગેરે સર્વ પ્રાપ્ત થયું. માટે વિશેષ આશા કરવી નહી અને કૃપણતાનો ત્યાગ કરવો. પોતાના દ્રવ્યમાં શકતીઅનુસાર બ્રાહ્મણને તલ તથા વસ્ત્રાદી દાનો આપવાં. એટલે તેથી જન્મોજન્મ આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે ષટતીલા એકાદશીને દીવસે ઉપોષણ કરવાથી દારીદ્ર, કષ્ટ અને દોર્ભાગ્ય આવતું નથી. આ પ્રમાણે તલનું દાન કરવાથી સર્વ પાપથી મુક્ત થવાય છે એમાં સંદેહ નથી. આ એકાદશીએ યથા વિધી દાન કરવું તેથી સર્વ પાપોનો ક્ષય થાય છે. એમાં શરીરને દુઃખકારક કાંઇ પણ કષ્ટ નથી.

મહા શુદની જયા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા શ્રીકૃષ્ણને પુછે છે કે-હે કૃષ્ણ ! હે આદીદેવ ! ! હે જગતપતે ! ! ! તમે મને ધર્મથકી અને ઇંડાથકી ઉત્પન્ન થનારાં તથા પૃથ્વીનો ભેદ કરીને નીકળનારાં અને જરાયુ થકી ઉત્પન્ન થનારાં પ્રાણી કહ્યાં એમના ઉત્પાદક અને ક્ષયકારક ગુણ તમોએ કહ્યા તેવુંજ માઘ કૃષ્ણ એકાદશીનું વ્રત પણ કહ્યું. હવે માઘ શુકલ એકાદશીનું વ્રત સાંભળવાની ઇચ્છા છે તે કૃપા કરી કહો, એ એકાદશીનું નામ શું ? એ એકાદશીએ કયા દેવનું પૂજન કરવું ? આવાં ધર્મરાજાનાં વચન શ્રવણ કરી ભગવાન કહે છે કે હે ધર્મરાજા ! હવે તમને માઘશુકલ પક્ષમાં જયા નામની સર્વ પાપહરણ કરવાવાળી જે એકાશી છે તે કહીશ. જે પવિત્ર તથા પાપનું હરણ કરનારી અને પીશાચ યોનીમાંથી મુક્ત કરવાવાળી છે. જેના વરત થકી મનુષ્યને પીશાચત્વ પ્રાપ્ત થતું નથી. આ એકાદસી વગર પાપને હરનાર તથા મોક્ષ આપનાર બીજી નથી.

માટે હે રાજા ! યત્નપુર્વક આ એકાદશીનું વ્રત અવસ્ય કરવું. હે રાજા પદ્મપુરાણમા આ એકાદશીની કથા મેં કહેલી છે તે પુરાણમાંની કથા હું કહું છું. એક સમય નાગલોકમા ઇંદ્ર રાજ્ય કરતો હતો અને દેવ તે મનોરથ સ્થાનમાં રહેતા હતા, જે નિત્ય અમૃત પાન કરનારા અને અપ્સરાઓ જેની સેવા કરે, ત્યા પારીજાતક વૃક્ષથી સુશોભીત એવું નંદનવન હતું તેમા અપ્સરાસહ દેવ ક્રીડા કરતા હતા. એક સમય તે વનમાં સ્વેચ્છાથી દેવેન્દ્ર રમવા આવ્યો તેના સામે પાચસો કરોડ અપ્સરા નાચ કરવા લાગી અને ગાંધર્વ ગાવા લાગ્યા. પુષ્પદંતક, ચીત્રસેન, તેની કન્યા અને માલીની નામની તેની સ્ત્રી. માલીનીનો પુત્ર પુષ્પવાન અને પુષ્પદંતનો પુત્ર માલ્યવાન એ વિગેરે ગંધર્વો અને અપ્સરાઓ ત્યા વીરાજતી હતી. તે સમય પુષ્પવતી નામની અપ્સરા માલ્યવાન ગંધર્વને જોઇને ઘણીજ મોહ પામી તથા મદન—કામદેવના તીક્ષ્ણ બાણથી વીંધાવા લાગી અને હાવભાવથી તેને વશ કર્યો. ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજા ! તેં પુષ્પાવતીનું સ્વરૂપ કહું છું તે શ્રવણ કરો. હાથ તો પુરૂષને આકર્ષણ કરવાના કંડપાશ, ચંદ્ર જેવું મુખ, અણીયાળી લાંબી આંખ્યો, કર્ણ કુંડળથી શોભાયમાન, શંખ કંઠ અને અલંકારથી ભુષીત હતો. ઉંચા અને પુષ્ટ સ્તન, કેડ મુઠીમા સમાઇ જાય એવી નાની હતી. કેડના પુર્વ અને પશ્ચિમ ભાગ વીશાળ હતા. રાતા કમળ સદશ શોભાયમાન પગ, આવું મનોવેધક પુષ્પવતીનું સ્વરૂપ જોઇ માલ્યવાન બહુ મોહ પામ્યો. ઇંદ્ર સામે બધા ગંધર્વો ગાતા હતા ત્યાં તે બે જણ ગાવા લાગ્યાં પણ એમના ગાયનથી ઇંદ્રનું અંતઃકરણ પ્રસન્ન થયું નહી; કેમકે એમનું મન પરસ્પર કામ મો-

હીત થયેલું તેથી શુદ્ધ ગાયન થયું નહતું તેથી તાલ ક્રિયાઓના પરીણામ અને અમ્રગીત ગાયનથી એનું ચીત્ત અંતરથી મોહ પામ્યું એ વાર્તા ઇંદ્રના જાણવામાં આવી અને પોતાનું અપમાન થયેલું જાણી બન્નેને શ્રાપ આપતા ઇંદ્રે કહ્યું કે-હે માલ્યવાન ! હે પુષ્પવતી ! તમે મારી આજ્ઞાનું ઉલંઘન કર્યું તમને ધીક્કાર છે. તમે પાપકર્મમા રત થયા તેથી તમને પીશાચત્વની પ્રાપ્તિ થશે અને બન્ને દંપતી રૂપથી રહેશો. આ પ્રમાણે દેવેન્દ્રનો શ્રાપ થતા તે બન્ને દુઃખીત અંતઃકરણથી પોતાનું પાપજનીત ફળ ભોગવવા માટે મૃત્યુલોકમાં આવ્યા. અને તે હીમાલય ઉપર પીશાચ થયાં; આ યોનીમાં મહા કષ્ટ પામ્યા. પરીતાપ પામેલા અંતઃકરણ વડે મહા દુઃખ ભોગવવા પડયા. ગંધ, રસ, સ્પર્શ એને ન જાણવા લાગ્યાં, દેહનો નાશ કરાવાવાળા તાપથી પીડીત થયાં અને પોતાના પાપકર્મના દુખથી તેમને નિદ્રા સુખ મળતું ન હતું. બંને લડે અને પર્વતની ગુફામા જઇ બેસે, તે પર્વત ઉપર બરફની થતી પીડા પણ ઘણી ભોગવવી પડે, દાંત ટાઢથી કડકડે અને આખે શરીરે રોમાંચ થાય તે સમય માલ્યવાન પીશાચ પુષ્પાવતી પીશાચીને કહે છે કે-હે સ્ત્રી ! પોતાના દુષ્કર્મ થકી અત્યંત દુઃખ આપવાવાળું પીશાચત્વ આપણને પ્રાપ્ત થયું છે આપણે એવું શું દુષ્કૃત્ય કર્યું, નરક અને પીશાચત્વ એ બન્ને અત્યંત નીચ છે માટે પાપાચરણ કરવું નહી. આ પ્રમાણે બન્ને ચીંતાગ્રસ્ત થઇ દુઃખવડે ક્ષીણ થયા છતા તેમના શુભ દૈવથી માઘ શુક્લ એકાદસી પ્રાપ્ત થઇ. જે તીથીમા ઉત્તમ તીથી અને જેનું જયા એવું નામ પ્રસિદ્ધ છે એ એકાદશીને દીવસે તે બન્ને પીશાચોએ કાંઇ ખાધું નહી, જીવની હત્યા કરી નહી, પત્ર કે ફળ

કાંઇ ખાધું નહી, પાણી પણ પીધું નહી, દુઃખથી પીપળાના ઝાડ તળે પડી રહ્યાં પણ ત્યાંને ત્યાંજ હતાં. પછી જ્યારે અર્ધ-રાત્રી થઇ અને ટાઢ ઘણી વાવા લાગી ત્યારે બન્નેનાં શરીર ધ્રુજવા માંડતાં ઠરી ગયાં. પછી બન્નેએ પરસ્પરના શરીર ઉપર હાથ પગ નાંખ્યા પણ તેઓને નીદ્રા કે રતીસુખ મળ્યું નહીં. ભગવાન કહે છે કે-હે ધર્મરાજા ! એવાં તે બન્ને ઇંદ્રના શાપથી દુઃખી થતાં તેઓએ તે રાત્રી મહા કષ્ટે કાઢી. તે રાત્રે જાગરણ થયું અને જયા નામની એકાદશીનું વ્રત થયું. હે રાજા ! તે તેના પ્રભાવથી શું થયું. તે હું કહું છું તે સાંભળ. બારશનો દીવસ પ્રાપ્ત થતાં તે બન્ને પીશાચત્વથી મુક્ત થઇ અસલ સ્વરૂપ પુષ્પવતી અને માલ્યવાન થયાં અને પ્રેમ ભાવથી વિમાનમાં બેસી અપ્સ-રાઓ જેની સેવા કરે છે, પ્રમુખ તુંબરૂ ગંધર્વ ગાયન કરે છે. આ પ્રમાણે તે બન્ને હાસ્યવિનોદથી વિલાસ કરતાં મનોરમએવા સ્વર્ગમાં પ્રાપ્ત થયાં અને ઇન્દ્ર પાસે જઇને મહા આનંદ પુર્વક નમસ્કાર કર્યા પછી દેવેન્દ્ર તેમને જોઇ વિસ્મય પામ્યો અને બોલ્યો કે મારા શાપથી તમને પીશાચત્વ પ્રાપ્ત થયું તે શા પા-પથી થયું તમને કયા દેવે મુક્ત કર્યાં તે કહો. ભગવાન કહે છે કે મહારાજ જયા નામની એકાદશીના પુન્યથી ભગવાન વાસુદેવે અમોને પીશાચ યોનીમાંથી મુક્ત કર્યાં. આવાં માલ્યવાનના વ-ચન શ્રવણ કરી ઇંદ્ર બોલ્યો કે-તમે એવા પવિત્ર થયાં છો કે હું પણ તમને વંદન કરૂં. કારણ કે તમે ભગવાનનું વ્રત કરવા-વાળાં અને તેની ભક્તિ વિષે આસક્ત છો. જે વિષ્ણું અને શી-વની ભક્તિ વિષે તત્પર હોય તે મનુષ્ય પણ વંદ્ય અને પુજ્ય છે. હવે તું આ સ્વર્ગમાં પુષ્પવતી સાથે મનમાનતી ક્રીડા કર.

કૃષ્ણ કહે છે કે–હે ધર્મરાજા ! એ માટે એકાદશીનું વ્રત કરવું. જયાં નામની એકાદશીનું વ્રત બ્રહ્મહત્યાદી પાપનો નાશ કરનાર છે એમ જાણવું, જેણે જયા નામની એકાદશીનું વ્રત કર્યું તેણે સકળ દાનો, યજ્ઞ અને બધા તીર્થોમાં સ્થાન કર્યાં એમ જાણવું. જે ભક્તિપુર્વક શ્રદ્ધાવડે જયા નામની એકાદશીનું વ્રત કરે છે તે કરોડ કલ્પપર્યંત વઇકુંઠમાં રહે છે. હે રાજા ! જે કાંઇ આ એકાદશીનું મહાત્મ્ય પઠન અથવા શ્રવણ કરશે તેને અગ્નિષ્ટોમ યજ્ઞના ફળથી પ્રાપ્તિ થશે.

મહા વદની વિજયા નામની એકાદશી,

યુધીષ્ટર રાજા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને પુછે છે કે હે ભગવાન! માઘ કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ શું ? તે મને કહો. આવું ધર્મરાજાનું વચન શ્રવણ કરી ભગવાન બોલ્યા કે–હે ધર્મરાજા ! તને ફાલ્ગુન કૃષ્ણ એકાદશી કહું છું જેનું વિજયા નામ છે અને તે વ્રત કરનારને જય આપનાર છે. તેના વ્રતનું મહાત્મ્ય સર્વે પાપને હરનાર છે એ માટે નારદજીએ પોતાના પિતા બ્રહ્માજીને પુછ્યું હતું કે હે વિધાતા ! માઘ કૃષ્ણપક્ષમાં વિજયા નામની જે એકાદશી છે તેનું વ્રત કૃપા કરીને કહો. નારદનું આવું બોલવું શ્રવણ કરી બ્રહ્માએ કહ્યું કે હે નારદ ! પાપ હરણ કરવામાં સમર્થ એવી તે એકાદશીની કથા હું તને કહું છું તે શ્રવણ કર. એ એકાદશીનું વ્રત પુરાતન પાપનાશક અને પવિત્ર છે. આજ સુધી આ વિજયા એકાદશીનું વ્રત મેં કોઇને પણ કહ્યું નથી. આ વિજયા માનવને પણ જય આપે છે એ નિઃસંદેહ છે. પુર્વે

ચઉદ વર્ષ સુધી શ્રીરામચંદ્રજી તપોવનમાં ગયા અને સીતાજી તથા લક્ષ્મણજી સહ પંચવટીમાં રહ્યા, ત્યાંથી મહા તપસ્વી રાવણે પતિવ્રતા સીતાજીનું હરણ કર્યું. તેના વિયોગથી શ્રીરામચંદ્રજી મોહ પામ્યા અને સીતાજીના વિરહદુઃખથી અરણ્યમાં ફરતાં કબંધનો વધ કર્યો તથા આગળ જતાં જટાયુએ સીતાજીની વાર્તા શ્રીરામચંદ્રજીને કહી અને પછી પોતે મરણ પામ્યો. પછી સુગ્રીવ સાથે મીત્રતા થઇ અને તેથી શ્રી રામ કાર્યમાં વાનર સેનાની પ્રાપ્તિ થઇ. પછી લંકાના અસોક વનમાં હનુમાનજીએ સીતાજીને જોયા અને શ્રીરામચંદ્રજીના મુદ્રિકા સીતાજીને આપી ત્યાં મહા પરાક્રમ કર્યું અને પછી પાછા આવી શ્રીરામચંદ્રજીને સર્વ સમાચાર કહ્યા. શ્રીરામચંદ્રજીએ હનુમાનના વચન સાંભળી સુગ્રીવના અનુમોદનથી લંકામાં જવા માટે પ્રસ્થાન કર્યું. પછી સર્વ વાનરસહ શ્રીરામચંદ્રજી સમુદ્ર કાંઠે આવી તે દુષ્કર સમુદ્રને જોઇ વિસ્મય પામ્યા અને લક્ષ્મણને પુછ્યું કે હે સોમીત્ર ! કયા પુણ્યવડે આપણે સમુદ્ર પાર જઇશું, મને તો કાંઇ વિચાર સુજતો નથી કે જેથી આપણે પાર જઇએ. કેમ આમાં પાણી ઘણુંજ ઉંડું અને વળી મોટા મગરથી યુક્ત છે. આવાં શ્રી રામચંદ્રજીના વચન શ્રવણ કરી લક્ષ્મણજીએ કહ્યું કે હે મહારાજ ! આપ પુરણ પુરૂષોત્તમ અને આદીદેવ છો. આ દ્વીપના મધ્યભાગમા બકદાલ્ભ્ય મુનિનો આશ્રમ છે, તે અંહીથી બે ગાઉ છે અને તેણે ઘણાં બ્રહ્મદેવ જોયા છે, માટે એવા અતિ વૃદ્ધ અને સર્વ ઋષીમાં શ્રેષ્ટ બાકદાલ્ભ્ય ઋષીને જઇ તમે પુછો એટલે તે ઉપાય કરશે. આવાં લક્ષ્મણજીનાં ઉત્તમ વચન શ્રવણ કરી શ્રીરામચંદ્રજી બકદાલ્ભ્યના આશ્રમમાં જઇ સંકટ સમય સર્વ દેવ

વિષ્ણુને શરણુ જાય છે, તેમ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યો. તે જોઇ મુનિએ મનમાં વિચાર કર્યો કે શ્રી રામ તો પુરણુ પુરૂષ પરમાત્મા છે પણુ કાંઇ કારણુથી મનુષ્યદેહમાં પ્રવિષ્ટ થયેલ છે. એવું જાણી તેમને પુછયું કે હે શ્રીરામ ! આપનું આવાગમન અહીં ક્યાંથી થયું ? આવાં ઋષીના વચન સાંભળી શ્રી રામજીએ કહ્યું કે ઋષી મહારાજ ! આપની કૃપાથકી હું સમુદ્ર પાસે સૈન્ય લઇ રાક્ષસથી ભરેલી લંકાનગરીને જીતવા આવ્યો છું. તે આપના અનુગ્રહવડે અમે સમુદ્રપાર જઇશું માટે સમુદ્રપાર જવાનો ઉપાય કહો. એ માટે હું આપ પાસે આવ્યો છું. આવું શ્રીરામચંદ્રજીનું બોલવુ શ્રવણુ કરી ઋષીએ કહ્યું કે હે રામચંદ્રજી ! જે વ્રત કરવાથી અવશ્ય તમારો વિજય થશે. એવું સર્વ વ્રતોમા ઉત્તમ વ્રત હું કહું છુ તે એકાગ્ર અંતઃકરણુ વડે કરો તેથી લંકાસહ રાક્ષસને જીતશો અને તમારી મહાકીર્તિ થશે તે મહા મહીનાની કૃષ્ણૈકાદશીનું વ્રત છે તે કરવું, જે કરવાથી જયની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે કરવાથી તમે અવશ્ય વાનરસહ સમુદ્રને તરશો આ વ્રતનાં ફળ આપનારો વિધી કહું છું તે શ્રવણુ કરો. દશમને દીવસે સુવર્ણનો, રૂપાનો, ત્રાંબાનો વા માટીનો એક ઘડો લેવો અને તેને જળથી ભરી તેમાં પાંદડાં નાંખી તેની સ્થાપના કરવી અને તે ઉપર ભગવાન નારાયણુની સોનાની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, એ કાદશીને દીવસે પ્રાતઃસ્નાન કરી નિશ્ચલ ઘટની સ્થાપના કરવી. અને ગંધ, પુષ્પ, દાડમ અને શ્રીફળ વિગેરે સામાનથી પૂજા કરવી, એ ઘડા નીચે સાત ધાન્ય ઘહું અને ડાંગર વિગેરે નાખવાં અને તેના ઉપર જવ નાંખવા. ગંધ ધુપ, દીપ અને નાના પ્રકારનાં નૈવેદ સમર્પણુ કરવાં અને તે પાસે રાત્રે જાગરણુ કરવું

બારસને દીવસે સુર્યોદય સમય નદી. વહેળો, તળાવ યા કોઇ પણ ઉદકમાં મુર્તિસહ તે કુંભને વિસર્જન કરવું અથવા યથાવિધી પૂજન કરી વેદ ભણનારા બ્રાહ્મણને મુર્તિસહ તે ઘડો આપવો અને તે સાથે મોટાં દાનો આપવાં. હે રામચંદ્રજી ! આ વિધિ પ્રમાણે તમારા મોટા મોટા સેનાધિપતિઓસહ એ વ્રત તમે કરો તેથી તમારો વિજય થશે. આવું બકદાલ્ભ્ય ઋષીનું વચન શ્રવણ કરી શ્રીરામચંદ્રજીએ વિધિપુર્વક વ્રત કર્યું તેથી તેમનો વિજય થયો. શ્રી ભગવાન કહે છે કે હે ધર્મરાજા ! યથાવિધી જે કોઇ આ વિજયા એકાદશીનું વરત કરે તેનો આ લોકમાં જય થાય છે અને અંતે પરલોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. બ્રહ્માજી કહે છે કે હે નારદ ! એ માટે વિજયાનું વરત કરવું. એ એકાદશીનું મહાત્મ્ય સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળું છે. જે કોઇ એને વાંચશે અથવા સાંભળશે તેને વજેપેય યજ્ઞના ફળની પ્રાપ્તિ થશે.

ફાગણ સુદની આમલકી નામનિ એકાદશી.

માધાતા રાજા વશિષ્ટ ઋષિને પુછે છે કે-હે બ્રહ્મન ! હે મહા ભાગ્યવાન ! ! મારાં કલ્યાણ થાય એવું કાંઇક મને કહો. અને વૃતમાં ઉત્તમ તથા ઇતિહાસ અને મંત્ર સહ હોવું જોઇએ એવું રાજાનું ભાષણ શ્રવણ કરી વસિષ્ટ બોલ્યા કે-હે રાજા ! તતકાળ વૃતોનું ફળ આપવાવાળું વૃત કહું છું હે રાજા ! મોટા પાપનો નાશ કરનાર, હજાર ગોદાનના ફળને આપનાર અને મોક્ષને આપનાર, એવું આમલકી નામનું વૃત છે એ વિશે હું તમને પુરાતન કથાં કહું છું, કે જે થકી હિંસા કરવાવાળા પાર-

થીનો મોક્ષ થયો હતો હે રાજન ! બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર એવા ચારે વર્ણથી શોભતું અને જેમા આનન્દથી પુષ્ઠ થયેલી સકળ પ્રજા રહે એવું વૈદીશ નામનું નગર હતું એ નગરીમાં વેદ ભણનાર વિદ્વાન બ્રાહ્મણો હતા પાપ કરનાર કોઇજ નહતું. એવી નગરીમાં ચંદ્રવંશમા જન્મ પામેલો ધર્મ કરવાવાળો અને ધર્માત્મા એવો શશિબિંદુ રાજાનો પુત્ર ચઇતિરથ નામનો હતો, જેમા દશહજાર હાથનુ બળ હતું જે રાજા ધનુર્વેદ તથા શસ્ત્ર વિદ્યા સારી જાણતો હતો અને તે ધર્મપુર્વક પૃથ્વીનું પાલન કરતો હતો. તેથી તેની નગરીમા કોઇ પણ કૃપણ કે ભીખારી ન હતો. એ રાજાથી સર્વ પ્રજાને સુખ તથા આરોગ્ય હતુ એવો ઉત્તમ રાજા હતો. તે રાજા તથા પ્રજા વિષ્ણુ ભક્તિમા અને શ્રી હરીનું પુજન કરવામા તત્પર હતા, શુકલ વા કૃષ્ણેકાદશીને દીવસે કોઇપણ ભોજન કરતા ન હતા. ત્યાની પ્રજા સર્વ પાપનો, પરિત્યાગ કરી હરીભક્તિ વીશે રત હતી આ પ્રકારે હરીભકિત અને સુખથી આનંદ પામેલી પ્રજા સાથે ઘણા વર્ષ ગયા એક સમય ફાગણ માસની શુકલ એકાદશી કે જેનું આમલકી નામ છે તે આવતા નાનાથી તે વૃદ્ધ સુધી બધાએ તે દીવસે નિયમથી ઉપવાસ કર્યો અને મહા ફળને આપનાર વ્રત કરવા માટે બધા લોકો નદીએ આવી સ્નાન કરી, રાજા સહ દેવાલયમા, દીવ્ય સુગંધથી સુવાસીત અને પંચરત્નથી યુક્ત તથા છત્રી ઉપાનહ સહ પુર્ણ કુંભની સ્થાપના કરી તેની પાસે ઘણા દીવા કરી તેનું પુજન કર્યું અને આમલના ઝાડનું તથા સર્વ રૂપીઓનું પુજન કર્યું, અને હાથ જોડી પ્રાર્થના કરી કે—હે જમદગ્ન હે રેણુકાનંદવર્ધન ! ! આપ આમળાના ઝાડ તળે બેસી બધાને ભક્તિ

મુક્તિ આપો છો તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. પછી પાણીથી ધોઈને ફરી આમળાના ઝાડ તરફ જોઈ કહેવું કે-હે ધાત્રી ! તું બ્રહ્મદેવ પાસેથી ઉત્પન્ન થઈ અમારા સર્વ પાપનો ક્ષય કરનાર છો અમો આ અર્ઘ્ય આપી નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે ધાત્રી ! તમે બ્રહ્મસ્વરૂપ છો, પરશુરામે તારૂં પુજન કરેલું છે, અમે તારી પ્રદક્ષિણા કરીએ છીએ, માટે તું અમારા પાપનો નાશ કરજે. આ પ્રમાણે કહી તે ચૈતરથ રાજાએ પોતાની પ્રજાસહ પ્રદક્ષીણા કરી રાતે ભક્તિ યુક્ત અંતઃકરણ વડે જાગરણ કર્યું. એટલામાં ત્યાં એક પારધી આવ્યો. જે ધર્મભ્રષ્ટ, કુટુંબ પોષણાર્થે જીવની હત્યા કરી ક્ષુધાથી, શ્રમથી અને ભારથી પીડા પામતો હતો, તેણે ત્યાં ઘણા દીવા જોઈ ત્યાં બેસી જાગરણ કર્યું અને આ શું હશે એવું મનમાં લાવી આશ્ચર્ય પામ્યો. તથા તેણે ઘડા ઉપર સ્થાપન કરેલી વિષ્ણુ ભગવાનની મુર્તિ જોઈ. પછી તે આમળાના ઝાડ ઉપર કરેલા દીવા જોયા. ત્યાં બેઠેલા વિષ્ણુ ભક્તો ભગવાન કથાનું ગાયન કરતા હતા તે પણ સાંભળ્યું ને પારધી ક્ષુધાથી અત્યંત વ્યાપ્ત છતાં પણ તેણે એકાદશીનું મહાત્મ્ય સાંભળ્યું અને એ શું હશે એવા વિચારથી તે જાગતો હતો અને તે રાત ગઈ પછી પ્રભાતે સર્વ લોકો પોતાને ઘેર ગયાં અને તે પારધી પણ પોતાને ઘેર જઈ પ્રિતી યુક્ત અંતઃરણ વડે જમ્યો. પછી કેટલેક દીવસે પારધી મરણ પામ્યો, એકાદસીના પ્રભાવથી અને રાત્રે જાગરણ કર્યું તેથી ચતુરંગ સેના સહ તેને રાજ્ય મળ્યું, તે એવું કે જયંતી નગરીના વિદુરથ રાજાને ત્યાં વસુરથ નામે પુત્ર થઈ જન્મ લીધો. જે મહા બળવાન તથા ચતુરંગીણી સેના તથા ધન ધાન્યથી યુક્ત થયો. જેણે દશહજાર ગામનું રાજ કર્યું, જે

તેજ વડી સૂર્ય જેવો અને કાન્તિમાં ચંદ્રસદૃશ હતો. સત્યવાદી, ધર્મ કરવાવાળો, ક્ષમામાં પૃથ્વી જેવો અને પરાક્રમમાં વિષ્ણુ સમાન હતો. બહુ જાણવાવાળો, ધર્મશીલ, પ્રજા પાલનમાં તત્પર, શુરાના ગર્વને પરીહાર કરનારો અને નાના પ્રકારના યજ્ઞો કરવા વાળો હતો, સર્વ પ્રકારે નાના પ્રકારનાં દાન કરતો હતો. તે રાજા એક સમયે મૃગયા કરવા ગયો તે નસીબના યોગે માર્ગમાં ભુલો પડયો, તે દીશા કે ઉપદીશાનું ભાન રહ્યું નહી તેથી પોતાનો હાથ ઓસીકે મુકી ભુખ્યો અને થાક્યો તે જરા વાર સુતો, એટલામાં ડુંગર ઉપરનો યવન સમુદાય તે રાજા જ્યાં સુતો ત્યાં આવ્યો. તે બધા યવનો એ રાજાથી ત્રાસ પામેલા તેથી તે એની સાથે વેર કરવાવાળા હતા. પછી તે સુતેલા એવા દાનશુર રાજાની ફરતાં ઉભા રહીને બોલ્યા કે—આ આપણો શત્રુ છે એને મારો મારો. પ્રથમ આપના બાપ, ભાઇ, છોકરાનાં છોકરાં, બેનનાં છોકરાં અને મામા વિગેરેને આણે માર્યા છે, માટે એને મારો. આ પ્રમાણે બોલીને યવનો રાજાને મારવા તત્પર થયા. તેમાંથી કેટલાકે હાથમાં પાશ, કોઇએ તરવાર, કોઇએ ધનુષબાણ લીધેલ છે એમ સજ્જ થયા, અને તે સુતેલા રાજાને બધા શસ્ત્ર મારે પણ રાજાને વાગે નહિ. બાણ આડા અવળી જવા લાગ્યાં પણ અંગ ઉપર પડે નહી. શસ્ત્રનો પ્રહાર કરતાં તેને ન વાગે તેથી બધા મરણોન્મુખ થયા તેથી તેઓ એક પગલું પણ ચાલી શક્યા નહી અને શસ્ત્ર તથા અસ્ત્ર વાગવાથી તેઓનું અંતઃકરણ નષ્ટ થયું, કેટલાક સ્થાનભ્રષ્ટ થઇ દશે દીશાએ નાશી ગયા. તે બધા યવનો દીન થઇ ગયા તેટલામાં રાજાના શરીરમાંથી સર્વ આભરણોથી સુંદર અને દીવ્ય અલંકાર તથા સુગંધીથી યુક્ત

એવી એક સ્ત્રી નીકળી જેના શરીરે ઉત્તમ પુષ્પના હાર અને ભ્રકુટી વાંકી તથા જેની આંખ્યો દેવતા જેવી અને તેમાંથી બહાર આગ પડે એવી હતી તે સ્ત્રીએ હાથમાં ચક્ર ધારણ કરેલું હતું અને બીજી કાળરાત્રી હોય તેમ ક્રોધથી અત્યંત દુઃખી અસે ક્રોધી યવનોના સામે દોડી અને ભગવંત ભક્તને ત્રાસ આપનારા બધા યવનોને મારી નાંખ્યા. થોડા સમય પછી રાજા જાગ્રત થઈ જુવે છે તો અહીં મહા અદ્ભુત કાર્ય એની નજરે આવ્યું. તે મારેલા મ્લેચ્છ સમુદાયને જોઈ રાજા ઘણો આનંદ પામ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે મારા મહા વેરી એવા આ યવનને કોણે માર્યા? ક્યા હીત કરવાવાળાએ આ મહાકર્મ કર્યું. આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે એટલામા આકાશવાણી થઈ, તે વાણીથી વિસ્મય પામેલા રાજાને જોઈને કહ્યું કે હે રાજા! ભગવાન વગર અહીં કોઇ ત્હારૂં રક્ષણ કરનાર નથી. પછી તે રાજા વનમાથી સુખપુર્વક ઘેર આવ્યો અને ધર્માત્મા ઇન્દ્રસમાન પૃથ્વીનું રાજ્ય કરવા લાગ્યો. વસિષ્ટજી કહે છે હે માધાતા રાજા! એ માટે જે કોઇ ઉત્તમ નર આ આમલકીનું વ્રત કરશે તે વિષ્ણુપદને પ્રાપ્ત થશે એમાં સંશય નથી.

ફાગણ વદની પાપમોચિની નામની એકાદશી.

ધર્મ રાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન! ફાગણ શુક્લ પક્ષની આમલકી નામની એકાદશી, તમારી પાસે મેં શ્રવણ કરી. હવે ફાલ્ગુન કૃષ્ણ પક્ષની એકાદશીનું શું નામ છે, તે મને કહો. આવાં ધર્મ રાજાના પ્રશ્નને શ્રવણ કરી ભગવાન કહે છે—હે ધર્મ-

રાજા ? પૃથ્વિપતિ માધતાં રાજાએ લોમશ ઋષિને પુછતાં તેમણે અજ્ઞાન પાપ નીશન એવુ જે કહેલું છે તે હુ તમને કહુ છુ તે સાંભળો માંધતા પુછે છે કે—હે ભગવાન લોમશઋષિ લોકહિતાર્થ ફાગણ કૃષ્ણેકાદશીનુ નામ શુ તે શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા છે અને તેનો વિધી તથા ફળ શુ તે કૃપા કરી કહો આવાં માધાતાના વચન શ્રવણ કરી લોમશઋષિએ કહ્યુ કે હે રાજા શારદુલ કાર્યસિદ્ધિ ધર્મ અને શુભ આપનાર અને પાપને હરણ કરનાર એવી વિચિત્ર કથા હું તને કહું છુ તે સાભળ પ્રથમ ચૈત્રરથ નામનુ વન વસંતરૂતુમા સુવાસિક પુષ્પોથી શોભાયમાન હતું તે વનમાં દેવાંગના રમવા આવી હતી તેમજ ગંધર્વ કન્યાઓ કિન્નર રાહુ અને સકળ દેવ ઇંદ્ર પણ ત્યા ક્રીડા કરવા લાગ્યા કેમકે ચતરથ વન કરતાં બીજું સુંદર વન ન હતું તે વનમાં ઘણાં ઋષિઓ તપ કરતાં હતા ચૈત્ર તથા વૈશાખ માસમાં સર્વ દેવસહ ચંદ્ર ત્યા ક્રીડા કરતો હતો તે વનમાં મેધાવી નામના પ્રખ્યાત ઋષિ હતા તે ઋષિને મોહ ઉત્પન્ન કરવા માટે મન જેવુ વર્તન કરવાવાળી મંજુઘોસા નામની અપ્સરા ઉદ્યોગ કરવા લાગી તે મંજુઘોસા ઋષિના શ્રાપના ભયથી તેના આશ્રમથી એક ગાઉ રહી ત્યાં વીણા વગાડી મધુર સ્વરથી ગાયન કરતી હતી. શરીરે સુવાસિક ચંદન લગાડી પુષ્પના હાર ધારણ કરી સુસ્વરથી ગાયન કરતી એવી મંજુઘોષાને જોઇ મુનિશ્રેષ્ઠ શ્રીસદાશિવજીના ભક્ત મેધાવીને જીતવા કામ પણ મંજુઘોષાને વશ થયો; કેમકે પોતાનુ શરીર શ્રીશિવે બાળી નાંખેલુ તે વઇરનુ મદનને સ્મરણ થયું માટે શિવભક્ત તે પણ પોતાને શત્રુ એવુ મનમાં

લાવી મંજુઘોષાથી ભ્રમર તેજ, ધનુષ્ય અને કટાર તેજ તેનો દોર અને નેત્ર તેજ સમક્ષ બાણ તથા સ્તન એજ મુકામ. આ પ્રમાણે સર્વ યુદ્ધનો સામાન તૈયાર કરી શિવભકતને જીવતા મદન તત્પર થયો મંજુઘોષાનુ સૈન્ય જોવું મદનના કામને સહાય થયું અને તે પણ મહર્ષીને જોઇ કામથી પીડીત થઇ કેમકે મેધાવી. રૂષી પુર્ણ તારૂણ્ય હતા તેથી અત્યંત શોભાવા લાગ્યા જેમણે કંઠમા શુભ યજ્ઞોપવીત અને હસ્તમાં દંડ ધારણ કરેલો તેથી સાક્ષાત બીજા મદનજ છે એવો મંજુઘોષાએ જાણ્યો મેધાવી અ-વનરૂષીના આશ્રમમા રહેતા હતા તેની સમીપ મંજુઘોષા આવીને ઉભી રહી અને મેધાવીને જોઈ કામની વ્યાપ થઇ અને ધીમેધીમે નત્ય તથા ગાયન કરવા લાગી તેથી તેના હાથની કંગણીઓ અને પગના ઝાંઝર મધુર મધુર શબ્દ કરવા લાગ્યાં તે શ્રવણ કરી મેધાવીરૂષી બહાર આવી તેનું હાવભાવ યુકત ગાયન જુએ છે એટલામા મદને તેને પોતાના સૈન્યથી બલાત્કારે મોહથી વશ કરી લીધો. પછી મંજુઘોષા પોતાના હાવભાવ કટાક્ષથી મોહ પામેલા મેધાવીરૂષીને જોઈ પાછી આવી અને તેને જીતવા માટે પોતાના હાથની વીણા નીચે મુકી મહાવાયુથી કંપીત થયેલી વેલી જેવી ઝાડને વળગે છે તેમ મંજુઘોષાએ મેધાવીરૂષીને આલિંગન આપ્યું. વનમાં તે અપ્સરાનો ઉત્તમ દેહ જોઇ મેધાવીરૂષીએ તેની સાથે રમણ કર્યું, તે કામવશ થયા તેથી તેનું શિવેનત્વ ગયું અને તે કામવશ થયેલ રૂષીને રમણમાં અહરનિશનું ભાન રહ્યું નહીં આ પ્રમાણે તે રૂષીના સત્કર્મનાશક કાળ ઘણો ગયો. પછી તે મંજુઘોષા દેવલોકમાં જવા માટે ઉપાય કરવા લાગી આ પ્રમાણે જવાને ઉત્સુક થયેલી મંજુઘોષા રમણ થયેલા રૂષીને

કહેવા લાગી કે–હે મહારાજ ! હવે મને સ્વસ્થાન જવા માટે આજ્ઞા આપો. આવું ભાષણ સાંભળી મેધાવીએ કહ્યુ કે–હે વરાંગને આજેજ રાત્રે તુ આવી માટે પ્રભાત સુધી તો મારી પાસે રહે. આ પ્રમાણે રૂષીનું બોલવું ભયથી ફરી એમની સાથે રમણ કરયું આ પ્રમાણે તે અપ્સરાએ રૂષીના શાપના ભયથી સત્તાવન વર્ષ નવ માસ અને ત્રણ દહાડા અર્ધ રાત ગઈ હોય તેમ રમણમાં કાઢયા અને વળી એવો બીજો ઘણો કાળ ગયો ત્યારે રૂષીને પુછયું કે હે રૂષીરાજ ! મને મારે ઘેર જવા માટે આજ્ઞા આપો. તે સાંભળી મેધાવીએ કહ્યું કે હે સુંદરી ! હાલ પ્રભાત સમય છે હું સંધ્યા કરૂં છું ત્યાં સુધી તું સ્થિર રહે. એવું રૂષીનું બોલવું સાંભળી ભયથી વ્યાપ્ત થઈ જરા હસીને બોલી કે–હે દ્વિજશ્રેષ્ટ ! તમારી સંધ્યા કેટલા કાળ સુધી છે તે હજી થઇ કે નથી થઇ. મારી ઉપર પ્રસાદ કરવાથી કેટલોક કાળ ગયો તેનો વિચાર કરો. આ પ્રમાણે મંજુઘોષાનું બોલવું થતાં વિસ્મય પામી આંખો ઉઘાડી મનમાં વિચાર કરીને મંજુઘોષાને નમસ્કાર કર્યા, અને પશ્ચાતાપ પામી કહ્યું કે—હરહર અપ્સરાની સાથે મારાં સત્તાવન વર્ષ ગયા, એવું મનમાં લાવી અત્યંત કોપાવિષ્ટ થયો તેથી તેના નેત્રમાં અગ્નિ પ્રદીપ્ત થયો અને તે અપ્સરાને તપનો ક્ષય કરવાવાળી કાળરૂપી જોઇ કહ્યું કે મહા કષ્ટ થકી સંપાદન કરેલો તપ આ મદનવતીએ ક્ષય કર્યો. આ પ્રમાણે ક્રોધથી મેધાવીનું શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું અને તેણે શાપ આપ્યો કે તું પિશાચી થઇશ હે દુરાચારે ! હે કુલટે ! ! હે વ્યભીચારીણી ! ! ! હે પાતકપ્રિયે ! તને ધીક્કાર છે. આ પ્રમાણે તેણે શાપ આપતાં તે મંજુઘોષા શાપદગ્ધ થઇ નમીને આગળ ઉભી રહી અને પ્રસાદની

ઇચ્છા કરતી મુનિને કહેવા લાગી કે—હે મહારાજ ! મારા ઉપર કૃપા કરી આપનું વિમોચન કરો. સાધુનો સંગ કરવાથી અને તેની જોડે ભાષણ કરવાથી સાતમે પહેજ તેનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. હે બ્રહ્મન ! તમારી સાથે સમાગમ કરતાં તો ઘણાં વર્ષો ગયા. હે સ્વામી ! હે સુવ્રત ! એ માટે મારા ઉપર અનુગ્રહ કરો. આ પ્રમાણેનું મંજુઘોષનું બોલવું શ્રવણ કરી મેધાવીરૂષી બોલ્યા કે— હે કલ્યાણી ! અનુગ્રહ કરવા વાળું મારૂં તપ તો તમારી સાથે પાપકર્મ કરવાથી ક્ષય પામ્યું, હવે હું શુ કરૂં. પણ એક ઉપાય કહું છુ. ફાલ્ગુન કૃષ્ણપક્ષની એકાદશી શુભ અને સર્વ પાપનો ક્ષય કરવાવાળી છે અને તેનું પાપમોચ્ચીની નામ છે. હે શુભ્રુ ! તેનું વ્રત કરવાથી તારૂં પીશાચત્વ જશે. આ પ્રમાણે કહી મેધાવીરૂષી પોતાને આશ્રમે ગયા. પિતાએ પુત્ર આવતાં તેને પુછ્યું કે—હે પુત્ર ! સકળ પુણ્યનો ક્ષય કર્યો આ તેં શું કર્યું ? આ પ્રમાણે પોતાનું ભાષણ સાંભળી મેધાવી બોલ્યા કે—હે મહારાજ ! હે પિતા ! અપ્સરાની જોડે રમણ થયું એ મોટું પાપ સંપાદન કર્યું માટે એ વાત એ પાપના ક્ષય કરવાવાળું કંઇ પ્રાયશ્ચિત અને કહો, એવું ભાષણ સાંભળી પિતા ચ્યવનરૂષી બોલ્યા કે—હે પુત્ર ! ફાલ્ગુન કૃષ્ણપક્ષની એકાદશી પાપમોચ્ચીની નામે છે. તેનું વ્રત કર્યાથી તે તારા પાપનો પુંજ નાશ પામશે. આ પ્રમાણે પિતાનું બોલવું શ્રવણ કરી મેધાવીરૂષીએ તે વ્રત કર્યું તેથી તે પાપમુક્ત થઇ પુણ્યશીલ થયો. તે મંજુઘોષા અપ્સરાએ પણ આ વરત કર્યું પાપમોચનીના વરત પ્રભાવથી પિશાચત્વમાંથી મુક્ત થઇ. પછી દીવ્યરૂપ ધારણ કરી તે ઉત્તમ અપ્સરા સ્વર્ગમાં ગઇ. લોમશ રૂષી બોલ્યા કે હે માંધાતા ! એ પાપમોચનીનું આવું સામર્થ છે.

રાજા ! જે કોઇ પ્રાણી પાપમોચીની એકાદશીનું વરત કરે છે તેના સર્વ પાપ ક્ષય પામે છે હે રાજો ! આ એકાદશીનું મહાત્મ્ય પઠન કરવાથી અથવા શ્રવણ કરવાથી હજાર ગૌદાનનું ફળ મળે છે અને બ્રહ્મહત્યા કરનારો, સુવર્ણ હરણ કરનારો તથા સુરાપાન કરનારો અને ગુરૂપત્ની જોડે રત્ત થયેલો એવા મહા પાપી આ એકાદશી કરવાથી પાપમુક્ત થાય છે આવું ઘણા પુણ્યને આપવાવાળું વરત અવશ્ય કરવું.

ચૈત્ર શુદની કામદા નામની એકાદશી.

સુકજી કહે છે કે—દેવકીનંદન, કૃષ્ણ વસુદેવાત્મજ હરીને નમસ્કાર કરી મોટું પાપ હરણ કરવાવાળી એકાદશીઓના મહાત્મ્યો હું તમને કહું છું જે મહાત્મા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને એકાદશીના મહાત્મ્ય અનેક પ્રકારનાં પાપોનો નાશ કરનારા રાજા યુધિષ્ઠિરને કહ્યાં અને ભગવાને અષ્ટાદશ પુરાણમાથી વહેંચી કાઢેલા અને જેમાં ગણા પ્રકારની કથાઓ છે એવા મહાત્મ્ય ચોવીશ છે હે-શૌનકાદી રૂષિ ! મહાત્મ્યો હું તમને કહું છું તે સાંભળો ધર્મ બોલ્યા કે હે વાસુદેવ તમને નમસ્કાર છે. આપ ચૈત્ર શુકલ એકાદશીનું નામ શું છે ? તે મને કહો ભગવાન કહે છે કે હે રાજા એકાગ્ર અંતઃકરણ વડે તું તે શ્રવણ કર તેને એક પુરાતન ઇતિહાસ કહું છું જે દીલીપરાજાએ પ્રશ્ન કરવાથી વસિષ્ટરૂષિએ કહેલો છે દીલીપરાજા પુછેછે. હે ભગવાન વસિષ્ટ રૂષિનું ચરીત્ર હું શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા રાખુ છું માટે આપ કૃપા કરીને કહો ચૈત્રની શુકલ એકાદશીનુ નામ શું છે ? વસિષ્ટ કહે છે કે-હે

રાજાઓમાં શ્રેષ્ટ દીલીપરાજા ! તેં ઉત્તમ પ્રશ્ન કરેલ છે તેથી તને કહું છું એકાદશી વિશેષ પુણ્યકારક અને પાપરૂપ કાષ્ટને અરણ્યના અગ્નિ સમાન છે પુત્ર આપવાવાળી અને પાપનો નાશ કરવાવાળી છે. તેની કથા શ્રવણ કર. પુરવે સુવર્ણ અને રત્નથકી ભુષિત એવા રમ્યભોગી નામના નગરમા મદથી મત્ત થયેલ એવો પુંડરીક નામનો રાજા રહેતો હતો અને તે નગરીમાં તે રાજ્ય કરતો હતો ગંધર્વ, કિન્નર અને અપ્સરા વિગેરે તેનું સેવન કરતા હતા તે અપ્સરાઓમા ઉત્તમ એવી લલિતા નામની અપ્સરા અને લલિત નામનો ગંધર્વ એ બંને સ્ત્રી પુરૂષ પરસ્પર કામાસક્ત હતા તેથી ધન ધાન્યયુક્ત એવાં પોતાના રમણે ગ્રહમા તેઓ નિરંતર ક્રિડા કરતાં હતા લલિતાના હૃદયમા સર્વ સ્ત્રી કાલ પત્તિનુ વાત્સલ્ય હતું અને લલિત ગંધર્વ પોતાની સ્ત્રી વગર ગીત ગાવા બેઠા પણ એનુ અંતઃકરણ પોતાની સ્ત્રીમા લુબ્ધ થએલુ તેથી વારવાર લલિતાનું સ્મરણ થતું હતું તેથી તેની જીવ્હયા ગાયનમા ચાંટીચુકી થતી હતી. એની ગાવાના ભુલો અને તેનો મનોભાવ કર્કટ નાગે જાણી પુંડરીક રાજાને કહ્યું ત્યારે તે રાજા મદનાતુર થયેલું અંતઃકરણ જોઈ તે લલિતને શાપ આપ્યો કે—હે દુરબુધ્ધે ! તું પુરૂષ હિ ભુષણ કરવાવાળો રાક્ષસ થઈશ કેમકે તું સ્ત્રીવશ્ય થઈને મારી સામે ગાવા બેઠો એવો તેનો શાપ થતાજ તે રાક્ષસરૂપ થયો. તે એવો થયો કે મોટું વિકાળ મુખ, અને આખ્યો જે જોતાજ ભયંકર માલમ પડે. સૂર્ય અને ચંદ્ર સદ્રશ આંખ્યોની કાન્તિ, ડુંગર સમાન મોટું ગળું, રાફડા જેવી નાસિકા છે. ૨ ગાઉ જાડા હોઠ, હે રાજા દિલીપ એનું શરીર બત્રીશ ગાઉનું ઉંચું હતું આ પ્રમાણે તે લલિક્ષા ગર્વ સધરત

થઇ પોતાના દુષ્કર્મનું ફળ ભોગવતો હતો એની સ્ત્રી જે લલિતા તેને પોતાના પતિનું આવું અકાળ વિકાળ રૂપ જોઈ મનમાં ચિંતા કરતી ઘણી દુઃખયુક્ત થઇ વિચાર કરવા લાગી કે હું શું કરૂં ! ક્યાં જાઉં ! મારો પતી તો પુર્વના પાપથી પીડીત થયો આ ચિંતાથી તેને ક્યાંય પણ સુખ મળતું ન હતું તે - કામરૂપી રાક્ષસ પર્વત ઉપર તથા ઘોર અરણ્યમાં ભ્રમણ કરતો હતો તેની સાથે લલિત પણ ફરવા લાગી તે રાક્ષસ નિર્દય, પાપ કર્મમાં પ્રીતિવાળો વિરૂપ પુરૂષને ભક્ષણ કરવા વાળો હોવાથી દુખ વડે તેને અહરનિશ સુખ થાય નહિ. લલિતા પોતાના પતિનું કર્મ જોઇ મહા દુઃખથી તેની સાથે વનમા રૂદન કરતી ફર્યા કરે. આ પ્રમાણે તે બંને ફરતા ફરતાં શુભ યોગથી અતિ રમણીય એવા વિંધ્યાચળ પર્વતના શિખર ઉપર આવ્યાં. અને તેમણે ત્યાં સુંદર એવો રૂષિ શ્રૃંગીનો આશ્રમ જોયો, તે લલિતા પહેલી આશ્રમમાં જઈ વિનય અને નમ્રતાથી તેની સામે ઉભી રહી. પછી રૂષિએ તે લલિતાને જોઇ પુછ્યું કે તું કોણ છે ? કોની કન્યા છે ? મારા સન્મુખ કેમ આવી ઉભી છે ? આ પ્રમાણે રૂષિનું બોલવું થતાં લલિતા બોલી કે—હે મહારાજ ! વીરધન્વા નામના ગંધર્વની હું કન્યા છું મારૂં નામ લલિતા છે. હું મારા પતિના ઉદ્દેશથી અહીં આવી છું હે મહા મુને ! મારો પતિ શાપદોષથી રાક્ષસ થયો છે, તેનું ભયંકર રૂપ અને દુરાચરણ અમને સુખ થતું નથી. હે બ્રહ્મન ! માટે મારા ઉપર કૃપા કરી કાંઇક પ્રાયશ્ચિત બતાવો, વિપેન્દ્ર ! જેના પુણ્યથી મારો પતિ રાક્ષસપણામાંથી મુક્ત થાય આવું સાંભળી રૂષિએ કહ્યું કે—હે રંભોરૂ ! ચૈત્ર શુકલપક્ષની કામદા એકાદશી છે, તેનું વ્રત કરવાથી કામના પુર્ણ થાય છે.

કલ્યાણી ! એ વ્રત વિધિપુર્વક તું કર તે વ્રતનું પુણ્ય તારા પતિને આપ. તારૂં પુણ્ય આપવાથી એક ક્ષણમાં તે શાપદોષમાંથી મુક્ત થશે. આ પ્રમાણે શ્રૃંગી ઋષિનાં વચન શ્રવણ કરી લલિત હર્ષિત થઇ અને તેણે તે એકાદશીએ ઉપવાસ કર્યો હે રાજન દ્વાદશીને દિવસે દેવના સન્મુખ અને બ્રાહ્મણીની પાસે બેસી પોતાના પતિ દોષમુક્ત થવા માટે લલીતા આ પ્રમાણે બોલી કે—મેં કામદા એકાદશીનું વ્રત કરેલું છે. તે વ્રતના પુણ્ય પ્રભાવથી મારા પતિનું પિશાચત્વ જાઓ. આ પ્રમાણે લલીતાનું બોલવું થતા તેનું રાક્ષસત્વ જઇ તે ફરીથી પ્રથમ પ્રમાણે ગંધર્વ થયો અને સુવર્ણ તથા રત્નના અલંકાર પહેરી પોતાની સ્ત્રી જે લલીતા એની સાથે રમણ કરવા લાગ્યો તે બંને પુર્વ સ્વરૂપથી અધિક રૂપવાન થઇ વિમાનારૂઢ થયાં અને કામદા એ એકાદશીના વ્રતના પ્રભાવથી ઘણાં શોભવા લાગ્યાં. હે નૃપશ્રેષ્ટ ! આવું કામદા એકાદશીનું ફળ જાણી પ્રયત્નથી એ વ્રત કરવું. લોકનું હિત થવા માટે મેં તારી પાસે વ્રત કહ્યું બ્રહ્મહત્યાદી પાપનો નાશ કરવાવાળી અને પીશાચત્વનું હરણ કરવાવાળી આના કરતા ચરાચર ત્રૈલોકયમાં બીજી નથી. એકાદશીની કથા શ્રવણ અને પઠન કરવાથી વાજપેય યજ્ઞનું ફળ મળશે.

ચૈત્ર વદની વરૂથિનિ નામનિ એકાદશિ.

યુધિષ્ઠીર પુછે છે કે—હે વાસુદેવ તમને નમસ્કાર પુર્વક પુછું છું કે ચૈત્ર કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ તથા મહિમા શું છે તે મને કહો. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે હે રાજન ! આ એકાદશી આ લો-

કમાં અને પરલોકમાં સૌભાગ્ય આપવા વાળી છે તેનું વરૂથીની એવું નામ છે. વરૂથીનીના વ્રતના પ્રભાવે સર્વ કાળમાં સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને પાપનો નાશ થાય તો સૌભાગ્ય મળે છે. કોઇ દુરભાગ્ય સ્ત્રી હોય અને જો તે એ વ્રત કરે તો તેને પણ સૌભાગ્યની પ્રાપ્તી થાય સર્વ લોકને ભક્તી તથા મુક્તી આપનારી એ વરૂથીની છે. અને માનવને સકલ પાપથી દુર કરી ગર્ભવાસથી મુક્ત કરનારી છે. એ વરૂથીની એકાદશીના વ્રતથી માંધાતા રાજા સ્વર્ગમાં ગયા. અને ધુંધુમાર વિગેરે ઘણા રાજાઓ એ વૃતથી મુકત થયા તથા ભગવાન શ્રી શંકર પણ બ્રહ્મકપાલથી મુકત થવા દશ હજાર વર્ષ પર્યંત તપ કરવાથી જે ફળ મળે છે, તેજ ફળ આ વરૂથીથી નામે એકાદશીનું વ્રત કરવાથી મળે છે, વરૂથીની એકાદશીનું વૃત જે કોઇ ભક્તિપુર્વક કરે છે તેનો આ લોકમાં તથા પરલોકમા મનોરથ પુર્ણ થાય છે હે નૃપ ઉત્તમ પવિત્ર અને પાપને હરનારી તથા મહા પાપોનો નાશ કરવાવાળી અને વૃત કરનારા નરને ભક્તિ તથા મુક્તિ આપવાવાળી એ વરૂથીની છે. હે નૃપશ્રેષ્ટ ! અશ્વદાનથી ગજદાન મોટું અને તેથી ભુમીદાન શ્રેષ્ટ છે ભુમીથી તિલદાન શ્રેષ્ટ છે એનાથી સુવર્ણ, સુવર્ણથી અન્નદાન શ્રેષ્ટ છે. અન્નદાનના સમાન કોઇ દાન છે નહિ. થયું નથી અને થનાર નથી, પિતૃદેવ, અને માનવ એઓ તૃપ્ત થાય છે. મોટા મોટા કવિઓએ એ દાનના સમાદન કન્યાદાન કહેલું છે અને ભગવાને પણ એ દાનના તુલ્ય ગોદાન છે એમ કહેલું છે અને સર્વ દાનથી વિદ્યા દાન અધિક છે. તે સર્વ ફળ એકાદશી જે વૃથીની તેનું વ્રત કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે, જે નર પાપ મોહિત થઇ કન્યાવિક્રય ધન ઉપર જીવન પામે

છે. તે ભૂમી જળમય થતાં સુધી નરકમાં વાસ કરે છે. માટે ગમે તે યત્ન કરીને પણ કન્યાનું ધન હરણ કરવું નહિ. હે રાજેન્દ્ર ! જે કોઇ લોભ થકી કન્યાવિક્રય કરી ધન લે છે, તે બીજે જન્મે બિલાડી થાય છે. જે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે ધનનો વ્યય કરી સાલંકૃત કન્યાદાન કરે છે તેના પુણ્યની સંખ્યા કરવાને ચિત્રગુપ્ત પણ સ્તબ્દ થાય છે એજ ફળ વિરૂથિની એકાદશીનું વ્રત કરવાથી મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે. કાસું, અડદ, મસુર, ચણા, કોદરા, છત્રાન્ના, મધ, પારકું અન્ન બે વખત ભોજન અને મૈથુન એ દશ બાબત એકાદશીનું વ્રત કરવાવાળાએ દશમીને દીવસે વરજના તણુ કીડા, નિદ્રા; તાબુલ. દંતધાવન પરાપવાદ, દુષ્ટપણું, પતિત જોડે સંભાષણ, ક્રોધ અને અસત્ય ભાષણ આ એકાદશીને દીવસે વરજવા કાંસું, અડદ, મગ, મિથ્યા ભાષણ કરવું. બીજી વખત ખાવું અને મૈથુન ક્ષુદ્રાન્ત તેલ અને પારકાનું અન્ન એ એકાદશીને દીવસો વર્જ કરવાં. હે રાજા ! એવી વિધી પ્રમાણે વરૂથિની નામની એકાદશી વ્રત કરવાવાળા સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ અંતે અક્ષય ગતિને પામે છે જે રાત્રે કોઇ જાગ્રરણ કરીને ભગવાન જનાર્દનનું પુજન કરે છે, તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ પરમગતિને પામે છે. સર્વ પ્રયત્ન પુર્વક પાપભીરૂ પુરૂષોએ યમથી ભીતિ ન પામવા આ એકાદશી વ્રત કરવું. આ એકાદશીનું આખ્યાન પઠન અને શ્રવણ કર્યાથી હજાર ગોદાનનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે શ્રવણ તથા પઠન કરવાવાળો સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ વિષ્ણુ લોકમા પૂજ્ય થાય છે.

વૈશાખ શુદની મોહિના નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે જનાર્દન વૈશાખ શુક્લ એકાદશીનું નામ અને તેનો વિધિ તથા ફળ શું છે તે કહો. આવા ધર્મરાજના પ્રશ્નથી શ્રીભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મનંદન ! પુર્વે શ્રીરામચંદ્રજીએ પ્રશ્ન કરવાથી વસિષ્ઠરૂષીએ જે કથા કહી તેજ કથા હું તમને કહું છું તે શ્રવણ કરો. શ્રીરામચંદ્રજી પુછે છે કે—હે ભગવાન વસિષ્ઠરૂષી ! સર્વ દુઃખનો નાશ કરનાર અને સર્વ પાપનો ક્ષય કરનાર એવું સર્વ વ્રતોમાં જે ઉત્તમ વૃત હોય તે શ્રવણ કરવાની હું ઇચ્છા રાખું છુ. હે મહામુને ! મેં સીતા વિરહથી ઘણાં દુઃખ ભોગવ્યાં છે તેથી હું ભય પામી આપને પુછું છું. આવા શ્રીરામચંદ્રજીના પ્રશ્નથી વસિષ્ઠજીએ કહ્યું કે હે રામ ! તમારૂં નામ લેવાથીજ મનુષ્ય પાવન થાય છે, એવા તમે છતાં નિષ્ઠાવંત બુદ્ધિથી ઉત્તમ પ્રશ્ન કરેલ છે. તેથી લોક કૃતાર્થ હું સકળ પવિત્રમા પવિત્ર અને વૃતમાં ઉત્તમ વૃત કહું છું હે રામ ! વૈશાખ શુક્લપક્ષની મોહીની નામે એકાદશી છે. તે સર્વ પાપ હરણ કરવામા સમર્થ છે, એ એકાદશીના વૃતના પ્રભાવે મનુષ્ય મોહ જંજાળથી અને પાપથી મુક્ત થઇ જાય છે એ હું ખરૂં કહું છું. રામ ! એ કારણ માટે તમારા જેવાએ પણ પાપનો ક્ષય કરવાવાળી અને દુઃખનો વિનાશ કરવાવાળી એ એકાદશી કરવી. હે રામ ! એકાગ્ર ચિત્તવડે શુભ અને પુણ્યપ્રદ શ્રવણ કરો એના શ્રવણથી મહા પાપનો નાશ થાય છે. રમ્ય એવી સરસ્વતી નદીને તટે ભદ્રાવતી નામે નગરી હતી અને ત્યાં ધ્રુતિમાન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. હે રામચંદ્ર ! તે રાજા ચંદ્રવંશમાં ઉ-

ત્પન્ન થયેલો મહા ધૈર્યવાન અને સત્યસાગર હતો, તેની નગરીમાં ધનધાન્યથી યુક્ત એક વાણીઓ રહેતો હતો, તેનું નામ ધનપાળ હતું, તે પુણ્યકર્મ પ્રવર્તક હતો. પરબડીઓ, અન્નક્ષેત્રો, ધર્મશાળાઓ, તળાવો તથા બગીચા વિગેરે પોતાના પૈસાથી પરમાર્થ કરનારો હતો. વિષ્ણુની ભક્તિ કરવાવાળો અને સ્વભાવે શાંત હતો. તેને સુમતિ, ધુતિમાન મેધાવી, સુકૃતિ, દુષ્ટબુદ્ધિ એ પાંચ પુત્રો હતા, તેમા પાંચમો દુષ્ટબુદ્ધિ પાપી અને વેશ્યાની સંગતિમા પ્રીતિવાળો હતો તથા જારની વાર્તાઓ જાણતો હતો. સોગઠા રમવાના વ્યસનમા આસક્ત અને પરસ્ત્રી સાથે સંભોગ કરવાની ઇચ્છા રાખતો હતો. દેવ, આતથી, વૃદ્ધ, પિતર અને બ્રાહ્મણ એમને કદી પણ માનતો ન હતો. અન્યાય કરનારો દુષ્ટાત્મા પિતાના દ્રવ્યનો ક્ષય કરનાર અભક્ષાભક્ષક પાપી સુરાપાન કરનારો, ભ્રમ પામેલી દ્રષ્ટિવાળો અને ચૌટામા પણ વેશ્યાના કંઠમા હાથ નાખનારો હતો, તેને એવો જોઈ તેના પિતાએ ઘરમાથી કાઢી મુક્યો અને તેના બાંધવોએ પણ તેનો ત્યાગ કર્યો તેના શરીર ઉપર જે ઘરેણા હતા તે પણ વિષય આદિ નીચ કર્મમા તેણે ગુમાવ્યા. જ્યારે એની પાસેના ધનનો ક્ષય થયો ત્યારે વેશ્યાઓએ પણ તેનો ત્યાગ કર્યો. તેની પાસે વસ્ત્ર પણ રહ્યું નહી અને ક્ષુધાથી પીડીત થયો ત્યારે ચિંતા કરવા લાગ્યો કે—હવે હું શું કરું ? ક્યા જાઉં ! હું ક્યા ઉપાયે જીવીશ ! પછી તેણે ચોરી કરી તેથી ત્યાંના અધિકારીઓએ તેને પકડયો પણ તેના પિતાના નામથી તેને છોડયો તે આ પ્રમાણે હંમેશા ચોરી કરે અને રાજપુરૂષ તેને પકડે અને મોટા શાહુકારોનો દીકરો જાણી બાપના નામથી છોડી મુકે પછી એક સમયે દુષ્ટબુદ્ધી ચો—

રીના કામમાં પકડાયો તે દુરાચરણુને છોડતો નથી માટે એને શિક્ષા આપવી જોઇએ. એમ વિચાર કરી રાજપુરૂષે તેને ખુબ બાંધ્યો અને ચાબકાથી માર્યો પછી તેને દેસપાર કરવાની રાજાની આજ્ઞા થતા તેને બંધનથી મુક્ત કર્યો પછી રાજાના ભયથી ભ્રષ્ટ બુદ્ધિથી ઘોર વનમા ગયો ત્યા ક્ષુધા અને તૃષ્ણાથી પીડીત થઇ આમ તેમ દોડાદોડ કરે. અને સિંહ હરણ, ભુંડ અને ચિતા વિગેરેને મારવા લાગ્યો અને તેમના માસ વડે પોતાનુ જીવન ગાળતો હતો. તથા હાથમાં ધનુષ્ય અને પીઠે બાણુનો ભાથો બાંધી વનમા ફરતો હતો. તથા અરણ્યમા સંચાર કરનારા પક્ષી અને જનાવરોને મારે. ચકોર મોર, કંક તેતર, ઉંદર વિગેરેને નિર્દય દુષ્ટબુદ્ધિ રોજ મારે પુર્વ જન્મે કરેલા પાપથી પાપરૂપી

કાદવમા પડયો અને દુઃખ તથા શોકવડે વ્યાપ્ત થઇ રાત દિવસ ચિંતા કરે એક સમય કોઇ પુણ્ય થકી તે દુષ્ટબુદ્ધિ ફરતો ફરતો કાડિણ્ય રૂષિના આશ્રમમા આવ્યો કૌડિણ્ય રૂષિ વૈશાખ માસમાં ભાગીરથમા સ્નાન કરતા હતા એટલામા ક્ષુધાથી પીડા પામતો તે દુષ્ટબુદ્ધિ સહેજ ત્યા આવી ઉભો રહ્યો રૂષિએ સ્નાન કરી ઉપર આવી વસ્ત્ર નિચોવવા લાગ્યા. તે વસ્ત્રના છાટા તે દુષ્ટબુદ્ધિના શરીર ઉપર પડયા. તે વસ્ત્ર બિંદુના સ્પર્શથી તેનું પાપ અને અશુભ ગયું અને કૌડિણ્ય રૂષિની સામે ઉભો રહી હાથ જોડીને બોલ્યો કે—હે બ્રહ્મ ! આ જન્મ કરેલા પાપનું, પ્રાયશ્ચિત યત્ન વગર હોય તે કહો. કેમ કે આ સમય મારી પાસે દ્રવ્ય નથી. કાડિણ્ય રૂષિએ કહ્યું કે જેથી તારા પાપનો નાશ કરવો હોય તો એકાગ્ર અંતઃકરણથી શ્રવણ કર. વૈશાખ શુક્લ પક્ષમાં મોહિની નામની જે એકાદશી છે તેનું વ્રત મારી આજ્ઞાથી તું કર. એકા-

દશી પ્રાણીઓનાં મેરૂ તુલ્ય પાપનો નાશ કરે છે. અને ઘણાજ જન્મથી સંપાદન કરેલું પાપ પણ મોહિનીને દિવસે અપવાસ કરવાથી હરણ થાય છે. આવાં રૂષિનાં વચન સાંભળી દુષ્ટબુદ્ધિ મનમાં હરખ્યો. હે નૃપશ્રેષ્ટ ? કૌડિણ્ય રૂષિના ઉપદેશથી દુષ્ટબુદ્ધિએ યથાવિધિ વ્રત કર્યું તેથી તે પાપ રહિત થયો અને દિવ્યદેહ ધારણ કરી ગરૂડ ઉપર બેસી સર્વોપમ દ્રવ્યની વરજ એવા વૈષ્ણવ લોકમાં ગયો. વસિષ્ટ કહે છે કે—હે રામચંદ્રજી ! આવા પ્રકારનું વ્રત તમામ મોહનો નાશ કરવાવાળું છે એ વગર બીજું ચરાચર ત્રિલોકમાં નથી. યજ્ઞો, તીર્થો, અને દાનો એ વ્રતની સોળમી કળા પામતાં નથી. હે રાજન ! એ વ્રતનો પાઠ શ્રવણ કરનારાઓને હજાર ગોદાનનું ફળ મળે છે.

વૈશાખ વદની અપરા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે જનાર્દન ! વૈશાખ કૃષ્ણ એકાદશીનું મહાત્મ્ય અને તે એકાદશીનું નામ શું છે ? તે શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા છે તે કહો. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—રાજા ! લોકહિતાર્થે તમે ઉત્તમ પ્રશ્ન પુછેલ છે મહા પુણ્ય આપવાવાળી અને મહા પાતકનો નાશ કરનારી અપાર ફળ આપનારી એવી અપરા નામની આ એકાદશી છે. હે રાજન ! જે કોઇ અપરા એકાદશીનું વ્રત કરે છે તે લોકમાં પ્રસિધ્ધ થાય છે. બ્રહ્મહત્યા, ગોત્રહત્યા અને ભ્રૃણહત્યા કરનારો બીજાના પાપનું ઉચ્ચારણ કરનારા અને પરસ્ત્રીના આસક્ત એવા મહા પાપીઓ પણ અપરાના વ્રતથી ત્વરાથી પાપ મુક્ત થાય છે. હે રાજા ખોટી સાક્ષી પુરનાર ને ખોટા જોસ જોનાર જોશી અને ખોટું ઔષધ આપનાર વૈદ એ

સર્વ ખોટી સાખ આપનાર જેવા છે. તેથી તે સર્વ નર્કમાં જાય છે તેઓએ અપરા એકાદશીનું વ્રત કરવું જોઇયે કે જેથી તેઓ પોતે કરેલાં પાપથી મુક્ત થશે. કોઇ ક્ષત્રીયે પોતાના ક્ષત્રીયધર્મનો પરિત્યાગ કરી યુદ્ધમાંથી નાશી જાય તો તે પોતાના ધર્મથી બહિષ્કૃત થઇ ઘોર નરકમાં જાય છે. હે રાજા ! તે પણ અપરા એકાદશીનું વ્રત કરવાથી પાપમુક્ત થઇ સ્વર્ગમાં જાય છે. જે કોઇ ગુરૂ પાસેથી વિદ્યાભ્યાસ કરી તેની નિંદા કરે તે મહાપાપી થઇ દારૂણ નરકમાં જાય છે. પણ જો તેમણે અપરાનું સેવન કર્યું હોય તો તેની પણ ઉત્તમ ગતી થાય છે. હે રાજા ! અપરાનું મહાત્મ્ય હું કહું છું તે સાંભળો. કાર્તિક માસમાં પુષ્કળ તીર્થમાં સ્નાન કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. ભાગીરથીની પિંડ દાન કરવાથી પીતૃ તૃપ્ત થવાથી જે ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. સિંહરાશીના ગુરૂમાં ગોમતી ગોદાવરીમાં સ્નાન કરવાથી જે પુણ્ય થાય છે. કુંભરાશીનો ગુરૂ હોય ત્યારે કેદાર દર્શનથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. બદ્રીનારાયણનાં દર્શન તથા તીર્થ સ્નાનથી જે ફળ મળે છે સૂર્ય ગ્રહણ હોય ત્યારે કુરક્ષેત્રમાં પુણ્ય કરવાથી જે ફળ મળે છે. ગજ, અશ્વ અને સુવર્ણ તથા યજ્ઞમાં સુવર્ણનું દાન આપવું. આદિ દાનોથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. તે સર્વ ફળ અપરા એકાદશીનું વ્રત કરવાથી થાય છે. અર્ધ પ્રસવ થયેલી ધેનુ, સુવર્ણ અને પૃથ્વીનું એ દાન કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, તેજ ફળ અપરા એકાદશીનું વ્રત કરવાથી થાય છે. અપરાનું વ્રત પાપરૂપી વૃક્ષને કાપવામાં કુહાડા સમાન છે. પાપરૂપી લાકડાને બાળવાને અગ્નિ સદૃશ છે, પાપરૂપી અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સદૃશ અને પાપરૂપી હરિણને મારવામાં સિંહ છે. પાણી ઉપરના પર-

પોટા અને વનમા ધી જેવો ભખ કરનારી માંખી જેવો, એકાદ-શીનું વ્રત કર્યા વગર રહેવાનો જન્મ નિરર્થક જઇ મરણ પામશે. માટે અપરા એકાદશીને દિવસે ઉપવાસ કરી ભગવાન્ ત્રિવિક્રમનું પુજન કરવું એમ કરવાથી મનુષ્ય સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ વિષ્ણુ લોકમાં જાય છે. હે ધર્મરાજા ! લોકહિતાર્થે મેં તમને આ વૃત કહ્યું છે આ વૃતનું શ્રવણ તથા પઠન કરવાથી મનુષ્ય સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ જાય છે.

જેષ્ટ સુદની નિર્જળા નામની એકાદશી.

ભીમસેન શ્રી વ્યાસજીને પૂછે છે કે—હે મહા બુદ્ધિમાન પિતામહ મારૂં વચન શ્રવણ કરો. યુધિષ્ઠિર, કુંતી, દ્રૌપદી, અર્જુન નીકુલ અને સહદેવ એ સર્વ એકાદશીને દિવસે કાઇપણ ભોજન કરતા નથી અને તેઓ તે દીવસે મને પણ ભોજન કરવાની ના પાડે છે, પણ હે તાત હું આપને પુછુંછું કે—મારાથી ભુખ્યું રહી શકાતું નથી. મારી ક્ષુધા દુસહ છે. હું દાન આપીશ. વિધિપૂર્વક કેશવ ભગવાનનું પુજન કરીશ, પણ ઉપવાસ કર્યા વગર એકાદશીનું ફળ સી રીતે મળશે ? આવા ભીમસેનના વચન શ્રવણ કરી વ્યાસ મુનિને કહે છે કે—હે ભીમસેન ! જો તને સ્વર્ગ અત્યંત પ્રિય હોય અને નરક અપ્રિય હોય તો ઉભય પક્ષની એકાદશીએ ભોજન કરવું નહિ. આવાં વેદ વ્યાસજીનાં વચન શ્રવણ કરી ભીમે કહ્યું કે, હે મહા બુદ્ધિમાન ! હે પિતામહ ! તમારી પાસે કહું છું કે, મારાથી એક સમય ભોજન વિણ રહેવાય નહિ તો ઉપવાસ શી રીતે થાય ? કેમકે વ્રક નામનો અગ્નિ મારા પેટમા નિરંતર વાસ કરે છે. જ્યારે હું ઘણુંજ અન્ન ભક્ષણ કરૂંછું ત્યારે તે શાંત થાય છે, માટે હે મહામુને ! હું એક ઉપવાસ કરીશ. પણ તો

એવો હોવો જોઇએ કે-જેનાથી પુણ્યની અને સ્વર્ગ બન્નેની પ્રાપ્તી થાય તેનો વિચાર કરી નિશ્ચય પુર્વક ફક્ત એકાદશીનું એક ઉપાષણ કરવું તે મને કહો. આવા ભીમસેનનાં વચન શ્રવણ કરી, વ્યાસ મુનિએ કહ્યું કે-હે નરશ્રેષ્ટ ભીમસેન ! તેં મારી પાસેથી વેદોક્તધર્મ તથા મનુષ્યધર્મ શ્રવણ કર્યા. પણ કલિયુગમાં કરવા તે અશક્ય છે. માટે સુખ પુર્વક થોડા દ્રવ્યે અને થોડા ક્લેશે ઘણું ફળ આપે એવો સર્વ પુરાણનો સાર હું તને કહું છું ઉભય પક્ષની એકાદશીને દિવસે ભોજન કરવું નહિ એકાદશીને દિવસેજ ભોજન કરતા નથી તે નરકમા જતા નથી એવા શ્રી વ્યાસજીનાં વચન શ્રવણ કરી મહાબાહુ ભીમસેન પીંપળાના પાન જેવો થર જવા લાગ્યો અને ભયથી વ્યાકુળ થઇને પુનઃ પુછવા લાગ્યો કે, હે પિતામહ ! શું કરૂં ? મારાથી ઉપવાસ થતા નથી. માટે હે પ્રભુ ! એકજ ઉપવાસથી ઘણું ફળ મળે તેવું એકજ વ્રત મને કહો, વ્યાસજી કહે છે કે જ્યેષ્ઠ માસમાં વૃષભ તથા મિથુન સંક્રાતે જે શુક્લ એકાદશી આવે, તે દિવસે પ્રયત્ન પૂર્વક જળ વગર ઉપવાસ કરવો. સ્નાન કરતી વેળાયે અને આચમન સમયે જેટલું જળ મુખમાં લેવું પડે તેનો પણ ત્યાગ કરીને સુવર્ણ જોખવાનું વજન જે માસો તેટલાજ ભાર જળથી આચમન કરવું. ગાયના કાન જેવો હાથ કરી તેમાં ઉપર કહેલા પ્રમાણથી જળ લઇ આચમાન કરવું. તેજ પવિત્ર દેહને શુદ્ધ કરનાર છે. તેથી ઓછું યા વિશેષ પીવાથી મદ્યપાન સમાન થાય, માટે તેટલાજ જળનો ઉપયોગ કરવો નહિ તો વ્રતને ભંગ થાય. ઉદયકાળથી બીજા દીવસના ઉદયકાળ પુર્વના ઉપર કહેલા આચમન સિવાય જળ લેવું નહિ. એવી બાર એકાદશીનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. પછી બારસને દિવસે પ્રભાતકાળે સ્નાન કરી જળ અને સોનું વિધિપૂર્

બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવું. અને ત્યાર પછી બ્રાહ્મણ સહ ભોજન કરવું. હે ભીમસેન ! તેમ કરવાથી જે પુણ્ય થાય છે, તે હું કહું છું તે શ્રવણ કર. એક વર્ષમા જેટલી એકાદશી છે, તેટલું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. એ નિઃસંદેહ છે. શંખ, ચક્ર, અને ગદા ધારણ કરવાવાળા કેશવ ભગવાને મને એમજ કહેલું કે-સર્વધર્મનો પરિત્યાગ કરી મને શરણ થા. એકાદશીના ઉપવાસ વડે નર પાપથી મુક્ત થાય છે. કલિયુગમાં દ્રવ્ય અને સ્મૃતિ પ્રતિપાદિત સંસ્કારથી શુદ્ધિ નથી. જ્યા સંસ્કાર નથી એવા દુષ્ટ કલિયુગમાં વૈદક સંસ્કાર તો ક્યાથી. હે ભીમસેન ! હે વાયુ પુત્ર ! ! તને વારંવાર કહેવાથી શું વિશેષતા છે ! બંને પક્ષની એકાદશીને દિવસે ભોજન કરવું નહિ, અને જ્યેષ્ઠ માસની શુક્લપક્ષની એકાદશીને દિવસે પાણી વગર ઉપવાસ કરવો. હે વરકોદર એ ઉપવાસ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે શ્રવણ કર. સર્વ તીર્થમાં સ્નાન કરવાથી અને સર્વ દાનો આપવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. હે વરકોદર ! તે સર્વ ફળો નિર્જરા એકાદશી કરવાથી થાય છે. અને એક વર્ષમા જેટલી કૃષ્ણ અને શુક્લપક્ષની એકાદશીયો છે તેટલી એકાદશીયોને દિવસે ઉપવાસ કરવાનું જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, તે મનુષ્ય સિંહ તને સત્ય કહું છું કે એ એકાદશીનું નિર્જળ ઉપોષણ કરવાથી મહા ભયંકર મોટા દેહવાળા કૃષ્ણ અને પીળા વર્ણના યમદુતો, દંડ અને પાશને ધારણ કરનારા ક્રુર છતા પણ સ્પર્શ કરતાં નથી અને પીતાંબર પહેરેલ શંખ ચક્ર ધારણ કરનારા મનોવેગથી ચાલનારા તથા શાંત એવા વિષ્ણુ દુતો અંતકાળે વિષ્ણુપુરીમાં લઇ જાય છે, માટે સર્વ પ્રયત્નથી નિર્જળા એકાદશીએ ઉપવાસ કરવો, અને જળ તથા ગાય અર્પણ કરવી, તેથી સર્વ

પાપથી મુક્ત થવાય છે. વૈશંપાયનઋષિ જન્મેજયને કહે છે કે હે જનમેજય આવા વ્યાસજીનાં વચન શ્રવણ કરીને ભીમસેને તે નિર્જળા એકાદશીનું વ્રત કર્યું. હે ભુપાળ ! તું પણ તે પ્રમાણે સર્વ પાપનો નાશ થવા માટે પ્રયત્ન પુર્વક ઉપવાસ કરી હરીનું અર્ચન કર. કે કોઇ આજ નિર્જળા એકાદશીનું ઉપોષણ કરી હે દેવના પક્ષ કાલે દ્વાદશીને દીવસે ભોજન કરીશ, એવો સંકલ્પ કરી સર્વ પાપનો નાશ થવા માટે શ્રદ્ધા અને ઇંદ્રિય પુર્વક ઉપવાસ કરશે. તે સ્ત્રી વા પુરૂષનાં મેરૂ મંદીર સદ્રશ પાપરૂપી પર્વત એકાદશીના પ્રભાવથી ભસ્મ થશે. એ એકાદશીને દીવસ ઉદકનો નીયમ કરવાવાળાએ વસ્ત્ર થકી વેષ્ટણ કરીને સુવર્ણ સહ ઘડો બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવો. એ પ્રમાણે કરે તે એકાદશીના પુણ્યને ગ્રહણ કરશે. એ એકાદશીને દીવસે જે કોઇ નર સ્નાન, દાન જપ અને હોમ વગેરે કરશે, તેને પ્રહરે પ્રહરે અનંત સુવર્ણના દાનનું ફળ પ્રાપ્ત થશે. અને જે જે દાન કરે તે અક્ષય થાય એવાં ભગવાનના વચન છે. હે રાજા ! નિર્જળા એકાદશી વગર બીજો કયો ધર્મ છે ? જે કોઇ એ એકાદશીને દીવસે વિધીપુર્વક ઉપવાસ કરી સુવર્ણ અન્ન અને વસ્ત્રદાન કરશે તે વિષ્ણુપદને પ્રાપ્ત થશે. અને તેનું દાન પણ અક્ષય થાય છે. એકાદશીને દીવસે અનાજનું ભોજન કરે છે તે પાપને ભોગવે છે, અને આ લોકમાં ચાંડાલ થઇને મરણ પછી દુરગતીને પ્રાપ્ત થાય છે એકાદશીનો ઉપવાસ કરી જે દાન આપે તે જ્યેષ્ટ શુકલ પક્ષની એકાદશીએ દાન આપવાથી ઉત્તમ પદને પામશે. બ્રહ્મહત્યા કરનારા, મદ્યપાન કરનારા, ગુરૂ દ્રોહી અને ખોટું બોલનારા એ બધા એ એકાદશીનું વ્રત કરવાથી પોત પોતાના પાપથી મુક્ત થઇ જાય છે.

શ્રી ભગવાન કહે છે—કે હે ભીમસેન ! વળી એ એકાદશીને દીવસે વીશેષમાં સ્ત્રી તથા પુરૂષોએ શ્રદ્ધાપુર્વક ઇન્દ્રિય દમન કરી ભગવાન જળાશયનું પુજન કરવું અને ગૌદાન આપવું. પ્રત્યક્ષ ગાય ન મળે તો ઘીની ગાય કરીને આપવી. અને ઘણી દક્ષિણા તથા હરેક જાતનાં પકવાનો કરી શ્રદ્ધાપુર્વક બ્રાહ્મણોને આપી સંતુષ્ટ કરવા. ભગવાન કહે છે—કે હે ધર્મ કરનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ ! બ્રાહ્મણ સંતોષ પામ્યાથી મોક્ષ આપનાર હરી ભગવાન તુરત સંતોષ થાય છે જે કોઈ એકાદસીને દીવસે ઉપવાસ કરતો નથી તે આત્મદ્રોહ કરનારો દુરાચારી પાપી અને દુષ્ટ છે. એમાં સંદેહ નથી એ એકાદશીનું ઉપપોષણ કરનારો પોતાનાં સો કુળ સહ ભગવાન વાસુદેવના મંદિરમાં જાય છે, માટે શાંત અને દાનશીલ થઇ ભગવાનનું પુજન કરવું તથા જાગરણ સહ એકાદશીનું વ્રત કરવું અન્ન, જળ, ગાય, વસ્ત્ર, શય્યા, આસન પાત્ર અને છત્ર નિરજળા એકાદશીને દીવસે અરપણ કરવાં. જે કોઇ પાત્ર નાદ બ્રાહ્મણને જોડા અર્પણ કરે છે. તે સુવર્ણના વિમાનમાં બેશી સ્વર્ગમાં જાય છે. જે કોઇ ભક્તિ વડે મારૂં કીર્તન કરશે તથા શ્રવણ કરશે તે બન્ને નિઃસંદેહ સ્વર્ગમાં જશે. અમાવાસ્યાને દીવસે સુર્ય ગ્રહણ વેળાએ શ્રાદ્ધ કરવાથી મનુષ્યને જે ફળ મળે છે તેજ ફળ એકાદશીની કથા શ્રવણ કરવાથી મળે છે. નિયમ પુર્વક દાતણ કરી સંકલ્પ કરવો કે એકાદશીને દીવસે આહાર તથા જળનો ત્યાગ કરીશ. ભગવાન કેશવની પ્રીતી થવા માટે આચમન જળ પ્રાશન ન કરતાં એકાદશીનો ઉપવાસ અને બારશને દીવસે દેવ દેવના ઇશ ત્રિવીક્રમ તેનું પુજન કરવું ગંધ પુષ્પ અને જળ વીગેરે સામગ્રીથી વીધીપુર્વક હરીનું પુજન ક-

રવું અને આ મંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો કે–હે દેવના દેવ ! ઋષીકેશ હે સંસાર સમુદ્રમાંથી તારવાવાળા ! ! આ ઉદકુંભ દાનથી મને ઉત્તમ પદમાં લઇ જાઓ, ઉપાનહ અને ફળસહ કુંભ અર્પણ કરવા. એ દાનથી બીજા દાનો પણ આપવાં પણ વીશેષ કરીને જળ અને ધેનુ દાન કરવું. અને બ્રાહ્મણોને ભોજન આપી પછી પોતે જમવું. આવું પાપ નાશક નીર્જળા એકાદશીનું સંપુર્ણ વ્રત જે કરશે, તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ ભગવાનના પદને પ્રાપ્ત થશે. આવાં શ્રી વેદવ્યાસજીનાં વચન શ્રવણ કરી ભીમસેન એકાદશીનું વ્રત કરવા લાગ્યો. તેથી એ એકાદશીનું પાડવ એકાદશી એવું નામ પ્રખ્યાત થયું.

જેષ્ટ વદનિ યોગીની નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે–હે ભગવાન જેષ્ટ શુકલ નિર્જળા એકાદશીનું મહાત્મ્ય મેં શ્રવણ કર્યું, જેષ્ટ કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ શું ? હે મધુસુદન ! તે કૃપા કરીને કહો. આવા ધર્મરાજાના પ્રશ્નને શ્રવણ કરી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે–હે ધર્મ રાજા ! વ્રતમાં ઉત્તમ વરત તમારી પાસે કહું છું સકળ પાપનો ક્ષય કરનાર, અને ભક્તિ તથા મુક્તિ આપનાર એવું જેષ્ટ કૃષ્ણ પક્ષની યોગીની નામની એકાદશીનું વ્રત છે. તે મહા પાપનો નાશ કરનાર અને સંસાર સમુદ્રમાં ડુબેલાને પાવન કરનાર તથા ત્રણ જગતમાં સારભુત છે. હે નરાધીપ ! તેમાં પાપને હરણ કરનારી પ્રાચીન કથા હું કહું છું. અલકાપુરીના અધીપતી કુબેરજી શીવપુજન કરવાવાળા હતા. અને તેના પુષ્પ લાવનારો હેમ માળી નામે સેવક હતો. તે સેવકની સ્ત્રી ઉત્તમ સ્વરૂપવતી વીશાલાક્ષી

નામે હતી તે તેની સાથે સ્નેહથી કામપાશથી વશ્ય થયેલો હતો. એક સમય તેણે માનસરોવરમાંથી પુષ્પો લાવી કુબેરને ઘેર ન પહોંચાડતાં પત્ની સાથે પ્રેમયુકત થઇ ઘેર રહયો. હે રાજા ! કુબેર દેવમંદીરમાં શીવપુજન કરતા હતા તેથણે મધ્યાન કાળ સુધી પુષ્પોની વાટ જોઇ. અને તે હેમવાળી તો પોતાને ઘેર પોતાની સ્ત્રી સાથે રમણ કરવા લાગ્યો. ઘણો સમય થતાં કુબેરે ક્રોધયુકત થઇ કહ્યું કે હે યક્ષ ! હજુ સુધી દુરાત્મા હેમમાળી કેમ ન આવ્યો ? તેનો તપાસ કરો આ પ્રમાણે વારંવાર કુબેરે કહ્યું, ત્યારે યક્ષોએ તપાસ કરી ને કહ્યું કે–હે મહારાજ ! તે તો સ્ત્રી સાથે કામાસકત થઇ પોતાની ઇચ્છાથી ઘેર રમે છે આવાં યક્ષોનાં વચન શ્રવણ કરી કુબેરને ઘણો વેહેમ પડયો અને કહ્યું કે તેને તુરત લાવો. એટલામા ઘણો કાળ થઇ ગયો એવું જાણી ભયથી આખ્યો વ્યાકુળ થએલી એવો તે હેમમાળી આવીને નમસ્કાર કરી કુબેરના સન્મુખ ઉભો રહયો. તેને જોતાંજ કુબેર ઘણો ક્રોધાવિષ્ટ થયો તેની આંખ્યો લાલ થઇ ગઇ તથા ક્રોધથી તેના હોઠ ફરકવા લાગ્યા અને કહ્યું કે—હે મહાપાપી ! દુષ્ટાચારી તેં દેવનું અપમાન કર્યું એ માટે તું કોઢી થઇને સ્ત્રી વિયોગી થઇશ હવે તું મારા સ્થાનમાંથી નીચ સ્થાનમા જા. આ પ્રમાણે કુબેરનું બોલવું થતાં તે તે સ્થાનમાંથી પડ્યો અને આખે શરીરે કોઢ થયો તેથી ઘણોજ દુઃખી થયો. તે એવો તો ઘોર અરણ્યમાં પડયો કે ત્યાં તેને કાંઇ ખાવાનું મળે નહી. પીવાને પાણી મળે નહી. તેથી તેને દીવસે સુખ થાય નહી અને રાત્રે નિંદ્રા પણ આવે નહીં. શિયાળા અને ઉનાળાના દીવસમાં એને ઘણુંજ દુઃખ વેઠવું પડે, પણ શીવપુજનના પ્રભા–

વથી એની સ્મૃતી નષ્ટ થયેલી ન હતી. પાપથી વ્યાપ્ત થયેલો પણ પુર્વ કર્મ જાણતો હતો આ પ્રમાણે ફરતો ફરતો તે હેમાદ્રિ પર્વત ઉપર આવ્યો. ત્યા જેનું આયુષ્ય બ્રહ્મદેવના સાત દીવસનુ છે, અને જે મુનીમા શ્રેષ્ટ તથા તપના સાગર એવા માર્કન્ડેય રૂષીને જોયા, પછી બ્રહ્મ સભા સદશમાં તે પાપકર્મ કરવાવાળો હેમમાળી નમસ્કાર કરી ઉભો રહયો ત્યારે ઋષી શ્રેષ્ટ માર્કન્ડેય મુનિએ જોઇ પરોપકાર માટે પાછો બોલાવી પુછ્યું કે, તું કુષ્ટી થઇ નિંદ્ય કેમ થયો ? આવો માર્કન્ડેય રૂષીનો પ્રશ્ન શ્રવણ કરી તે બોલ્યો કે—હે મહારાજ ! હે મુનીશ્વર ! હું હેમ માળી નામનો કુબેરનો સેવક છુ હું નિત્ય માનસરોવરમાથી પુષ્પ લાવી શીવપુજન સમયે કુબેરને આપતો હતો. એક સમય મારાથી તે કાળમા અંતર થયો. કારણ કે હું કામ વ્યાકુળ મનથી સ્ત્રી સૌખ્યમા સક્ત થયો. તેથી રાજાના રાજા જે કુબેર તેમણે ક્રોધથી મને શ્રાપ આપ્યો. તેથી સ્ત્રીવિયોગી હું કુષ્ટી થયો અને મારા કાંઇક શુભ કરમના યોગે તમારી પાસે પ્રાપ્ત થયો. સત્પુરૂશોનું ચિત્ત પરોપકારમાંજ આસક્ત રહે છે. એવું જાણી પાપી એવો જે હું તેને પ્રાયશ્ચિત કરો. માર્કન્ડેય ઋષી કહે છે–હેમ માલી ! તું મારી પાસે ખરૂં બોલ્યો, જુઠું બોલ્યો નહી માટે તને શુભ વરતનો ઉપદેશ કહું છું જ્યેષ્ટના કૃષ્ણ પક્ષમાં યોગીની નામની એકાદશી છે તેનું તું વ્રત કર તે વ્રતના પ્રભાવમાથી કુષ્ટત્વમાથી મુક્ત થઇશ આવાં માર્કન્ડેયનાં વચન શ્રવણ કરી તેણે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યો રૂશીએ તેને ભોંયપરથી ઉઠાડયો તેથી તે ઘણોજ હર્ષ પામ્યો. માર્કન્ડેયના ઉપદેશથી તેણે તે ઉત્તમ વ્રત કર્યું તે વ્રતના પ્રભાવે તે દેવરૂપ થયો અને તે સ્ત્રીસહ ઉત્તમ

સુખ ભોગવવા લાગ્યો. કૃષ્ણ કહે છે કે—હે ધર્મ રાજા! આવા પ્રકારનું યોગીની વરત તમને કહ્યું. અઠયાસી હજાર બ્રાહ્મણોને ભોજન આપવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે; હે રાજા! મહાપાપનો નાશ કરનારી અને મહા પુણ્ય ફળને આપનારી યોગીની નામની જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ એકાદશી મેં તમને કહી.

અષાડ સુદની શયની નામનિ એકાદશી.

યુધિષ્ઠિર રાજા પુછે છે કે—હે કેશવ! અશાઢ શુક્લ એકાદશીનું નામ તથા વિધિ અને દેવ કોણ છે તે કહો. ભગવાન બોલ્યા કે હે પૃથ્વીપાલન! મહાત્મા નારદ રૂશીએ પ્રશ્ન કરવાથી બ્રહ્મદેવે કહેલી જે આશ્ચર્યકારક કથા છે તે હું તમને કહુંછુ. નારદ પુછે છે કે—હે બ્રહ્મદેવ અષાઢ શુક્લ પક્ષની એકાદશીનુ નામ શુ છે? તે વિષ્ણુની આરાધના કરવા માટે કૃપા કરીને અને કહો. બ્રહ્માજી કહે છે કે હે મુની શ્રેષ્ઠ! હે કલહપ્રિય! તું વૈષ્ણવ છે તે ઉત્તમ પ્રશ્ન પુછેલ છે, લોકોમા એકાદશી વગર અન્ય વ્રત નથી સર્વ પાપનો નાશ થવા માટે પ્રયત્ન પુર્વક જે વરત કરવું તે શુક્લ એકાદશીનું વરત તને કહું છું. એકાદશીનું વરત પાપનો નાશ કરનારૂં અને પુણ્ય તથા સર્વ કામ આપનારૂં છે તેને જે કરતા નથી તે નરકના ભોગી છે. અષાઢ શુક્લા એકાદશી શયની નામથી પ્રસીદ્ધ છે. ભગવાન રૂષીકેશની પ્રપ્તિ માટે એ ઉત્તમ વ્રત કરવું. હે નારદ! એ સંબંધની હું તને પુરાણની શુભ કથા કહું છું કે જે શ્રવણ કરવાથી મહા પાપનો નાશ થાય છે. સુર્યવંશમાં પ્રતાપવાન માધાતા નામે રાજા હતો. તે

સત્યવાદી અને સાર્વભૌમ્ય હતો. તે ધર્મિ હતો. તે ધર્મથી પુત્ર-
વાન પ્રજાનું પાલન કરતો હતો. તેના રાજમા આધીન-મનની
ચિંતા, વ્યાધી રોગ અને દુર્ભિક્ષ ન હતો તેની પ્રજા નિર્ભયપણે
ધનધાન્યથી યુક્ત હતી. તેના ભંડારમાં અન્યાયથી ઉપારજીત ક-
રેલું દ્રવ્ય ન હતું તેણે ઘણા વર્ષ પર્યંત રાજ્ય કર્યું એક સમય
તે રાજાના કોઇ પાપના પરીણામથી તેના રાજ્યમાં ત્રણ્ય વર્ષ
વરસાદ ન વરસવાથી કાળ પડયો તેથી તેની પ્રજા ઉદ્વેગ અને
ક્ષુધાપીડિત થઇ. તે સમય સ્વાહાકાર, સ્વધાકાર અને વષ્ટાકાર
ઇત્યાદી યજ્ઞ તથા વેદોધ્યન વિગેરે કર્મ બંધ થયા કેમકે અનાજ
ન હોવાથી આખો દેશ પીડીત થયો. તેથી સર્વ પ્રજાએ રાજા
પાસે આવી કહ્યું કે-હે રાજા ! પ્રજાહિતનાં વચનને શ્રવણ કરો. પુ-
રાણમા રૂષીજનોએ ઉદકને એવું કહેલું છે. તે ઉદક ભગવાનને રહે-
વાનું સ્થળ છે. તેથી ભગવાનને નારાયણ કહે છે તે પર્જન્યરૂપી
ભગવાન વિષ્ણુ અંતર્યામી છે તેજ વૃષ્ટિ કરે છે. તેથી અનાજ
થાય છે અને તે અનાજથી પ્રજા જીવે છે. હે નૃપશ્રેષ્ઠ ! તે પુ-
ન્યનો અભાવ થવાથી અન્ન વગર સર્વ પ્રજા મરણ પામે છે,
માટે તેમનો નિર્વાહ થાય કે તેથી પ્રજા જીવે એવું કાંઇ કરો.
એવાં પ્રજાનાં વચન શ્રવણ કરી રાજા બોલ્યો કે—હે પ્રજાજન !
તમે સત્ય કહ્યું અસત્ય બોલ્યા નથી, અન્ન બ્રહ્મ છે અને અન્ન-
થીજ પ્રાણી જીવે છે. અન્નથીજ પ્રાણી ઉત્પન્ન થાય છે ચાલે છે
એવું ઘણા પુરાણોમાં મેં સાંભળ્યું છે અને રાજાના અનાચારથી
પ્રજા દુઃખ પામે છે એવું સાંભળ્યું છે, હવે હું એનો ઘણો વિ-
ચાર કરૂં છું પણ મેં શું દોષ કરેલો છે તે જાણવામાં આવતો
નથી તોપણ પ્રજાના હીતાર્થે હું યત્ન કરૂં છું એમ કહી થોડુંક

સૈન્ય સાથે લીધું અને ભગવાનને નમસ્કાર કરી ઘેર અરણ્યમા ગયો ત્યા તપ કરનારા મોટા મોટા રૂપીઓના આશ્રમ જોવા માડયા, તે રાજાએ ફરતા ફરતા દિશાઓને પ્રજ્વલિત કરતો જાણે બીજા બ્રહ્મા હોય નહી તેવો બ્રહ્માનો પુત્ર અગીરસ જોયો તેને જોઇ હર્ષ પામેલા રાજાએ વાહન ઉપરથી નીચે ઉતરી સા-ષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યાં અને હાથ જોડી ઉભો રહ્યો- અગિરસ રૂપીએ આશીર્વાદ આપી તેમનુ તથા રાજ્યનુ કુશળ વર્તમાન પુછ્યુ. રાજાએ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યા અને નમ્રતાથી રૂપીને કુશળ પુછ્યુ. પછી રૂપીએ રાજાને વનમા આવવાનું કારણ પુછ્યું તેથી તે મુનિ શાર્દુલને માધાતા રાજાએ વનમા આવવાનું કારણ કહ્યુ હે ભગવાન અગીરસ ! હુ ધર્મ વિધિએ પ્રજાનુ પાલન કરતા હતો છતા અનાવૃષ્ટિ પ્રાપ્ત થઇ એનું કારણ હું જાણતો નથી એ સશયના નિરાકરણ માટે તમારી પાસે આવ્યો છુ માટે યોગ્ય ક્ષેમ વિધાનથી પ્રજાનુ કલ્યાણ કરવું. આવા રાજાના વ-ચન શ્રવણ કરી અંગીરસ બોલ્યો કે—હે રાજા ! યુગમા ઉત્તમ એવો કૃતયુગ છે. આ લોકો બ્રહ્મપરાયણ છે અને ચતુર્થ ધર્મ છે આ યુગમા બ્રાહ્મણને તપ કરવાનો અધિકાર છે અન્ય ધર્મને નથી એવુ છતા પણ હે રાજા ! તારી રાજધાનીમા કોઇ ક્ષુદ્ર તપ કરે છે તેના અકાર્ય કારણથી મેઘ વૃષ્ટિ કરતા નથી, માટે તું તેના વધનો યત્ન કર. તેથી દોષ શાન્ત થશે. રાજા કહે કે—એ તપ કરવાવાળાને અપરાધ વગર હું મારવાનો નથી માટેજ ઉપસર્ગનો નાશ થવા વિશે કાંઇ ધર્મનો ઉપદેશ કરો. આવા રા-જાનાં વચન શ્રવણ કરી રૂપી બોલ્યા કે—હે રાજા ! તારી એવી ઇચ્છા છે તો તું અષાડ શુક્લ એકાદશી શયની નામની છે તેનું

વ્રત કર. એટલે તે વ્રતના પ્રભાવથી સાવર ઉત્તમ વૃષ્ટિ થશે એ એકાદશી સર્વ સિદ્ધિને આપનારી અને સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરનારી છે. માટે હે નૃપ ! પ્રજાવર્ગ સહ એ વ્રત કરાય. આવાં અંગીરસ ઋષીનાં વચન શ્રવણ કરી રાજા પોતાની રાજધાનીમાં ઘેર આવ્યો અને અષાઢ માસ આવતાં પોતાની ચાતુર્વર્ણ પ્રજા સહ શયની એકાદશીનું વ્રત કર્યું તેથી મેઘવૃષ્ટિ થઇ અને પૃથ્વી જળપુર્ણ થઇને ધાન્યથી શોભવા લાગી. ભગવાન ઋષીકેશની કૃપાથી પ્રજા સુખી થઇ માટે એ ઉત્તમ વ્રત કરવું. આ ભક્તિ, મુક્તિ અને લોકને સુખ આપનાર વ્રતનું મહાત્મ્ય પઠન અગર શ્રવણ જે કરશે તે સર્વ પાપથી મુક્ત થશે. હે રાજા ! એ એકાદસીનું શયની પણ નામ છે. વિષ્ણુની કૃપા માટે એનું શયન નામનું વ્રત મોક્ષેચ્છાવાળાએ કરવું. હે રાજશાર્દુલ ! ચાતુર્માસ વ્રતનો આરંભ એ એકાદશીથી થાય છે. ધર્મરાજા કહે છે હે ભગવાન ! શ્રી વિષ્ણુનું શયની વ્રત કઇ રીતે કરવું તે કૃપા કરીને ચાતુર્માસ્ય વ્રતોત્સવ કહો. શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે—હે ધર્મરાજ ! ગોવિંદ શયનીવ્રત ચાતુર્માસ્ય વ્રતોત્સવ તમને કહું છું તે શ્રવણ કરો. કર્ક સંક્રાંતે અષાઢ શુક્લ એકાદશીને દીવસે જગતના સ્વામી મધુસુદન તેને સુવાડવા અને તુલા સંક્રાંતિને દીવસે તે હરીને ઉઠાડવા પુરૂષોત્તમ માસ આવે તો તેમણે પ્રવિધિ કરવો એ વગર હરી ભગવાન કદી પણ સુવાડવા કે ઉઠાડવા નહી અને અષાઢ શુક્લ એકાદશીને દીવસે ઉપવાસ કરવો. હે યુધિષ્ઠિર ! ચાતુર્માસ્ય વ્રતોનો સંકલ્પ કરી ભગવાન વિષ્ણુની પ્રતિમા સ્થાપન કરવી. જેના હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મ જેઓનાં આયુધ છે, તથા જેણે પીળાં વસ્ત્ર પહેરેલાં છે. એવા પ્રતિમારૂપ

વિષ્ણુને સારો શોભીત પલંગ અને તેના ઊપર સારી ગાદીઓ, ઓસીકાં તથા ઊપર શુભ વસ્ત્ર પાથરેલું હોય એવી શય્યા હોય તે ઉપર પોઢાડવા. ઇતિહાસ, પુરાણ અને વેદ ભણાવાવાળા બ્રાહ્મણે દુધ દહીં, ઘી, મધ અને ખાંડથી પંચામૃત સ્નાન કરાવવું હે પાંડવ ! પછી ભગવાનને સુવાસિક ચંદન લગાડવું અને સારાં સુવાસિક પુસ્પો, ધુપ અને દીપ વિગેરે વિધીથી પુજન કરી એવો મંત્ર બોલવો કે—હે રૂષીકેશ ! શ્રીલક્ષ્મીસહ તમો મારા ઊપર કૃપા કરજો. હે જગન્નાથ ! આપે શયન કર્યું તેથી બધું ચરાચર જગત સુતું છે. હે યુધિષ્ઠિર આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી તે દરેક ઉપર ભગવાનની સ્થાપના કરવી અને તેના સન્મુખ બેસી વાર્ષિક ચાતુર્માસ્યના નિયમ ગ્રહણ કરવા અને ભગવાન ઉઠતાં સુધી તે છોડવા નહી. નિત્ય ગ્રહણે પ્રાતઃકાળે સ્નાન, સંધ્યા વિગેરે નિત્ય કર્મ કરી પ્રાર્થના કરવી કે—હે ભગવાન ! હું આ શુદ્ધ નિયમ ધારણ કરૂંછું સો તમે મારી પાસેથી નિર્વિઘ્ન કરાવો. આ પ્રમાણે નમ્ર થઇ શુદ્ધાન્તકરણથી પ્રાર્થના કરવાથી સ્ત્રીઓ અથવા પુરૂષોને ધર્મ સંપાદન થશે ચાતુર્માસ્ય વ્રતો કરવા. આ બધા નિયમો દંતધાવન વિધિપુર્વક ગ્રહણ કરવા. વ્રતારંભકાળ ભગવાન વિષ્ણુએ પાંચ કહેલા છે. ચાતુર્માસ્ય વ્રતોનો આરંભ અષાઢ માસમાં એકાદશી, દ્વાદશી પૌર્ણિમા તથા અષ્ટમી અને જે દિવસે કર્ક સંક્રાંતિ હોય તે દિવસે એવા અકાળમાં યથાવિધિ વ્રતના નિયમ કરવા. પછી તે વ્રતો ચાર માસ કરી કાર્તિક શુક્લ એકાદશીને દિવસે સમાપ્ત કરવાં શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—ધર્મરાજા ! તે વ્રતોના ફળો તમને જુદા જુદા કહું છું. હે પૃથ્વિપતે ! અષાઢ શુક્લ પક્ષની એકાદશીને દીવસે ઉપવાસ કરી કાઇપણ નીયમ કરવા જે નીયમ

ન કર્યો હોય તો બાર માસનું પાપ નષ્ટ થતું નથી એ વ્રત ધારણ કરતી વેળાએ ગુરૂ શુક્રના અસ્તોદયનો દોષ નથી ચાતુર્માસ ના વ્રતારંભ વિષે પહેલેથી ખંડ તિથીનો વિચાર કરવો. વ્યાપ્તી નિર્ણયથી સુર્ય વ્યાપ્તિની જે તિથી છે તે અખંડ છે એ વિગેરે નિશ્ચય કરી પછી પુરૂષ વા સ્ત્રીએ ચાતુર્માસ્ય વ્રતારંભ કરવો. વ્રત ગ્રહણ કરતી વખતે સ્ત્રી વા પુરૂષ શુદ્ધ હોય તેને દોષ નથી. ચાતુર્માસ્યમા એક વ્રત કરનારો નર સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે, દેવ અને પિતૃ કર્મ અને અસત્કાત માત્ર વરજ કરવો. બુદ્ધિમાન નરે પાપ રૂપ અથાય વરજ કરવું પ્રતિ વરસે ભગવાન હરિનું સ્મરણ કરી જે વરત કરે છે તે દેહ તે સુર્ય સદશ તેજસ્વી વિમાનમા બેસી વિષ્ણુ લોકમા જાય છે. અને પ્રલયકાળ થતા સુધી ત્યા આનંદ પુર્વક રહે છે જે દેવ મંદિરમા રોજ પાણીનો છટકાવ કરી છાણથી લીપીને ચીત્ર વિચીત્ર રંગાવલી કાઢવાનું એવું વરત ચાર માસ સુધી કરશે અને હે નરશ્રેષ્ટ ! સમાપ્તિના સમયે યથાશક્તિ બ્રાહ્મણ ભોજન કરશે. તે સાત જન્મ પર્યંત ધર્મપરાયણ બ્રાહ્મણ થશે. દુધ દહી ઘી મધ અને ખાંડ એવા પંચમૃત થી બાર માસ સુધી જે ભગવાનને વિધીપુર્વક નવરાવશે, તેમને વિષ્ણુની સરૂપતા મુક્તિ પ્રાપ્ત થતા એ અક્ષય સુખ મેળવશે. રાજાએ બ્રાહ્મણને દેવ જાણી શક્તિ વડે સુવર્ણ દક્ષિણા અને ફળ સહ પૃથ્વીનું દાન કરવું તેથી તેને સ્વર્ગના ઇંદ્ર પ્રમાણે અન્ને ભોગ પ્રાપ્ત થશે અને તે નિઃસંદેહ વિષ્ણુ લોકમા જશે. જે કોઇ નૈવેદ્ય સાથે સુવર્ણ પુષ્પ દેવને સમર્પણ કરશે અને ગંધ અક્ષત તથા પુષ્પ વિગેરેની દેવ બ્રાહ્મણની ચાર માસ સુધી પુજા કરશે, તે અક્ષય સુખ પામી સ્વર્ગમાં જશે. ચાર માસ પર્યંત તુળ-

સોથી હરિનું પુજન કરી સુવર્ણની તુળસી કરીને બ્રાહ્મણને અ-
ર્પણ કરશે, તે સોનાના વિમાનમા બેસીને વૈકુંઠમા જશે. જે
ભગવાનને ગુગળનો ધુપ અને દીપ અર્પણ કરશે, તે શ્રીમંત
થઇ સકળ ભોગ અને શ્રીમાન ભોગવશે હે મહાબુદ્ધિ રાજા તેણે
વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ ભૂમિ અને દીપદાન કરવું, ભગવાન વિ-
ષ્ણુને અથવા પીપળાને ચાર માસ સુધી પગથી વા દંડવતથી
પ્રદક્ષિણા કરાવી એ પ્રદક્ષિણાના ચાર પ્રકાર છે. પગ પાસે સુ-
ઇને, હાથ જોડીને, ભગવાનની સ્તુતિ કરી અને હૃદયમા ધ્યાન
કરીને આ પ્રકારે ચતુરંગ પ્રદક્ષિણા કહેવાય છે. સાયંકાળે બ્રાહ્મ-
ણના આંગણામા અને દેવાલયમા દીવા કરવા અને વરત સમાપ્તિ
વખતે તેલ, વસ્ત્ર અને સુવર્ણસહ દીપદાન કરવું ચાર માસ સુધી
જે ભગવાનને પંખો કરશે, તે આ લોકમા તેજસ્વી થઇને અંતે
દેવ થઇ ગંધર્વ અને અપ્સરા સેવન કરે એવા વિમાનમા બેસી
સ્વર્ગમા જશે વિષ્ણુનું ચરણામૃત પ્રાશન કરશે, તે વિષ્ણુ લોકમા
જશે અને તેને પુનઃ જન્મ લેવો પડશે નહી. જે એકસો આઠ
વખત ગાયત્રી જપ કરશે, તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ વિષ્ણુ લોકમા
જશે. ગાયત્રીના હાથમા રૂદ્રાક્ષમાળા પુસ્તક કમળ અને ક
મંડલુ છે એને ચાર મુખ છે અને તે યશ કરનારને ઘેર રહે છે
તથા તે ગાયત્રી દેવી સર્વ લોકના અંતરમા વાસ કરે છે અને
તે નિત્ય સકળ શાસ્ત્ર જેનું વર્ણન કરે છે તે લોકમા આવી
દાન કહે છે એવી ગાયત્રીનો જપ કરવાથી વ્યાસ રૂપી સંતોષ
પામે છે અને જપ કરવાવાળો વિષ્ણુલોકમા જાય છે એવું ઉદ્યાપન
શાસ્ત્રનું પુસ્તક દાન કરવું દાન કરતી વેળાએ પ્રાર્થના કરવી કે
હે ભારતી ! સકળ શાસ્ત્રતુલ્ય અને સીત તથા સક્ષરનું પુસ્તક હું

અર્પણ કરૂં છું છે તમે પામો. નિત્ય ધર્મશાસ્ત્રનું અથવા બીજું પુરાણ શ્રવણ કર્યું હોય તો તે પુણ્યવાન ધનવાન સકળ ભોગ ભોગવનારો સત્યવાન, ધર્મવાન, જ્ઞાનવાન, લોક પ્રસિદ્ધ ઉત્તમ ધર્મ કરનારો અને ઘણા સેવકોથી યુક્ત થશે, એણે ઉદ્યાપન વેળાએ સુવર્ણ અને વસ્ત્રસહ પુસ્તકનું દાન કરવું કોઇ શિવ કિંવા વિષ્ણુના નામ સ્મરણનું વ્રત કરશે તેણે તે દેવીની સુવર્ણમય પ્રતિમા કરાવી સમાપ્તિ સમય આપવી શીવની પ્રતિમા હોય તો એવી પ્રાર્થના કરવી કે હે વૃષ રૂઢ પંચવકત્ર પ્રત્યે મુખને ત્રણ નેત્ર ધારણ કરનારા કપાલ શુળ અને ખડવાંગ ધારક ચંદ્રમાલી હે સદાશિવ ! હે ઇશ ! આપ દેવ છતા દેવના અમૃતનો ત્યાગ કરી વિશ્વપાન કરયું તથા લોકહિતાર્થ અસુરના ત્રણ પુત્રને એક બાણથી બાળી નાખ્યાં હે મારા પ્રભો ! તમારા દાનથી હું ઘણો પુણ્યદાન દોષમુક્ત અને ગુણનું ગૃહ થનશ એમ કરી હે દેવશ્રેષ્ટ હું તમારે શરણ આવ્યો છું. માટે મને પ્રસન્ન થાઓ, જે કોઈ પ્રાત:કાળે નીત્યક્રિયા કરી સૂર્ય મંડળમા વાસ કરનારા ભગવાન જનાર્દનનું ધ્યાન કરીને સુર્યનારાયણને અર્ધ્યપ્રદાન કરશે તેણે તેને સમાપ્તિ વેળાએ સુવર્ણ, લાલ વસ્ત્ર અને ગાય અર્પણ કરવી તેથી આરોગ્યપુર્ણ આયુષ્ય, કીર્તિ, લક્ષ્મી અને બળ પ્રાપ્ત થશે. ચાર માસ સુધી જે કોઇ પ્રત્યેક દીવસે ભક્તિપુર્વક વ્યાહૃતી મંત્રથી અથવા ગાયત્રી મંત્રથી તલનો હવન રોજ એકસો આઠ કીંવા ફક્ત અઠાવીશ મંત્રથી જપ કરશે તેણે વ્રત સમાપ્તિ સમય બુદ્ધિવાન બ્રાહ્મણને તલનું પાત્ર અર્પણ કરવું તેથી બોલીને મનથી અને દેહથી જોડેલાં પાપથી મુક્ત થશે અને તેને રોગ ન થતાં સારી સંતથી પ્રાપ્ત થશે. તલ પાત્ર આપતી વેળાએ પ્રા-

ર્થના કરવી કે—હે દેવના દેવ ! હે જગતનાથ ! ! હે વાંછિતાર્થ ફળ આપનારા ! ! ! હું તિલ માત્ર અર્પણ કરૂં છું તેથી મારૂં પાપ દુર કરો. જે કોઇ આળસ રહીત ચાર માસ સુધી અન્નનો હોમ કરશે તેણે સમાપ્તિ વેળાએ સુવર્ણ અને વસ્ત્રસહ ઘ્રત કું-ભનું દાન કરવું તેથી આરોગ્ય સારી કાંતી સૌભાગ્ય અને સંતતી પ્રાપ્ત થઇ શત્રુનો ક્ષય થઇને બ્રહ્મદેવ જેવો થશે ચાર માસ સુધી પિપળાની સેવા કરવાથી સર્વ પાપથી મુકત થઇ વિષ્ણુભકત થશે તેણે વ્રત સમાપ્તિ વખતે વસ્ત્ર આપવું. તે સુવર્ણસહ બ્રાહ્મ-ણને આપતાં તેને રોગ થવાનો નથી વિષ્ણુની પ્રિતી કરવાથી તુલશી મસ્તક ઉપર ધારણ કરવાથીજ સર્વ પાપથી મુકત થઇ વીષ્ણુલોકમાં જશે. હે પાંડવ ! ધર્મ તેણે વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ વીષ્ણુરૂપ બ્રાહ્મણ જાણી તેમને ભોજન આપવું. ભગવાન સુતા પછી એ રૂતુ એટલે ચાર માસ સુધી અમૃતથી ઉત્પન્ન થએલી દુર્વાને શુદ્ધ અંતઃકરણથી માથા ઉપર મુકવી. હે રાજેન્દ્ર ! ભગ-વાન લક્ષ્મીપતી સંતોષ પામવા સારૂ દુર્વા મુકિત વખતે એવો મંત્ર કહેવો કે હે દુર્વા ! તું અમૃતથી જન્મ પામેલી અને સુર અસુરથી વંદીત છે. તો સૌભાગ્ય અને સંતતી આપી મારૂં કાર્ય કરનારી થા, હે કુરૂવંશમા શ્રેષ્ટ ! એવી પ્રાર્થના કરીને વ્રત સ-માપ્તિ વેળાએ સુવર્ણની દુર્વા, સોના દળસહ સાગ્રહ કરી વસ્ત્રસહ અને દક્ષિણાસહ બ્રાહ્મણને એવા મંત્રથી અર્પણ કરવી કે—હે દુર્વે ! તું જેવી પૃથ્વી ઉપર લકીતથી શાખાસહ મોટી થઇ છે તેવું જરા સહીત અને અમર સંતાન મને આપ.

આ પ્રમાણે ચાર માસ સુધી જે કોઇ આલસ્ય રહિત વ્ર-ત કરશે, તેને રોગ અને દુઃખનો ભય થશે નહી. અને કરેલા

પાપથી મુક્ત થઇ પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે. તથા અહિં સર્વ ભોગ ભો-
ગવી અંતે સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થશે જે કોઇ નર દેવનો દેવ વિશ્ણુ
અથવા શંકરનું ગાયન કરે છે. તેને જાગરણ કરવાળું ફળ પ્રાપ્ત
થાય છે. વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ સુસ્વર ઘંટ દેવને ચડાવવી. અને
તે સમય પ્રાર્થના કરવી કે—હે સરસ્વતી ! હે ગુરૂની અ-
વજ્ઞા અને અનધ્યાયને દીવસે અધ્યયન કરવાથી હે સરસ્વતી !
જગતની સ્વામીણી ? જગતનું જડ હરણ કરનારી બ્રહ્માકુમારી
વિશ્ણુ અને શંકરે વંદ્ય કરેલી ! હે શ્રેષ્ટ મુખવાળી ! તું મારા
અંજનમાં ઉત્પન્ન થયેલા જડ હરણ કર અને હે લોકને પાવન
કરનાર બ્રહ્માણી ! આ ઘંટાનાદથી સંતુષ્ટ થા. જે કોઈ ચાર
માસ સુધી મારૂં રૂપ સમજી બ્રાહ્મણના પગ ધોઇ તે ઉદક પીશે
તેમના પાણી અને દેહ વિગેરેથી થએલા પાપમાંથી મુક્ત થઇ
વ્યાધીમાંથી મુક્ત થશે, તેથી તેને ધન તથા આયુશ્યની વૃદ્ધિ
થશે. વ્રત સમાપ્તિની વેળાએ બ્રાહ્મણને બે અથવા એક દુધવાળી
ગાય આપવી. એ આપવાની શક્તિ ન હોય તો હે ધર્મરાજા !
બે વસ્ત્ર આપવા. જે કોઇ બ્રાહ્મણને દેવસ્વરૂપ જાણી ચાર માસ
સુધી નિયમથી નમસ્કાર કરશે તે કૃત કૃત્ય થઇ તેજ સમય સ-
કળ પાપથી મુક્ત થશે. જે ચાર માસ સુધી પિતાની ભક્તિ
કરી વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ બ્રાહ્મણને જમાડશે તેને ધન તથા
આયુષ્યની પ્રાપ્તિ થશે ચોદ માસ સુધી સંધ્યાદેવીનુ આરાધન
કરી સમાપ્તિ વખતે બ્રાહ્મણને ઘૃતકુંભ, બે વસ્ત્ર, તલ અને ઘંટા
અર્પણ કરશે તે વિદ્યાનું તત્વ જાણનારો વિદ્વાન થશે જે પીળા
ઘાસને ચાર માસ ભક્તિવડે સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરશે તેને
સમાપ્તિ વેળાએ અલંકાર સહ ગાય અથવા પૃથ્વી અર્પણ કરવી

તેથી દીર્ઘાયુ પ્રતાપવાન અને સાર્વભૌમ રાજા થશે. તથા દાન-શીલ, સત્યનો આરંભ કરનારો, શત્રુથી વરજીત રૂપવાન અને ભાગ્યસંપન્ન એવો થઇ અક્ષયસુખ પામશે અને શરીર ઉપર જેટલાં રૂંવાડા છે તેટલા વરસ સુધી ઇંદ્રસમાન સ્વર્ગમા વાસ કરશે જે નિયમથા ગણપતિ અથવા સુર્યને નમસ્કાર કરશે તો આ-યુષ્ય, આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય અને ઉત્તમ કાંતિ પ્રાપ્ત થશે અને ગણુ-પતિની કૃપાથી ઇચ્છિત ફળ પ્રાપ્ત થશે તથા સર્વત્ર વિજય થશે એ નિઃસંદેહ છે, વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ સિંદુર અને અરૂણ જેવી પ્રભાનો સવર્ણનો સુર્ય કરી સર્વ કામનાની સિદ્ધિ માટે બ્રાહ્મ-ણુને અર્પણ કરવે હૃદય, માથુ, દૃષ્ટિ, મન, વાણી, હાથ, પગ અને ઘુટણુ એટલાથી કરેલા નમસ્કારને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કહે છે એવા સાષ્ટાગ નમસ્કાર જે પૃથ્વી ઉપર કરશે તેને સો યજ્ઞ કરવાથી ન મળે એવી ગતી પ્રાપ્ત થશે. જે કોઇ ત્રણુ રૂતુમાના ચાર માસ સુધી શિવજીની પ્રીતિને અર્થે રૂપું આપશે અથવા પ્ર-ત્યેક દીવસે પોતાની શક્તિવડે ત્રાબુ અર્પણુ કરશે તેને શિવભક્તિ કરવાવાળા તેજસ્વી પુત્ર થશે. રૂપું દાન કરવાવાળાને તેજસ્વી પુત્ર થશે. રૂપું દાન કરવાવાળાએ વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ મધથી ભરેલું રૂપાનું વાસણુ આપવું તામ્ર દાનવાળાએ ગોળ ભરીને ત્રાંબાનું પાત્ર આપવું. ત્રાબુ પુષ્ટિ કરનાર, સર્વ દેવને પ્રિય, શુભ, સર્વ સ્થળે સંરક્ષણુ કરનારૂં અને એનાથી શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જે કોઇ ભગવાન સુતા પછી બે વસ્ત્ર અને તલ સહ શક્તિવડે સુવર્ણનું દાન કરશે તે પાપથી મુક્ત થશે અને અહીં અનેક ભોગ ભોગવીને અંતે શિવપુરીમા જશે. સોનું, રૂપું, ત્રાબુ અને ધાન્ય એનું નિત્ય દાન તથા નિત્ય શ્રાદ્ધ, દેવનું પુજન એ સર્વ

દક્ષિણા સહ કરવું. જે ચાર માસ સુધી બ્રાહ્મણને લુગડાં દાન વિષ્ણુ પ્રીતિને અર્થે ગંધ પુષ્પથી પુજન કરીને આપશે તેણે લુગડાં સહ શય્યાદાન કરવું. કુબેર જેવું ધન પ્રાપ્ત થઇ અક્ષય સુખ પામશે. જે વર્ષારૂતુથી ચાર માસ બ્રાહ્મણને ગોપીચંદન અર્પણ કરશે તેને ભગવાન લક્ષ્મીપતિ સંતુષ્ટ થઈ મુક્તિ આપશે જે ગોપીચંદન દેવાગનાને સંલગ્ન થયેલું કેશર, કંકુ વિગેરેથી યુક્ત અને ગોપીઓની જળક્રીડા વિષે દ્વારિકાના માટીથી થયેલું તેને રૂષીઓ પાપ હરણ કરનારૂં ગોપીચંદન કહે છે. તેથી પ્રયત્નથી ગોપીચંદન આપવું તેથી વિષ્ણુ વાંછિત ફળ આપે છે. સમાપ્તિ સમય ચારસે તુલા પરિણામથી બ્રાહ્મણને ગોપીચંદન આપવું, તેનાથી અર્ધું અથવા એનાથી અર્ધ વસ્ત્ર એને દક્ષિણા સહ આપવું. ભગવાન સુતા હોય છતા પણ પ્રત્યેક દિવસ વ્રત કરનારાએ દક્ષિણા સહ ગોળ વા ખાંડ બ્રાહ્મણને આપવી, શેરડીનો સાર તથા અમૃતની કાશ ખાંડ છે એવા દાનથી સુર્ય સંતુષ્ટ થઇ વાછિત ફળ આપે છે. આ પ્રમાણે પુર્ણ વ્રત કરી ઉદ્યાપન કરવું તે એ પ્રમાણે કે–ત્રાંબાના પત્રો કરીને પ્રત્યેકમાં આઠઆઠ અને અથવા અનુકુળતા ન હોય તો ચાર ચાર ફળો મુકવાં પણ જો દ્રવ્ય ન હોય તો વંચના કરવી નહી આ પાત્રો આઠ ચાર અથવા એક હોવું જોઇએ. તે પ્રત્યેકમાં ખાંડ ભરી દક્ષિણા પણ તેમાં મુકવી અને પ્રત્યેક પાત્ર વસ્ત્રથી વેષ્ટણ કરવું અને ભક્તિથી તે પાત્રો બ્રાહ્મણને આપવાં. વસ્ત્ર સુવર્ણ અને શર્કરાસહ તામ્રપાત્ર, સુર્યને પ્રીતિકારક, રોગ અને પાપનો નાશ કરનારૂં, પુષ્ટી, કીર્તિ અને સંતાન આપનારૂં સર્વ કામ તથા સ્વર્ગ આપનારૂં અને આયુષ્ય વધારનારૂં ઉત્તમ છે તેનું દાન આપવાથી

સર્વદા કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય એવી સુર્યની પ્રાર્થના કરવી. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—હે ધર્મરાજા ! એવું વરત જે કરે છે, તેનું પુણ્યફળ શ્રવણ કર, તે ગાયન વિદ્યાથી સંપન્ન થઇ સર્વ સ્ત્રીઓને પ્રિય થશે. રાજ્યની ઇચ્છા કરનારને રાજ્ય, પુત્રની ઇચ્છા કરનારને પુત્ર, દ્રવ્યેચ્છા વાળાને દ્રવ્ય અને જે નિષ્કામ વરત કરશે તેને મોક્ષ મળશે. ચાર માસ સુધી શાક, ફળ અને મુળ વિગેરે તે કાળમાં જે મળે તે ભકિતથી બ્રાહ્મણને જે આપે તથા વરત સમાપ્તિ વેળાએ વસ્ત્ર તથા શકિત પ્રમાણે દક્ષણા આપે તે અક્ષય સુખી થઇ રાજયોગી થશે. કંદમુળ અને પુષ્પ ઇત્યાદિ પ્રકારના શાકો, દેવ રૂષી અને માનવ એઓને તૃપ્ત કરનાર છે તે હું અર્પણ કરૂં છુ. તેથી દેવાદિ કે મારૂં સર્વકાળ મંગળ કરવું. જે ભગવાન સુતા પછી ચાર માસ પર્યન્ત સુંઠ, મરી અને પીંપળ સુર્યના પ્રીતિ માટે બ્રાહ્મણને દક્ષિણાસહ મંત્ર થકી અર્પણ કરશે કે આ કટુમમ સર્વ દેહના રોગને હરણ કરનાર છે માટે વરતના દાનથી ભગવાન સુર્યનારાયણ મને પામો એવું વરત કરી તેનું ઉદ્યાપન કરવું, તે એવું કે-સુંઠ, મરી અને પીંપળ એ સોનાનાં કરી વસ્ત્ર અને દક્ષિણાસહ બુદ્ધિમાન વિદ્વાન બ્રાહ્મણને આપવાં. આ પ્રમાણે જે વરત કરશે તે સો વરસ સુધી જીવતો રહીને તેને ઇચ્છિત ફળ પ્રાપ્ત થશે અને અંતે તે સ્વર્ગમાં જશે. હ્હેને પૃથ્વીપતી ! ધર્મરાજ ! ! જે કોઇ સારા બુદ્ધિવાન બ્રાહ્મણને ચાર માસ સુધી મોતીનું દાન કરશે તે અન્નવાન, કીર્તિવાન અને ધનવાન ચાતુર્માસમાં પ્રત્યેક દિવસે ઘીથી ઘડો ભરીને વસ્ત્રથી વેષ્ટન કરી દક્ષિણા અને ફળ સહ સુવાસીની સ્ત્રી ને લક્ષ્મી જાણી ગંધ પુશ્પથી તેનું પુજન કરી તાંબુળ આપવા

ફળ સહ ભગવાનને નમસ્કાર કરી અર્પણ કરશે. અને વૃત્તાંત દંપત્યને સુક્ષ્મ એટલે હલકું વસ્ત્ર અને અલંકાર આપી જાઇના પુષ્પથી દંપત્યનું પુજન કરશે તેને એવું કરવાથી ભગવાન માધવ પુરૂષને સ્ત્રી લક્ષ્મી આપે છે. તથા સ્ત્રીને ઉત્તમ પુરૂષ આપે છે. જે કોઇ ચાતુર્માસ જીતેન્દ્રિય થઇ અથવા તાંબુલ ખાવાનું વરજ કરી બ્રાહ્મણને તાંબુલ દાન આપશે તેણે સમાપ્તિ વખતે બે રાતાં વસ્ત્ર તથા એક ઘડો દક્ષિણાસહ અર્પણ કરવો, તે ઘણો સૌંદર્યવાન, શક્તિવાન, જ્ઞાનવાન, અને રોગ વરજીત થશે. અને તેનો કંઠ રાતો થશે. તથા તને ગંધર્વત્વ પ્રાપ્ત થતા સ્વર્ગમા જશે. તાંબુલ કલ્યાણકારક લક્ષ્મીકારક અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા શિવાત્મક છે; એનું દાન કરવાથી બ્રહ્માદિ દેવ મને ઘણી લક્ષ્મી આપે સોપારી બ્રહ્મા, પાન વિષ્ણુ અને ચુનો સાક્ષાત શંકર છે. એનું દાન કરવાથી મને ભાગ્ય અને સમ્પદા પ્રાપ્ત થાઓ. નાગ-વેલના પાનથી યુક્ત ભોજન તો સોપારીથી યુક્ત ચુનો, કાથો, જાવંત્રી, જાયફળ, એલચી, લવિંગ ઇત્યાદિ પદાર્થ યુક્ત તાંબુલ ગંધર્વ તથા અપ્સરાઓને પ્રીતીકારક છે. તો તારી કૃપાથી તું મને કનકમય કર. ચાતુર્માસ્ય વ્રત કરવાવાળાએ સુવાસિની તથા બ્રાહ્મણને લક્ષ્મી તથા ગૌરીરૂપ માની હળિદ્રા ભરીને દક્ષિણાસહ પાત્ર આપીને કહે હે દેવી ! તું મને પ્રસન્ન થા એમ કહી ભક્તિ સહ અર્પણ કરવું તેથી અત્યંત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તેથી અક્ષય સૌભાગ્ય, ધાન્ય, ધન્ય શ્રીમાનપણું અને લાવણ્યરૂપ પ્રાપ્ત થઇ દેવી લોકમાં પુજ્ય થશે. ચાતુર્માસમાં પ્રત્યેક દીવસે શંકર પાર્વતીના ઉદેશથી બ્રાહ્મણનું દાંપત્ય પુજન કરી તને શક્તિ પ્રમાણે દક્ષિણા ઉમા મહેશને પ્રાપ્ત થાય એવું કહીને જે

અર્પણ કરશે તેણે ઉદ્યાપન વેળાએ ઉમાવરની સુવર્ણની પ્રતિમા કરી બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવી. ચાર માસ સુધી ગાય અને બળદની પુજા કરી તેને ગ્રાસ ખવરાવશે તેનું પુણ્ય ફળ શ્રવણ કર. સૌભાગ્ય, પુર્ણ આયુષ્ય, અવિનાશ સંપતિ તથા સધનતાની કીર્તિ વ્રતના વૈભવથી થશે અને આ લોકમાં સર્વ કામ ભોગવી અંતે શિવપુરમાં જશે, ત્યાં રહી સુખ ભોગવશે થોડું પુણ્ય રહ્યા પછી મૃત્યુ લોકમાં આવી રાજા થશે. ચાર માસ સુધી આળસ રહીત ફળદાન કરશે તેણે વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ જે સારાં ફળ હોય તે બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવાં તેથી સર્વ મનોરથ અને વચન સિદ્ધિ થાય એવી સંતતિ પ્રાપ્ત થશે. તથા ફળદાનના મહાત્મથી નંદનવનમાં આવાસ કરશે. પુષ્પ દાનનું વ્રત કર્યું હોય તો સુવર્ણનું પુષ્પ આપવું તેથી પરમ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થઇ ગંધર્વ પદ પ્રાપ્ત થશે. ભગવાન સુતા હોય ત્યારે ચાર માસ સુધી આળસ રહિત એકાદશી વગર નિત્ય વામનના ઉદ્દેશથી દધીમીશ્રિત સુવાસિક ષડસ અન્ન વડે બ્રાહ્મણ ભોજન અર્પણ કરશે. તેને ગ્રહણના દિવસે ગ્રહણ સ્પર્શ થયા પહેલાં આપવું, નિત્યદાન આપવાની શકિત ન હોય તો પંચ પરવને દીવસે આપવું, તે પરવ ચૌદશ, આઠમ, અમાસ, પુનમ અને પ્રત્યેક રવિવાર તથા શુક્રવારે દાન કરવું. ઉભય પક્ષની દ્વાદશીને દિવસે પણ અવશ્ય દાન કરવું, એ વ્રતની સમાપ્તિ વેળાએ યથાશક્તિ પૃથ્વી અર્પણ કરવી. ભૂમિદાનની જો શકિત ન હોય તો સાલંકૃત ગૌદાન કરવું જો એ પણ શકિત ન હોય, તો પોષાક સોનું પાદુક જોડા છત્રી ઇત્યાદી દાનો કરીએ બ્રાહ્મણને ભોજન ક્ષત્રિયને જેથી સુખ થાય તે જમીન અગર ભોજન, શુદ્રને જમીન વીના ગમે તે આપવું. આ દાન અશક્ત બ્રાહ્મણને અને શુદ્રને સમાન છે. પુર્વે શ્રીશંકરના

ઉપદેશથી કુબેરજીએ એ વરત કરેલું છે. જેનું ગૌતમ અને ઈંદ્ર એણે પણ એ વરત કરેલું છે, એ વરતથી અક્ષય અન્ન પ્રાપ્તિ અને પુત્રપૌત્રાદી સંતતી પ્રાપ્તી થાય છે. શરીર બળ, પુરણાયુષ્ય અને શત્રુનો નાશ થાય છે. તથા અત્યંત સ્થીર એવી વિષ્ણુભક્તિ પ્રાપ્ત થઈ વિષ્ણુલોકમાં જાય છે; આરોગ્ય અતુલ્યરૂપ સંપતી અને અનંત ફળ આપનારૂં વ્રત છે તથા એનાથી સ્ત્રીને વંધ્યત્વ આવતું નથી અને નિત્ય સાલંકૃત અને દુધવાળી ગાય શક્તિ પ્રમાણે દક્ષિણા સહ આપવાથી તે સર્વ જ્ઞાન સંપન્ન થાય છે. એવું વ્રત કર્યાથી તે બીજાની સેવા ન કરતાં બ્રહ્મલોકમાં જઈ પોતાના પુરવજ સહ અક્ષય સુખ પામે છે ચાર માસ સુધી નિત્ય પ્રજાપત્ય અર્પણ કરી સમાપ્તિ વેળાએ એ ગૌદાન અને બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવે તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઈ સાક્ષાત બ્રહ્મપદને પામે છે. એકાંતર ઉપવાસ વ્રત ચાર માસ કર્યું હોય તેણે આઠ હળ આપવાં તે હળ સાથે વસ્ત્ર કાંચન, શય્યા દાશી અને ભોંયમાંથી હળ ખેંચી શકે એવા બે બળદ આપવા. આપતી વેળાએ શ્રી ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી કે—હે હરિ ! આ સર્વ સમાન સહ હળ દાન આપું છું એથી મને તમે પ્રસન્ન થાઓ, ચાતુર્માસ્ય કંદમુળ અને શાખા વિગેરે ફળ ભક્ષણ જે નર કરે છે. અને વ્રત સમાપ્તિ ગૌપ્રદાન આપવાથી તે વૈકુંઠમાં જશે. ચાર માસ સુધી પ્રયોવ્રત કરવાથી બ્રાહ્મસનાતન પદને પામશે વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ દેવની કથાનું પુસ્તક તથા ઘણા દુધવાળી ગાય અર્પણ કરવી ચાર માસ સુધી કેલનાં પાંદડાં ઉપર ભોજન કરશે. તેને બે વસ્ત્ર અને કાંસું અર્પણ કરવું તેથી સુખ થશે કંસુ બ્રહ્મદેવ શીવ લક્ષમી સુર્ય અને વિષ્ણુ સ્થાન છે. માટે એનું દાન કરૂં છું. તેથી મને શાંતિ થાઓ. જે તેલ લગાડવાનું

છોડીને નીત્યં ખાખરાનાં પાંદડાં ઉપર જમશે. તે જેમ રૂના ઢગલાને અગ્નિ બાળે છે, તેવું પોતાનું પાતક બાળી નાંખશે. બ્રહ્મહત્યા અને બાળક હત્યા કરનારો મદ્ય પીનારો, અસત્ય બોલનારો સ્ત્રીનો ઘાતી, વ્રત ભંગ કરનારો, વિધવા સાથે ગમન કરનારો ચંડાળાદિની સ્ત્રી સાથે ગમન કરનારો તથા વિપ્રની સ્ત્રી સાથે ગમન કરનારો તે સર્વ આ વ્રતથી મુક્ત થાય છે. એ વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ બસો છપન તોલાનું કાંસાનું પાત્ર અને અલંકાર સહ દુધવાળી ગાય અર્પણ કરવી જે બ્રાહ્મણને દાન આપવાનું હોય તેને સારાં વસ્ત્રો અને અલંકાર આપવા જે ચાતુર્માસ્ય છાણથી પૃથ્વી લીંપીને નારાયણનું સ્મરણ કરીને તેના ઉપર જમશે તેને ઘણું જળ પાસે હોય, અને અનાજ ઓરવા જેવા પૃથ્વી અર્પણ કરવી. તેથી આરોગ્ય પુન્નસંપતી અને ધાર્મિક રાજા થશે, તથા શત્રુનો ભય ન થતાં વિષ્ણુલોકમાં જશે અયાચીત વ્રત કરવું હોય તો દ્રવ્ય તથા ચંદન સમેત બળદ આપવો અને ષટરસ ભોજન આપવું એથી પરમગતીને પામશે ભગવાન સુતા પછી જે કોઇ ભક્ત ભોજનનું વ્રત કરશે, તેણે સમાપ્તિ સમયે બ્રાહ્મણ ભોજન આપવાથી કે શીવ લોકમાં પુજ્ય શોભાયમાન થશે. એક વખત અથવા થોડું ખાવાનું વરત ચાર માસ સુધી કરી ભગવાનનુ પુજન કરશે તે સ્વર્ગનો વિભાગી થશે. એની સમાપ્તિ વેળાએ બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવી યથાશક્તિ દક્ષીણા આપવી પ્રભુ સુતા હોય ત્યારે જે ચાર માસ સુધી ભોંય સુવાનું વરત કરે, તેણે શય્યાદાન આપવું તેથી પ્રભુ લોકમાં પુજ્ય થશે, ચાર માસ સુધી પગે ઘી ચોળે નહી વરતની સમાપ્તિ વેળાએ બ્રાહ્મણને ભોજન આપી તેમના પગ ધોઇ તેને

અભ્યંગ કરવું અને શક્તિથી દક્ષીણા આપવી તેથી વૈકુંઠમા જશે અષાઢ માસથી ચાર માસ સુધી જે નખ નહી કાઢે. તે આરોગ્યવાન, પુત્ર સંપન્ન અને ધાર્મીક રાજા થશે. દુધ મધ, ઘી અને ફળ. એ પદાર્થો ગૌરીશંકરના સંતોષ માટે ચાર માસ સુધી જે કોઇ વરત કરશે. ને કાર્તિક માસમા તે પદાર્થો બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવા એવું જે વરત કરશે તે શંકર વરતના પ્રભાવથી શીવ લોકમા જશે. જે કોઇ જવ તથા ભાત ચાર માસ સુધી ફક્ત એજ ખાવાનું વરત કરશે, તે પુત્ર પૌત્ર સહ શીવલોકમા પુજાશે. તે વિષ્ણુ ભક્ત અંગને તેલ લગાડવું છોડી વર્ષાકાળથી ચાર માસ સુધી પ્રભુ અરચન કરશે તેને વૈકુંઠ પ્રાપ્ત થશે વરત સમાપ્તિ વેળાએ સોનાસહ કાસાનું પાત્ર તેલથી ભરીને બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવું ચાર માસ સુધી શાક ખાવાનો ત્યાગ કરશે. તેના પીતૃ તૃપ્ત થઇ ને સમેત વૈકુઠને પ્રાપ્ત થશે તેણે વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ રૂપાનું પાત્ર વસ્ત્રથી વેષ્ટણ કરી, સવ, પત્ર અને પુષ્પથી તેનુ પુજન કરવું અને તેમા મૂળ પાન, અંકુર, ફળ, કાહુ, ચામડી, લાલ સાલ એમા આઠ જાતના શાકો મુકી વેદ ભણેલા બ્રાહ્મણનું યથાશક્તિ પુજન કરી, વ્રત સાગતાના હેતુથી એપણ કરવું એવું કરશે તે શુળ પાણીના પ્રસાદથી શિવ સાયુજ્ય મુક્તિ પામશે. આ પુષ્પ તજી કઇ ભોજન કરવાનુ વ્રત જે આચરણ કરશે તેણે કાર્તિક માસે સોનાના ઘઊં કરી વસ્ત્ર સહ બ્રાહ્મણને આપવા. તેથી અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થશે એ દાન આપતી વેળાએ ઘઊંની પ્રાર્થના કરવી કે— ઘઊં સવ જંતુને બળ તથા પુષ્ટિ આપનાર છે અને પિતૃકર્મ તથા યજ્ઞકર્મ વિષે મુખ્ય છે એ મને સંપતિ આપો. અષાઢથી

ચાર માસ સુધી રીંગણાં, કરેલાં, કોહોળુ અને પડોળા અથવા જે જેને ભાવતું હશે, તે ફળ ખાવાનું છોડશે તેણે વ્રત સમાપ્તિ વેળાએ રૂપાનું ફળ તે કરવું તેના વચમા રતન મુકવું તેની પુજા કરી યથાશક્તિ દક્ષિણાસહ બ્રાહ્મણને ભક્તિપુર્વક આપવું અને પોતાના કલ્યાણ માટે દેવનું ધ્યાન કરી પ્રાર્થના કરવી કે હે દેવ મને પામો એવું કરવાથી દીર્ઘાયુ, આરોગ્ય, પુત્ર. પૌત્ર, સારૂ રૂપ, અક્ષય સંતતિ અને કીર્તિ પામી સ્વર્ગમા પુજ્ય થશે જે ફળનો ત્યાગ કરશે તે વૈકુંઠમા પુજ્ય થશે. તેણે વ્રત સમાપ્તિ વખતે સારા ફળ બ્રાહ્મણને આપવા, શ્રાવણ માસમા શાક ખાવા નહિ, ભાદરવામા દહીં ખાવું નહિ. આસોમા દુધ અને કાર્તિકે દ્વિદળ–ચણા, તુવેર, વટાણા તથા વાલ વિગેરે ચાર માસમાં ત્યાગ કરવાના પદાર્થો જે કહેલા છે તેનો ત્યાગ કરવો. પહેલા માસમા શાકનું અને બીજામા દહીંનું વ્રત કરવું, ત્રીજામા દુધનું અને ચોથા માસમા દ્વિદળનું વ્રત કરવું. ભુરૂં કોહોળુ, ચોળા, મુળા, ગાજર, રાય આમળા અને શેરડી, મશુર અને રીંગણા વિગેરે ચાર ખાવા નહિ. મોટા મોટા રૂષીયો કહે છે કે એ પદાર્થો નિત્ય વર્જ કરવા, પણ વિશેષે કરીને આમળા અને આબલી એ પદાર્થો તો ખાવાજ નહીં. ચાર માસ ભગવાન સુતા, હોય ત્યારે જુની આંબલી તથા આંબળાં ખાવા નહી, પલંગ અને ખાટલા ઉપર સુવુ નહી, સ્ત્રી સંભોગ કરવો નહી. ઋતકાળે એટલે ઋતુકાળે સંભોગ કરવાનો દોષ નથી. મધુવેલ, સરગવાની શીંગો રીંગણાં કાળીંગડાં, બીલીના ફળ, ઉબરાનાં ફળ ચાર માસ સુધી ખાવાં નહીં, એ જેના પેટમાં રહે છે તેનાથી ભગવાન દુર જાય છે. ઉપવાસ, નક્ત, એક ભુક્ત તથા અયાચિત વ્રતો કરવા અને જેનાથી ન થાય તેણે સવાર અને સાંજે

અંગિત ભગવાનનું પુજન કરવું. એવું કરવાથી તે વૈકુંઠનો વિભાગી થાય છે. ચાર માસ સુધી કોઈ વિષ્ણુનું ગીત ગાશે અગર વગાડશે તેને ગંધર્વ લોકોની પ્રાપ્તિ થશે અને જે ગોળનો ત્યાગ કરશે તે મીષ્ટાન ભક્ષણ કરનારો રાજા થશે અને પુત્ર પૌત્ર વિગેરે ઘણા આયુષ્યની સંતતી થશે. હે રાજા ! ચાતુર્માસ્યમાં તેલનો ત્યાગ કરવાથી સારૂં અંગ થશે, કરડવાનું તેલ ત્યાગ કરશે તેના શત્રુનો નાશ થશે મહુડાના તેલનો ત્યાગ કરશે તેને સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થશે. કડવું, તીખું, મીઠું અને ઉકાળો વિગેરે રસ એ ચાર માસ સુધી વર્જ કરશે તેના શરીરની દુર્ગંધ તથા વિરૂપતાનો નાશ થશે. જે પુષ્પાદી ઉપભોગનો ત્યાગ કરશે તે સ્વર્ગમા ગંધર્વ થશે. યોગાભ્યાસ કરશે તેને બ્રહ્મપદ પ્રાપ્ત થશે. ચાતુર્માસ્ય તામ્બુલ વર્જ કરવાથી રોગ મુક્ત થશે પગે અને માથે તેલ લગાડવાનો જે ત્યાગ કરશે તે તેજસ્વી અને સુંદર થશે. ચાર માસ સુધી દહીં અને દુધનો જે ત્યાગ કરે છે તેને ગુલોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. ચાર માસ વાસણમા રાધેલું અન્ન જે વર્જ કરશે તેને આ લોકમા સુખ પ્રાપ્ત થશે. એકાંતર ઉપવાસ કરવાથી બ્રહ્મલોકમા પુજ્ય થાય છે. હે રાજા ! ચાર માસ સુધી જે નખ અને વાળ રાખશે તે નર અલ્પ સુધી જીવશે એ નિઃસંદેહ છે. નમોનારાયણં એવા મંત્રનો જપ કરશે તેને અનંત ફળ પ્રાપ્ત થશે ચાર માસ સુધી ભગવાન હરીને જે પ્રદક્ષિણા કરશે તે હંસના વિમાનમા બેસીને વૈકુંઠમા જશે. જે ત્રણ રાત સુધી ભોજનનો ત્યાગ કરશે તે સ્વર્ગમાં દેવ સહસ્ર આનંદ પામશે. જે ચાર માસ સુધી પારકા અન્નનો ત્યાગ કરશે તે મનુષ્ય દેવત્વને પ્રાપ્ત થશે. જે ચાર માસ સુધી બ્રાહ્મણને પ્રજાપત્ય અર્પણ કરશે તે વિવિધ પાપથી મુક્ત થશે. એમાં સંદેહ નથી. ભગવાન

સુતા હોય ત્યારે ચાર માસ તૃપ્ત કૃછદી કૃછ વ્રતો કરશે તેને પુનઃ જન્મ લેવો પડશે નહી તેવે સ્થળે જશે. હે રાજા ! ચાર માસ સુધી જે ચંદ્રાયણ વ્રતાચરણ કરશે તે દીવ્ય દેહ ધારણ કરી શીવ લોકમા જશે. ચાર મસ સુધી જે અન્નાદિ ભોજનનો ત્યાગ કરશે તે હરીના સયુજ્ય પદને પામશે, કે જ્યા જવાથી પુનઃ જન્મ થતો નથી. ચાર માસ સુધી જે ભીક્ષાનું અન્ન ભક્ષણ કરશે તે વિદ્વાન થશે. હે રાજા ! ચાર માસ સુધી જે પયોવ્રત કરશે તેના વંશનો છેદ કદી થશે નહી. હે ધર્મરાજા ! નિત્ય ચતુર્માસ્ય પંચગવ્ય પ્રાશન કરશે તેને ચદ્રાયણ વરતનુ ફળ પ્રાપ્ત થશે. ચાર માસમા દિવસે પાણી પીવાનો ત્યાગ કરશે તે રોગથી મુક્ત થશે ભગવાન કહે છે હે ધર્મરાજા ! એવા પ્રકારના વરતો કરવાથી ભગવાન ઇશ્વર સતોષ પામે છે. દુધના સમુદ્રમા શયન કરનારા ભગવાન જે દીવસે શયન કરે છે અને જે દીવસે ઉઠે છે તે તે બને દીવસે એટલે અષાડ અને કાર્તિક એકાદશીને દીવસે ઉપવાસ કરે છે તેને ગરૂડાસન ભગવાન પ્રસન્ન થઈ ઉત્તમ ગતી આપે છે.

અષાડ વદની કામિકા નામની એકાદશી

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન ! અષાડ શુકલ પક્ષનુ દેવ શયન નામનુ વ્રત તમારી કૃપાથી સાભળ્યું હે ગોવિદ વાસુદેવ ! હુ તમારે પગે લાગુ છુ, મને અષાડ કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ કહો. કૃષ્ણ કહે છે કે પુર્વે પિતામહ જે બ્રહ્માદેવ તેને નારદે પુછેલું ને પાપનું નાશ કરવાવાળુ વ્રત હુ તને કહું છું તે સાભળ. બ્રહ્માદેવે નારદને કહ્યું હતું. નારદ પ્રશ્ન કરે છે કે—હે ભગવાન ! હે કમલનયન ! તમારી પાસેથી શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું

કે—હે પ્રભો ! અષાઢ કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ, તેનો વિધિ અને તે એકાદશીને દિવસે કયા દેવનું પુજન કરવું. એ કરવાથી શું પુણ્ય મળે છે તે કહો. બ્રહ્મદેવ કહે છે—હે નારદ ! લોકનું હીત થવા માટે હું તને કહું છું તે સાંભળ અષાઢ કૃષ્ણપક્ષ એકાદશીનું નામ કામીકા છે. એ એકાદશીનું વ્રત શ્રવણ કરવાથી વીજપેય યજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. જે કોઈ તે એકાદશીને દીવસે ભગવાન શંખ, ચક્ર અને ગદા ધારણ કરનારા શ્રીધર હરી, વીષ્ણુ, માધવ અને મધુસુદનનું પુજન કરશે, એના નામથી યજ્ઞ કરશે. અથવા એનું નામ સ્મરણ કરશે તેના પુણ્યનું ફળ શ્રવણ કર. ગંગા કાશી નૈમીષારણ્ય અને પુષ્કર વિગેરેથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય નહી તે ફળ એકાદશીને દીવસે વીષ્ણુ પુજનથી પ્રાપ્ત થશે

કેદાર અને કુરૂક્ષેત્રમાં સુર્ય ગ્રહણ સમય સ્નાન દાનાદી પુણ્ય–કર્મ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત નહી થાય તે ફળ કૃષ્ણ પુજનથી પ્રાપ્ત થાય છે. સમુદ્ર તથા વનસહ સર્વ પૃથ્વીનું દાન કરવાથી, અને સિંહસ્થ પર્વણીમા ગોદાવરીમાં સ્નાન કરવાથી તથા વ્યતીપાતને દીવસે ગંડકી તીર્થમા સ્નાન કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય નહી તે ફળ એકાદશીને દિવસે કૃષ્ણ પુજનથી પ્રાપ્ત થશે. કામીકા એકાદશીના વ્રતનું અને ભગવાનના પુજનનું સમાન ફળ છે. વીઆએલી ગાયનુ અલંકાર સહ દાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે, તે ફળ કામીકાનું વ્રત કરવાની પ્રાપ્ત થશે. જે ઉત્તમ નર શ્રાવણ કૃષ્ણ એકાદશીને દીવસે શ્રીધર નામની દેવીનું પુજન કરશે, તેને દેવ, ગંધર્વ સર્પ અને નાગનું પુજન પ્રાપ્ત થશે. એ માટે પાપની બીક માનનારાએ સર્વ પ્રયત્નથી 'કામીકા એકાદશીને દીવસે હરી ભગવાનનું પુજન કરવું. જે સંસાર સમુ–

દ્રમાં ડુબેલા અને પાપ કાદવમાં પડેલા હોય તેમનો ઉદ્ધાર થવા માટે એ કામીકા વ્રત સર્વોત્તમ છે. હે નારદ ! તું જાણ કે એ એકાદશી કામીકા વગર પાપહરણ કરનારી બીજી નથી એવું પ્રથમ હરિએ પોતે કહેલું છે. અધ્યાત્મ વિદ્યાનું અધ્યન કરવાથી જે ફળ મળે છે, તેનાથી વિશેષ ફળ કામીકા વ્રતનુ સેવન કરવાથી મળે છે, કામીકા એકાદશીની રાત્રે જે જાગરણ કરે છે, તેને યમનો ભય તથા દુર્ગતી થતી નથી અને કુયોની પણ થતી નથી. કામીકાના વ્રતના પ્રભાવે યોગીજનને કૈવલ્ય પ્રાપ્ત થાય માટે સર્વ લોકોએ શુદ્ધાંતઃકરણથી પ્રયત્નથી એ વ્રત કરવું, જે નર તુલસીના પાનથી હરીનું પુજન કરશે, તેને જેમ કમળના પાનને પાણી અડતું નથી તેમ પાપ સ્પર્શ કરતું નથી એક ભાર સોનું અને ચાર ભાર રૂપુ આપવાથી જે ફળ મળતું નથી તે ફળ તુળશીથી ભગવાનનું પુજન કરવાથી ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. ભગવાન જેવા તુલસીના પુજનથી સંતોષ પામે છે તેવા રત્ન, મોતી, માણેક અને પરવાળાનું દાન કરવાથી પામતા નથી. તુલસીની મંજરીથી ભગવાનનું પુજન કર્યું હોય, તેણે પોતાના જન્મારાનું પાપ લખ્યું હોય, તે ભુશી નાખ્યું એમ સમજવું જેને જોવાથી સર્વ પાપ નાશ પામે છે, સ્પર્શ કરવાથી દેહ પાવન કરે છે, નમસ્કાર કરવાથી રોગનો નાશ થાય છે. પાણી નાખવાથી યમનો નાશ કરે છે, રોપવાથી ભગવાનની પાસે જગા આપે છે, ભગવાનના પગ ઉપર અર્પણ કરવાથી મુક્તી પ્રાપ્ત થાય છે, એવી તુલસીને નમસ્કાર કરવા, એકાદશીને દીવસે તથા રાત્રે જે દીપદાન કરે છે. તેના પુણ્યની સંખ્યાને ચિત્રગુપ્ત પણ જાણતો નથી. એકાદશીને દિવસે ભગ-

નની સામે જે દીવો બાળે છે. તેના પિતૃ સ્વર્ગમાં રહી અમૃતથી તૃપ્ત થશે. ઘીનો અથવા તેલનો દીવો બાળશે, તે કરોડો દીવાના અજવાળા સાથે સુર્યલોકમાં જશે. બ્રહ્મદેવ કહે છે કે—હે નારદ ! આવો કામીકાનો મહીમા મેં તને કહ્યો. માટે પાપને હરણ કરનારૂ એ વ્રત સર્વેએ કરવું. એ કામીકા એકાદશી બ્રહ્મહત્યા અને ગર્ભહત્યાનો નાશ કરવાવાળી તથા સ્વર્ગસ્થાન આપવાવાળી અને મહા પુણ્યનું ફળ આપવાવાળી છે એ એકાદશીનું મહાત્મ ભક્તિવડે શ્રવણ કરશે તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ વિષ્ણુલોકમા જશે.

શ્રાવણ સુદની પુત્રદા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે મધુસુદન ! શ્રાવણ શુકલ એકાદશીનું નામ શું છે ? તે કૃપા કરીને કહો. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—હે રાજા ! સર્વ પાપને હરણ કરવાવાળી અને જેના શ્રવણથી વાજપેય યજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે એવી કથા હું તમને કહું છું. પૂર્વે દ્વાપરયુગમાં માહીષ્મતી પુરીનો મહીજીત નામે રાજા રાજ્યનું પાલન કરતો હતો. તેને પુત્ર ન હોવાથી રાજ્યના સુખને માનતો ન હતો, કેમકે પુત્ર વગરનાને આ લોકમા અને પરલોકમા સુખ નથી. તે રાજા પુત્ર સુખની પ્રાપ્તિ માટે યત્ન કરતો હતો. ઘણો કાળ ગયો છતા સુખ આપનાર પુત્ર તેને થયો નહી પછી રાજા પોતાનું શરીર વૃદ્ધ જોઇ ચિંતા કરવા લાગ્યો અને પ્રજાને કહ્યું કે-હે પ્રજાજન ! મેં આ જન્મમાં તો કાંઇ પાપ કર્યું નથી, તેમજ મારા ભંડારમાં અન્યાય દ્રવ્ય સંપાદન કરેલું

નથી. બ્રાહ્મણનું, દેવનુ અને ઘણા પાપને આપનારા બીજાં દ્રવ્યને મેં જરા પણ લીધું નથી, તથા ન્યાયથી વિપરીત ચાલ્યો નથી. પુત્રવત પ્રજાનું પોલન કર્યું છે. ધર્મથી પૃથ્વીને જીતી છે. બંધુ અને પુત્ર જેઓ યોગ્યતાવાળા પણ દુષ્ટ હોય તો તેનો પણ દંડ કર્યો છે, અને મારા શત્રુ પણ જે શ્રેષ્ટ છે તેનું પુજન કર્યું છે. આ પ્રમાણે ધર્મપુર્વક હું ચાલતો હતો છતાં હે બ્રાહ્મણોત્તમ ! મને પુત્ર નથી એનુ કારણ શું ? તેનો વિચાર કરો એવું રાજાનું વચન બ્રાહ્મણોએ શ્રવણ કરી રાજાના પુરોહિત અને અન્ય પ્રજાજન રાજાનું હિત થવા માટે મોટા અરણ્યમાં ગયા. અને ત્યાં આમ તેમ કરતાં એક ઉત્તમ મુનિ જોયા, જે મુનિ અતિ ઘોર તપ કરનારા આનંદરૂપ, નિરામય, આહારનો ત્યાગ કરેલ ક્રોધને જીતેલ ધર્મના તત્વને અને સકળ શાસ્ત્રને જાણનારા દીર્ઘાયુ મહાત્મા તથા બ્રહ્મદેવની સામ્યતાવાળા એવા હતા જ્યારે એક કલ્પ જાય, ત્યારે એના અંગ ઉપરનો એક વાળ ખરતો હતો માટે તેનું લોમશ એવું નામ હતું. એવા તે ત્રિકાળ જ્ઞાનવાળાં મહામુનિને જોઇ સર્વ પ્રજાસહ બ્રાહ્મણને ઘણો આનંદ થયો અને તે સર્વેએ તેમની પાસે જઇ પોતાની જાતિ વર્ણના અધિકાર ધર્મ પ્રમાણે નમસ્કાર કર્યા, અને વિનયથી નમ્ર થઇ કહેવા લાગ્યા કે અમારા ધન્ય ભાગ્યથી આવા મુનિનું દર્શ થયું. લોકોએ નમસ્કાર કર્યા ત્યારે મુનિએ કહ્યું કે, તમે અહિં શામાટે આવ્યા છો તે કહો, મારા દર્શનથી આનંદ પામી મારી સ્તુતિ કેમ કરો છો ? તમારૂં જે પ્રકારે હિત થશે એવું હું અવશ્ય કરીશ. અમારા જેવાનો જન્મ પરોપકાર માટેજ છે એમાં સંદેહ નથી. એવા રૂષીનાં વચન શ્રવણ કરી સર્વ જન બોલ્યા—કે હે મહારાજ ! અમારૂં

આપવાનું કારણ સાંભળો સંશયનો નાશ થવા માટે અમે તમારી પાસે આવ્યા છીએ. બ્રહ્મદેવ અને તમારાથી બીજા કોઇ શ્રેષ્ઠ નથી એ કામ સારૂ અમો આવ્યા છીએ કે અમારો મહીજીત નામે રાજા સાંપ્રત કાળમાં પુત્રહીન છે. હે બ્રહ્મન ! અમે તેની પ્રજા છીએ, જે અમારૂ પુત્રવત પાલન કરે છે તે રાજાને પુત્ર વગરનો જોઇ તે દુઃખથી દુઃખી થયા છીએ, અને અમે તપશ્ચર્યા કરવાનો નિશ્ચય કરી આ અરણ્યમાં આવ્યા છીએ, એટલામાં અમારા રાજાના ભાગ્યથી આપનુ દર્શન થયું સાધુનાં દર્શનથીજ મનવાંછિત કાર્યસિદ્ધિ થાય છે. માટે હે મુને ! રાજાને જેથી પુત્ર થાય એવો ઉપદેશ અમને કહો એવુ તેઓનુ બોલવું શ્રવણ કરી એક મુહુર્ત પર્યન્ત ધ્યાન કરીને રાજાના પુર્વ જન્મને જાણીને રૂષીએ કહ્યું કે, એ રાજા પુર્વે ધનહીન અને ક્રૂર વાણીઓ હતો, અને આ ગામથી પેલે ગામ અને ત્યાથી બીજે ગામ એમ ફરીને પોતાનો વેપાર કરતો હતો એક સમય જ્યેષ્ટ કૃષ્ણ એકાદશીને દિવસે મધ્યાન્હ વેળાએ ગામના સીમાડા ઉપર જળ ભરેલ કુપિકા જોઇ જળપાન કરવા માટે મનમાં વિચાર કર્યો એટલામાં તેજ વેળાએ પ્રસુત થયેલી ગાય પોતાના વાછરડાસહ ત્યાં આવી તે ઘણી તરસી હોવાથી ત્યાં પાણી પીવા લાગી. તે સમય તેણે તે ગાયને ત્યાંથી હાંકી પોતે પાણી પીધુ તે પાપથી તમારો રાજા પુત્રહીન છે. કાંઇક પુણ્ય હતુ તે પ્રભાવે શત્રુ રાહત રાજ્ય પ્રાપ્ત થયુ આવાં રૂષીનાં વચન શ્રવણ કરી પ્રજાએ કહ્યુ કે હે મુને ! અમે પુરાણમાં એવુ સાંભળ્યું છે કે—પુણ્યથી પાપનો ક્ષય થાય છે માટે પુણ્યોપદેશ કરો કે જેથી રાજાનાં પૂર્વ જન્મકૃત

પાપનો ક્ષય થાય અને આપની કૃપાથી એને પુત્ર થાય આવુ પ્રજાનુ બોલવુ શ્રવણ કરી મહર્ષી લોમશે કહ્યું કે-શ્રાવણ શુક્લ એકાદશી પુત્રદા નામની પ્રસિદ્ધ છે, માટે તને યથાન્યાયથી તથા યથાવિધિથી રાત્રે જાગરણસહ એ એકાદશીનું વ્રત કરો અને પુણ્ય રાજાને અર્પણ કરો એમ કરવાથી રાજાને પુત્ર થશે. આવુ લોમશ ઋષીનુ વચન શ્રવણ કરી તેમને નમસ્કાર કર્યો અને હર્ષથી ઘણો આનંદ પામી સર્વ પ્રજા પોતાને ઘેર ગઇ જ્યારે શ્રાવણ માસ આવ્યો ત્યારે લોમશ ઋષીએ કહેલા વચનનુ સમરણકરી રાજા સહ પ્રજાએ એ વ્રત કર્યું અને દ્વાદશીને દિવસે ને શ્રાવણ શુક્લ એકાદશીનુ પુણ્ય રાજાને અર્પણ કર્યું એ પુણ્યની પ્રાપ્તિ થતાંજ રાજયપત્નિ સગર્ભા થઇ અને શુભ પ્રસવકાળે પુત્રનો જન્મ થયો હે નરશ્રેષ્ઠ ! ધર્મરાજા ! આવી પુત્રદા એકાદશી વિખ્યાત છે, માટે સુખની ઇચ્છાવાળાએ એ વ્રત કરવું એ વ્રત કરવાથી અંતે હરીલોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ શ્રાવણ શુક્લ પક્ષની પુત્રદા નામે એકાદશીનુ મહાત્મ્ય શ્રવણ કરવાથી સર્વ પાપ મુક્ત થઇ અંતે સ્વર્ગમાં જાય છે.

શ્રાવણ વદની અજા નામની એકાદશી,

યુધિષ્ઠિર રાજા પૂછે છે કે-હે જનાર્દન ! શ્રાવણની કૃષ્ણ પક્ષની એકાદશીનુ નામ શું છે? તે મને શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા છે, માટે કૃપા કરીને કહો શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—હે રાજા ! એકાગ્ર મનથી શ્રવણ કર. હું તમને સવિસ્તાર કહું છુ એ અજા એકાદશી પાપનો નાશ કરનારી પ્રસિદ્ધ છે. એ એકાદશીને દિવસે

ભગવાન રૂષિકેશનું પુજન કરી યથાવિધિ જે વ્રત કરશે તથા એ વ્રતનું મહાત્મ્ય શ્રવણ કરશે તે પાપમુક્ત થશે, હું સત્ય કહુ છું જુઠું કહેતો નથી. હે રાજા ! એ એકાદશી વગર બન્ને લોકમાં અન્ય હિત આપનાર નથી, પૂર્વે સકલ પૃથ્વીનો પતિ સાર્વભૌમ અને સત્યવાદી હરીશ્ચંદ્ર નામે રાજા વિખ્યાત હતો, તે પોતાના કર્મયોગથી રાજભ્રષ્ટ થઇ તેણે પોતાની સ્ત્રીનો પુત્ર સહ વિક્રય કર્યો અને તે પુણ્ય કરનારો રાજા હતો છતાં તેણે ચાંડાલનું દાસત્વ કર્યું, સત્યને સંભાળી તેને ઘેર રહી મડદાં ઉપરનાં કપડાં તે હરણ કરતો હતો, હે નૃપશ્રેષ્ટ ! તેણે ઘણું દુઃખ વેઠયું છતાં સત્યનો ત્યાગ કર્યો નહી. આ પ્રમાણે તેને ઘણાં વર્ષો વીતી ગયાં તેથી તે ઘણો દુઃખી થઈ ચિંતા કરવા લાગ્યો કે-હવે હું શું કરૂં ? કયા જાઉં ? મારો છુટકારો શી રીતે થશે ? આ પ્રમાણે હરીશ્ચંદ્ર રાજા દુઃખમય સમુદ્રમાં પડી ચિંતાક્રાંત થતાં તેનું દુઃખ જાણી કોઇ રૂષી ત્યાં આવ્યાં કે જેને બ્રહ્મએ પરોપકાર માટેજ નિર્માણ કર્યા હતા તે રૂષીને જોઇ રાજાએ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યા અને હાથ જોડી તે ગૌતમ નામના રૂષીના સન્મુખ ઉભો રહ્યો તથા પોતાનો દુઃખદાયક સર્વ વૃત્તાંત રૂષીને કહ્યો. ગૌતમરૂષી રાજાનાં વચન શ્રવણ કરી અત્યંત વિસ્મય થયા. પછી વિચાર કરી એકાદશીના વ્રતનો તેને ઉપદેશ કર્યો તે એવો કે હે રાજન ! શ્રાવણ માસની કૃષ્ણપક્ષની એકાદશીનું પુણ્ય આપનારી અજા નામે પ્રાપ્ત થયેલી છે. હે રાજા ! તું એકાદશીનું વ્રત કર; તેથી તારાં સર્વ પાપ નાશ પામશે અને તારાજ ભાગ્યથી આજથી સાતમે દીવસે તે આવનાર છે. તે પ્રાપ્ત થાય એટલે તે દીવસ ઉપવાસ કરી જાગરણ કરવું, એવું તે વ્રત કરવાથી સકળ પાપનો ક્ષય

થશે. હે નૃપશ્રેષ્ઠ ! હું તારા ભાગ્યથી અહિં આવ્યો છું એવું કહી ગૌતમરૂષી અદૃશ્ય થઇ ગયા. રાજાએ તે મુનિના વાકય પ્રમાણે વ્રત કર્યું, તે વ્રત કરવાથી તુરત તેના પાપનો ક્ષય થયો. ભગવાન કહે છે કે હે રાજશાર્દુલ ધર્મરાજા ! આ એકાદશી વરતનો પ્રભાવ સાંભળ કે, ઘણા વર્ષ સુધી દુઃખ તે રાજા ભોગવનો હતો છતા તે એકાદશીના પ્રભાવે તેને દુઃખનો ક્ષય થયો અને વરતના પ્રભાવે પોતાની સ્રીનો સમાગમ થયો, મરેલો પુત્ર જીવતો થયો તથા સ્વર્ગમા દેવતાઓએ દુદભી વગાડયા તથા પુષ્પવૃષ્ટિ કરી, અને તે એકાદશીના પ્રભાવે તેનું નિષ્કંટક રાજય તેને પ્રાપ્ત થયું અને તે રાજા પોતાના પરિવાર તથા પ્રજા સહ સ્વર્ગમા ગયો. હે રાજા ! આવા પ્રકારનું વરત જે કોઇ બ્રાહ્મણ કરશે તે સર્વ પાપથી મુકત થઇ તુરત સ્વર્ગમા જશે અને હે રાજન ! એ એકાદશીનુ મહાત્મ્ય જે કોઇ શ્રવણ અગર પઠન કરશે તેને અશ્વમેધ યજ્ઞના ફળની પ્રાપ્તિ થશે.

ભદ્રપદ સુદની પરિવર્તીની વામન નામની એકાદશી.

યુધિષ્ટિર રાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન ! ભદ્રપદ શુકલ એકાદશીનું નામ શું છે ? અને તેનો વિધિ શું ? તથા તે કરવાથી શુ પુણ્ય થાય એ મને કહો. ભગવાન કહે છે કે–હે રાજા ! તને સ્વર્ગ તથા મોક્ષ આપનારી પુણ્યપ્રદ એવી એકાદશી કે જે પાપ હરણ કરવાવાળી છે તે કહું છુ. હે રાજા ! એને જયતી કહે છે એના શ્રવણથી સર્વ પાપનો ક્ષય થાય છે અને વાજપેય યજ્ઞનું

ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તથા પાપી મનુષ્યનું પાપ હરણ થવા માટે એ જયા વરત ઉત્તમ છે, હે રાજા એનાથી મોક્ષ આપનારી બીજી નથી માટે જેને ઉત્તમ ગતી મેળવવા ઇચ્છા હોય તેણે એ વરત કરવુ મારા ભક્ત જે વૈષ્ણવ વામનની પુજા કરે છે તેણે ત્રણ જગતનુ પુજન કર્યું એમા સંદેહ નથી અને તે હરીની પાસે જશે તથા કમળ વામાનનુ પુજન કમળ પુષ્પથી ભાદરવા શુકલ પક્ષની જયંતી એકાદશીને દિવસે કરશે, તેણે સર્વ જગતસહ બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને શીવ એવા ત્રણે દેવનુ અર્ચન કર્યું એ માટે એ એકાદશી અવસ્ય કરવી એ એકાદશીનુ વ્રત કર્યું એટલે ત્રણ જગતમા કરવાનુ કાંઇજ રહેતું નથી સુતેલા ભગવાનનુ આ એકાદશીને દીવસે પડખુ ફરે છે; માટે આ એકાદશીનુ પાર્વતી એવું પણ નામ છે. આ સાભળી ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન સંશય છે કે, આપ નિંદ્રા કેવી કરો છો. અને આપનુ પરિવર્તન કેવું થાય છે. હે દેવના દેવ ! તમોબળીને શા માટે બાંધ્યો ? બ્રાહ્મણ સંતુષ્ટ થઇ તેમણે તમારૂં શું કરયું ચાર માસ સુધી તમારી સેવા કરવાવાળાને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ? અને આપના વરતનો વિધી શો છે ? અને આપ સુતા હો ત્યારે સર્વ જન શું કરે છે ? એ વીસ્તારથી કહો અને મારા સંશયનુ હરણ કરો. આવા ધર્મરાજાનાં પ્રશ્નો શ્રવણ કેરી ભગવાન કહે છે કે—હે રાજશ્રેષ્ટ ! પાપ હરણ કરનારી એવી કથા તમને કહુ છું તે શ્રવણ કરો પુર્વે ત્રેતાયુગમાં બલી નામે દઇત્ય હતો તે મારો ભક્ત હતો નિરંતર મારૂં પુજન કરતો હતો અને નિરંતર અનેક પ્રકારના તપ કરી તથા યજ્ઞો કરી ભગવાનના યજ્ઞ કરતો હતો. તથા બ્રાહ્મણોનુ પુજન કરતો હતો અને વિ-

--શેષ કરી યજ્ઞ કરવાની જીજ્ઞાસા રાખતો હતો, મારા પ્રસાદથી કેટલાંક કારણને લીધે તેણે દેવલોક અને પછી ત્રિલોકય જીત્યું તેથી સર્વ દેવોએ એકત્ર થઇને વિચાર કર્યો કે આપણે બધાએ પ્રભુને શરણ જવું આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી સર્વ રૂષિ અને દેવતાઓ સહ ઇંદ્ર ભગવાનની પાસે આવી પૃથ્વી ઉપર સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યો, તથા હાથ જોડી વેદ શક્તોથી ભગવાનની સ્તુતી કરી અને બ્રહસ્પતીજી સહ સકળ દેવોએ મારૂં પુજન કર્યું આ પ્રમાણે તેણે પૂજન વિગેરે જોઇ અંતે સંકટ જાણી વામનથી પાંચમો અવતાર લીધો અને સત્યાશ્રમથી આપવાવાળા બલીને તેજ રૂપથી જીત્યો તે એવું કે તે સમયમાં બ્રહ્માન્ડ વ્યાપ્ત કારણ ઉગ્રરૂપ ધારણ. કર્યું ધર્મરાજા પૂછે છે કે-હે ભગવાન ! તમે વામન રૂપથી બલીને શી રીતે જીત્યો તે હું આપનો ભક્ત છું માટે કૃપા કરીને વિસ્તાર પૂર્વક કહો કૃષ્ણ કહે છે કે, હે ધર્મરાજા ! હું કપટ રૂપ ધારણ કરી તેની પાસે ત્રણ પગલાં ભુમિદાન નિમિતથી મેં ત્રિલોક માગ્યું પછી તેણે ત્રણ પગલાં ભુમિ આપી એમાં સંદેહ નથી એવું કહીને સંકલ્પ કરવાથીજ મારા ત્રિવિક્રમ અવતાર ધારણ કરવાવાળો દેહ વૃદ્ધિ પામ્યો તે એવો કે ભુલોકમાં પગ સ્વર્ગલોકમા જાનુ મહરલોકમાં પેટ જનલોકમાં હૃદય, તપલોકમાં કંઠ સત્યલોકમાં મુખ અને આ બધા લોકમાં ઉપર શીર એ પ્રકારે વિસ્તીર્ણ દેહ ધારણ - કર્યો ત્યારે ચંદ્ર સુર્ય ઇત્યાદી ગ્રહો સકળ નક્ષત્રો ઇંદ્રાદી સર્વ દેવ, શેષ પ્રમુખ સર્વ નાગ એ બધાઓ અનેક વીધી પ્રકારે મારી સ્તુતી કરવા લાગ્ય તે સમય મેં બલીને હાથમાં ઝાલીને કહ્યું કે એક પગથી પૃથ્વી વ્યાપ્ત થઇ અને બીજા પગથી ત્રણલોકય વ્યાપ્ત થયું માટે ત્રીજો

પગ મુકવાની જગ્યા આપ આમ મેં કહ્યું ત્યારે તેને પોતાનું મસ્તક આપ્યું પછી હું તેના માથા ઉપર પગ મુકીને તે મારો ભક્ત હતો છતાં પણ હું તેને પાતાળમાં લઇ ગયો. પછી તે મારે શરણ આવ્યો, ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, હે બલી ! હું તારી પાસે રહીશ આ પ્રમાણે ભદ્રપક્ષ શુક્લ એકાદશી પરિવર્તીને દીવસે કૃત્ય કર્યું મારી એક મુર્તિ બલીની પાસે તેનો આશ્રય કરી રહી છે. અને બીજી ક્ષીરસાગરમાં શેષ પર્યંત ઉપર કાર્તિકી એકાદશી આવતાં સુધી શયન કરે છે. મારે સુતો હોઉં ત્યારથી તે જાગતાં સુધી જે પુણ્ય થાય તે સૌથી ઉત્તમ જાણવું ભગવાન કહે છે કે, હે ધર્મરાજા ! માટે આ એકાદશી મહા યત્નપુર્વક કરવી. એકાદશી મહા પુણ્યકારક, પવિત્ર અને સકળ પાપને હરણ કરવા વાળી છે એ દીવસે શયન કરેલ ભગવાન પરિવર્તન કરે છે માટે ત્રિલોકયના ધણીનું પૂજન અવશ્ય કરવું એ એકાદશીને દીવસે રૂપાસહ ચોખા અને દહીનું દાન કરવું અને રાત્રે જાગરણ કરવું તેથી મનુષ્ય પાપથી મુક્ત થશે આવા પ્રકારે ભક્તિમુક્તિ આપવાવાળું તથા સરવ પાપ હરણ કરનારૂં જે વ્રત જે કોઈ કરશે તે દેવલોકમાં જઇ ચંદ્રસદશ પ્રકાશિત થશે સરવ પાપને હરણ કરવા વાળી આ કથા જે કોઇ સાંભળશે તેને હજાર અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થશે.

ભાદરવા વદની ઇંદીરા નામની એકાદશી.

ધર્મ રાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન ! મધુસુદન ! આપ પ્રસન્ન થઇ મને ભાદરવા કૃષ્ણ પક્ષની એકાદશીનું નામ કહો. ભગવાન કહે છે કે એ એકાદશીનું નામ ઇંદીરા છે, એના વર-

તના પ્રભાવે મહા પાપ નાશ પામે છે, અધોગતિએ ગયેલા પિ-તૃઓને ઉત્તમ ગતિ આપે છે. માટે પાપ હરણ કરવાવાળી આ એકાદશીની કથા કહું છું. જે કથા સાંભળવાથી વાજપેય યજ્ઞનું ફળ મળે છે. પૂર્વે સત્યુગમાં સકળ શત્રુનો નાશ કરનારો ઇંદ્ર-સેન નામે રાજા હતો તે માહીષ્મતા નગરીમાં રહી મહાધર્મ-પુર્વક રાજ્યનું પાલન કરતો હતો. તે રાજા ધન-ધાન્યાદિ સંપતિ તથા પુત્ર પૌત્રાદિ સંતતિથી સંપન્ન અને વિષ્ણુ ભક્તિમાં તત્પર હતો અને મોક્ષ ફળ આપનારા ભગવાનનું નામસ્મરણ કરી તથા વેદાંત વિચારી પોતાનો કાળ વ્યતીત કરતો હતો. એક સમય રાજાની સભામાં આકાશમાર્ગે નારદજી આવ્યા એટલે રાજાએ ઉઠી હાથ જોડી આસન ઉપર બેસાડી વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું. પછી નારદજીએ કુશળ પૂછ્યું કે—હે રાજા ! તારી બુદ્ધિ ધર્મ ઉપર છે ! તું વિષ્ણુ ભક્તિમાં આસક્ત છે. આ પ્રમાણે નારદજીનું બોલવું થતા રાજાએ કહ્યું કે હે નારદમુનિ ! આપની કૃપાથી મારૂં સર્વ કુશળ છે, આપનું રાજદર્શન થયું મારા બધા યજ્ઞો અને ક્રિયાઓ સફળ થઇ. હે ઋષી ! મારા ઉપર કૃપા કરી આપના પધારવાનું કારણ કહો. ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે—હે રાજન ! તું મારૂં આશ્ચર્યકારક ભાષણ સાંભળ. હે રાજા ! બ્રહ્મ-લોકથી યમલોકમા આવ્યો ત્યાં તમે મારૂં પૂજન કર્યા પછી હું સિંહાસન ઉપર બેઠો. હે નૃપતે ! જે સાયશીલ અને ધર્મશીલ હોય તેજ યમની પાસે રહે છે. ત્યા ઘણાં પુણ્ય કરનારા અને કાંઇ વરત અધુરૂં રહેવાથી વાસ કરનારા તારા પીતાને મેં જોયો તેણે મને કહેલું કે—માહીષ્મતી નગરીમાં ઇંદ્રસેન નામે મારો પુત્ર છે તેની પાસે જઇ કહેજો કે તારો પીતા યમલોક યમસભામા

વાસ કરે છે તેનું કારણ એ છે કે—જન્માંતરમાં કાંઈ પુરણ કર્મ અધુરૂં રહેલું છે માટે તું ઈન્દિરા નામની, એકાદશીનું વરત કરી મને સ્વર્ગમાં મોકલ. આ તારા પીતાના વચન તને કહેવા હું આવ્યો છું. હે રાજન ! તરા પીતાની સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થવા માટે તું ઇન્દિરા નામે એકાદશીનું વરત કર, એટલે તે વરતના પ્રભાવે તારો પીતા સ્વર્ગમા જશે. રાજા કહે છે કે—હે ભગવાન ! નારદરૂપી ! આપ પ્રસન્ન થઇ મને ઈંદીરાનું વરત કહો. આ વરત કઈ તીથીએ કયા વિધિએ કરવું. નારદજી કહે છે કે—હે રાજા ! આ વરતનો હિતકાર વિધિ હું તને કહું છું તે શ્રવણ કર. ભાદરવા કૃષ્ણ દશમી પ્રાપ્ત થાય ત્યારે શ્રદ્ધાયુક્ત અંતઃકરણથી પ્રાતઃસ્નાન કરવું પછી મધ્યાન્હ વેળાએ ગામ બહારના જળથી સ્નાન કરવું અને ભક્તિપુરઃસર પીતૃ તૃપ્ત થવા માટે શ્રાદ્ધ કરવું તથા તે દીવસે એકવાર ભોજન કરી રાત્રે પૃથ્વી ઉપર શયન કરવું, એકાદશીને દીવસે શુદ્ધ પ્રાતઃકાળ થાય તે પછી દંતધાવન કરી મુખ ધોવું અને પછી ભક્તિથી ઉપવાસનો નિયમ કરવો, તે એવો કે પ્રથમ સંકલ્પપૂર્વક ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી કે, હે ભગવાન ! આજે હું સર્વ શંય પરિત્યાગ કરી ઉપવાસ કરૂં છું. હે પુંડરીકાક્ષ ! કાલે ભોજન કરીશ મારૂં રક્ષણ કરો. આ પ્રમાણે નિયમ કરી મધ્યાન્હકાલે શાલિગ્રામની સામે વિધિથી શ્રાદ્ધ કરવું અને બ્રાહ્મણને ભોજન આપી દક્ષિણા આપવી પછી પીતૃ શેષ રહેલા અન્નને સુંઘી ગાયને ખવરાવવું અને ધુપ, દીવા ઉપચારથી ભગવાનનું પૂજન કરી રાત્રે જાગરણ કરવું. પછી બારશને દિવસે પ્રભાતે ભગવાનનું પૂજન કરી બ્રાહ્મણ જમાડવા અને પોતે બંધુ અને પુત્ર વિગેરે સહ મોન ધારણ કરી જમવું

હે રાજન ! નિઃસ્વાર્થે આ વરત તું કર. એ વરત કરવાથી તારા પીતૃ વૈકુંઠમાં જશે. આ પ્રમાણે કહી નારદજી અંતરધ્યાન થયા પછી રાજાએ વિધિથી તે વરત કર્યું એ પ્રકારે આપ્ત વર્ગ સહ તેણે વરત કરવાથી તેના ઉપર સ્વર્ગમાંથી પુષ્પવૃષ્ટિ થઇ. અને તેના પિતા ગરૂડ ઉપર બેસીને વૈકુંઠમાં ગયા અને તે ઇંદ્રસેન રાજા નિષ્કંટક રાજ્ય કરી પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી તે પણ સ્વર્ગમા ગયા. ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજા ! ઇંદીરા વ્રતનું માહત્મ્ય મેં તને કહ્યું. આ વરતનો પાઠ શ્રવણ કરવાથી સર્વ પાપમાથી મુક્ત થઇ આ લોકમાં અનેક ભોગ ભોગવી અંતે અક્ષય વૈકુંઠમા વાસ થશે.

આસો સુદની પાશાકુશા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે ભગવાન ! આશ્વિન શુક્લ એકાદશીનું નામ શું ? એ કૃપા કરી કહો. ભગવાન કહે છે કે—હે રાજશ્રેષ્ટ ! સકળ પાપનો ક્ષય કરનાર આશ્વિન શુકલ એકાદશીનું મહાત્મ્ય કહું છું તે શ્રવણ કર. આ એકાદશીને પાશાકુશ કહે છે, એ સર્વ પાપનો ક્ષય કરનારી છે. એ એકાદશીએ પદ્મનાભ ભગવાનનું પૂજન કરવું, એ એકાદશી સર્વ મનોરથ પૂર્ણ કરનારી તથા મનુષ્યને સ્વર્ગ તથા મોક્ષ આપનારી છે, ઇન્દ્રિયનું દમન કરી તપ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે ફળ ભગવાનને નમસ્કાર કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. મોહ વ્યાપ્ત થઇ મનુષ્યે જે પાપ કર્યું હોય, તો તે સર્વ પાપને હરણ કરનારા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાથી નરકમાં જતો નથી. પૃથ્વી ઉપર

જેટલાં તીર્થ છે અને પુણ્યકારક સ્થાનો છે, તેમનું પુણ્ય ભગવાનનાં નામ કીર્તનથી પ્રાપ્ત થાય છે. જેને જનાર્દન વિષ્ણુ અને સાર ગધર કહે છે. જે મનુષ્યે કોઇ પ્રસંગે એકાદશીનો ઉપવાસ કર્યો હોય તો તેને યમલોકની પ્રાપ્તી થતી નથી. તેણે મહા ભયંકર પાપ કર્યું હોય તોપણ તે યમ યાતનાને પામતો નથી. વૈષ્ણવ થઇ જે શિવની નિંદા કરે છે અને શિવ થઈ વિષ્ણુની નિંદા કરે છે તે ઘોર નરકમાં જાય છે. હજારો અશ્વમેધ કિંવા રાજસુયયજ્ઞ કરેલા હોય તોપણ તે એકાદશીની ઉપવાસની સોળમી કળા પામતા નથી, એકાદશીના ઉપવાસ જેવું પુણ્ય બીજાં વરતો થકી થતું નથી. એકાદશીના સમાન પવિત્ર ત્રૈલોકયમાં કાંઇજ નથી. આ એકાદશી સર્વ પાપનો નાશ કરવાવાળી છે. જ્યાં સુધી પદ્મનાભનો શુભ દિવસ પ્રાપ્ત થયો નથી ત્યાં સુધી બીજાં વરતોનું મહત્ત્વ છે. કાંઇ પણ કારણથી સહજ એકાદશીનો ઉપવાસ થયો તોપણ યમલોકમાં જોવામાં આવતો નથી. એકાદશી શરીરને આરોગ્ય અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષ આપવાવાળી છે. એકાદશીના વરતથી સારી સ્ત્રી અને ધન ધાન્ય પ્રાપ્ત થાય છે. એકાદશીનાં વરત કરતા કાશી, ગંગા, પુષ્કર અને કુરૂક્ષેત્ર વિગેરે સ્થાનો પવિત્ર નથી. ભગવાન કહે છે કે હે રાજન ! એકાદશીને દીવસે ઉપવાસ અને રાત્રે જાગરણ કરવાથી યત્ન વગર વૈકુંઠપદ પ્રાપ્ત થાય છે. જે એકાદશી વરત કરે છે તે માતૃકુળનાં દશ, પીતૃકુળનાં દશ અને સ્ત્રીકુળનાં દશ પુરૂષોનો ઉદ્ધાર કરે છે. જે એકાદશીનો ઉપવાસ કરે છે તે અંતે દીવ્યરૂપ થઇ કંઠમાં પુષ્પમાળા તથા ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેરી ગરૂડ ઉપર બેસી વૈકુંઠમાં જાય છે. બાળ, તરૂણ અથવા વૃદ્ધ કોઇએ પણ એકાદશીનું વરત કર્યું

હોય અને તે પૂર્વે પાપી હોય, તોપણ તે દુર્ગતિ પામતા નથી. આશ્વિન શુકલ પાશાંકુશા નામની એકાદશીને દિવસે ઉપવાસ કરવાથી પાપમુક્ત થઇ હરીલોકને પામે છે. જે નર સુવર્ણસહ તલ, ભુમી, ગામ, અન્ન, ઉદક, જોડા, વસ્ત્ર અને છત્ર એનું દાન કરે છે તે યમલોકને પામતા નથી. જેણે પુણ્ય કર્યા વગર દહાડા કાઢયા હોય તે નર મરેલો છે એવું જાણવું અને તેના શ્વાસો-શ્વાસ લુહારની ધમણના જેવા જાણવા ભગવાન કહે છે કે–હે ધર્મરાજા ! દરિદ્ર હોય તોપણ તેણે પોતાનો દિવસ વૃથા કાઢવો નહિ, માટે તમે પણ સ્નાન દાનાદિ સર્વ ક્રિયા આચરણ કરો. જે મોટા પુણ્યપાન પુરૂષ તળાવ, બગીચા અને દેવમંદીરો બાંધે છે, અન્નક્ષેત્રો ચલાવે છે અને અન્ય પણ પુણ્યકર્મો કરે છે તે યમયાતના ભોગવતા નથી. એવા પ્રકારના પુણ્યકર્મ કરનારા લોકો આ લોકમાં દીર્ઘાયુષી, સંપત્તિવાન, રોગહીન અને કુલીન રહે છે. હે ધર્મરાજા ! હું તમને મુખ્ય તાત્પર્ય કહું છું કે–અ-ધર્મથી દુર્ગતિ જાય છે અને ધર્મથી સ્વર્ગમાં પડે છે એમાં સં-દેહ નથી. હે રાજા ! તેં મને એકાદસી મહાત્મ્ય પુછ્યું તે મેં તમને કહ્યું.

આસો વદની રમા નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે–હે જનાર્દન ! તમે મને પ્રસન્ન થઇ સ્નેહ સંબંધથી આસો કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ કહો. ભગ-વાન કહે છે કે, હે રાજસીંહ ! તારા સામે આ વ્રત કહુ છું તે શ્રવણ કર. આસો એકાદશીનું રમા નામ છે. આ એકાદશી

મહા પાપનો નાશ કરનારી છે. એના પ્રસંગથી તેનું મહાત્મ્ય કહું છું પૂર્વે મુચકુંદ નામે રાજા હતો, તેને અને ઇંદ્રને ઘણી પ્રીતિ હતી. અને યમ, કુબેર તથા બિભીષણ એવું પણ લખ્યું હતું. એ રાજા વિષ્ણુભક્ત અને સત્ય ભાષણ કરવા વાળો હતો. તે નિષ્કંટક પૃથ્વીનું રાજ્ય કરતો હતો તેને ચંદ્રભાગા નામે વિખ્યાત કન્યા હતી. તે કન્યાનો ચંદ્રસેન રાજાના પુત્ર શોભન સાથે વિવાહ કર્યો હતો. તે શોભન પોતાને સાસરે આવ્યો હતો, તેને અત્યંત પુણ્યદાયક એકાદશી વ્રત પ્રાપ્ત થયું તે તક આવવાથી ચંદ્રભાગા મહા ચિંતા કરવા લાગી કે હે, ભગવાન ! હવે કેમ થશે ! મારો પતિ ઘણો અસક્ત છે. તેનાથી ક્ષુધા પણ જરા ખમાતી નથી અને મારો પિતા એકાદશીને દીવસે કોઇ અન્ન ભક્ષણ કરે તેને ઉગ્ર શીક્ષા કરવાવાળો છે દશમીને દીવસ આવતાં રાજા સાદ ફેરવાવે છે કે એકાદશીને દીવસે કોઇએ ખાવું નહી, તે બાબતનો ચંદ્રભાગા વિચાર કરતી હતી એટલામાં નગારાનો અવાજ સાંભળી શોભન પોતાની સ્ત્રી ચંદ્રભાગાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો હે સુંદરી ! હશે શું કરૂં ? મને કાંઇ ખાવા આપ કે જેનાથી મારો જીવ નાશ થાય નહી ચંદ્રભાગા કહે છે કે હે પ્રાણનાથ ! મારા પિતાને ત્યાં એકાદશીને દીવસે કોઇ ભોજન કરતું નથી. હાથી, ઘોડા અને ઉંટ વિગેરે જે પશુ છે, તે પણ ઘાસ, દાણા અને પાણી એકાદશીને દીવસે ખાતાં કે પીતાં નથી તો મનુષ્યને અન્ન શી રીતે મળે ? અને જો આપ સાંજ છતાં પણ ભોજન કરશો તો, ઘરમાંથી બહાર જવું પડશે માટે જે કરવું હોય તે વિચાર કરીને કરો, આવાં સ્ત્રીનાં વચન શ્રવણ કરી શોભને કહ્યું કે, હે સ્ત્રી તું સત્ય કહે છે, અને હું પણ આજ

ઉપવાસ કરૂં છું પછી મારા નશીબમાં હશે તેમ થશે. આ પ્રકારે નસીબ ઉપર ભરોંસો રાખી તેણે એકાદશીનું વ્રત કર્યું ક્ષુધા અને તૃષાથી ઘણો વ્યાકુળ થઈ દુઃખી થયો, અનાજ અને પાણીની ચિંતા કરતાં કરતાં સુર્ય આથમ્યો અને વૈષ્ણવોને આનંદ આપનારી રાત્રિ થતાં સર્વ વૈષ્નવ તે રાત્રે ભગવાનનું પુજન અને જાગરણ કરવા આસક્ત થયા. પણ તે રાત તે શોભનને અતિ દુઃસહ થઇ, દ્વાદશીને દિવસે સુર્યોદય વેળાએ તે શોભન મરણ પામ્યો. પછી રાજાએ ચંદન અને તુળશીના કાષ્ટથી એનું દહન કર્યું તે સમયે ચંદ્રભાગા તેની સાંથે સતિ થવા તૈયાર થઇ પણ તેના પિતાએ જવા દીધી નહિ. પછી ઔર્ધ્વ દેહાદિક ક્રિયા કરી તે પિતાને ઘેરજ રહી. ભગવાન કહે છે કે, હે નૃપશ્રેષ્ઠ ! શોભન રમા એકાદશીના વ્રતના પ્રભાવથી મંદરાચળ પર્વત ઉપર ઉદેપુરમા વાસ કરવા લાગ્યો. જે પુર અતિ ઉત્તમ અને બીજાને મળવું અશક્ય તથા સર્વ ગુણથી સંપન્ન જેનું વર્ણન થાય નહિ, ત્યાં રત્નોથી શોભાયમાન સોનાનાં ઘર છે. કેટલાંક ઘરો ચિત્રવિચિત્ર આકાર અને સ્ફાટીકના થાંભલાથી શોભાયમાન છે એવા રત્નપુરમાં સિંહાસન ઉપર તે શોભનનું સ્થાપન થયું, જેના ઉપર છત્ર ચામરો ઉડે છે અને કિરીટ કુંડળ કવચ તથા હાર અને વિવિધ ભુષણોથી શોભાયમાન તથા ગંધર્વ અપ્સરા વિગેરે ગાયનરૂપ જેનું સ્તવન કરે છે. એવા પ્રકારે તે શોભન ત્યાં બીજા ઇદ્રના સમાન રાજ્ય કરવા લાગ્યો. મુચુકુંદ રાજાની નગરીમાં રહેનાર શોમશર્મા નામે બ્રાહ્મણ તીર્થયાત્રાના પ્રસંગે ફરતો ફરતો મંદરાચળ ઉપર આવ્યો અને ત્યાં તેણે શોભનને જોયો અને મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે આ તો મુચુકુંદ રાજાનો જ-

માઘ છે. એવો વિચાર કરી તેની પાસે ગયો. એ આવતાંજ શોભને સિંહાસનથી ઉતારી હાથ જોડી નમસ્કાર કર્યા. આ પછી પોતાના સસરા, સ્ત્રી તથા સકળ નગરનું કુશળ પુછયું. સોમશર્મા કહે છે કે-તમારો સસરો પત્ની અને ગામવાસી બધા જન કુશળ છે, પણ હે રાજન ! તમોને એ આશ્ચર્યકારક નગર શાથી પ્રાપ્ત થયું કે-જે અતિ વીચીત્ર સુંદર અને કોણે પણ કદી નહી જોયેલું એવું કૃપા પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયું ? એવો પ્રશ્ન સાંભળી શોભન કહે છે કે આશ્વિન કૃષ્ણ પક્ષમાં રમા નામે એકાદશી છે તેનું મેં ઉપોષણ કર્યું તેના પુણ્યથી મને આ નગર પ્રાપ્ત થયું. પણ એ નાશવંત છે. માટે હે દ્વિજશ્રેષ્ટ ! એ નાશ પામનારૂં અવિનાશ થાય એમ કરો. બ્રાહ્મણ પૂછે છે કે—હે રાજેન્દ્ર ! જે અધ્રુવ છે, તે ધ્રુવ કેમ થશે ? એ મને કહો એટલે હું તે કરીશ એ મીથ્યા થાય નહિ. શોભન કહે છે કે-હે વિપ્રોત્તમ ! મેં રમા નામે એકાદશીનું વ્રત કર્યું તે શ્રદ્ધાહીન થયું, માટે આ સ્થાનને હું નાશવંત માનું છું અને એ અવિનાશ થવાનું સાધન કહું છું તે સાંભળો. મુચુકુંદ રાજાની કન્યા ચંદ્રભાગા નામે વિખ્યાત છે તેને આ બધું કહો એટલે ધ્રુવ થશે. આ કન્યા ચંદ્રભાગાને સર્વ વર્તમાન નિવેદન કર્યું. ચંદ્રભાગા બ્રાહ્મણે કહેલું વ્રત સાંભળી આશ્ચર્ય પામી અને બ્રાહ્મણને પુછયું કે-મહારાજ ! તમો જે કહો છો એ પ્રત્યક્ષ જોયું છે કે સ્વપ્ની વાત છે ? એ મને કહો. બ્રાહ્મણ કહે છે કે-હે પુત્રી ! તારો પતિ તે મહા વનમાં મેં પ્રત્યક્ષ જોયો અને મનુદેવ તુલ્ય નગર પણ જોયું કે જે બીજાને મળવું અશક્ય છે પણ તે અધ્રુવ છે તો તે ધ્રુવ થાય એવું તું કર. એવું બ્રાહ્મણનું વચન શ્રવણ કરી ચંદ્રભાગા બોલી

કે—હે દ્વિજવર્ય ! હું પતિના દર્શન માટે અત્યંત ઉત્કંઠિત છું તો મને ત્યાં લઇ ચાલો, હું મારાંના પુણ્યથી તે ધરૂવ કરીશ. હે મહારાજ ! અમારા બેનો સંયોગ થાય તેમ કરો, સ્ત્રી પુરૂષનો સંયોગ કરવાથી મહત પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય. એવું ચંદ્રભાગાનું બાષણ સાંભળી સોમશર્મા તેના સહ મંદરાચલ ઉપર વામદેવના આશ્રમ પાસે ગયો, ત્યાં વામદેવને ચંદ્રભાગાનું સકળ વૃત્તાંત કહ્યું તેથી તે વામદેવ રૂષીએ ચંદ્રભાગાને વેદ મંત્રથી અભીષેક કર્યો પછી તે ચંદ્રભાગા રૂપીના મંત્રથી અને એકાદશીના વ્રતના પ્રભાવે દીવ્ય દેહ ધારણ કરી દીવ્ય ગતિને પામી અને ત્યાં પતિની નગરીમાં જઇ હર્ષથી વિકાસમાન થયેલા નેત્ર વડે પતિની પાસે ગઇ, શોભનને પણ પોતાની સ્ત્રી જોઇ ઘણો આનંદ થયો અને તેણે પોતની સ્ત્રીને પાસે બોલાવી લાવી ખોળામાં બેસાડી. તે પણ આનંદની પતિને કહેવા લાગી કે—હે નાથ ! મારી પાસે જે પુણ્ય છે તે સાંભળો. હું પિતાને ઘેર આઠ વરસની હતી, ત્યાંથી શ્રદ્ધાપૂર્વક અંતઃકરણથી મેં વિધિથી વ્રત કરેલું છે, તે પુણ્યના પ્રભાવે આ તમારૂં નગર ધરૂવ થશે અને પ્રલયકાળ સુધી એમાં રહી સકળ ભોગ આપણને પ્રાપ્ત થશે. ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજ ! એવા પ્રકારે તે ચંદ્રભાગા એકાદશીના વ્રતના પ્રભાવે પોતાના પતિસહ રમણ કરવા લાગી અને ત્યાં રહી દીવ્ય ભોગ ભોગવ્યા તથા દીવ્યાલંકારથી ભવિત થઇ, શોભન પણ દીવ્ય દેહ ધારણ કરી તેની જોડે રમણ થયો રમા નામની એકાદશીના મહાત્મ્યથી મંદ્રાચળ ઉપર રહી દીવ્ય સુખભોગ તે બન્ને ભોગવવા લાગ્યાં. આ એકાદશી ચિંતામણી રત્ન તથા કામધેનુ જેવી મનોરથ પૂર્ણ કરવાવાળી છે. હે રા-

જન ! તને મેં રમા નામે એકાદશી કહી. ભગવાન કહે છે કે–હે ધર્મરાજા ! એવું એ વ્રત જે માનવ કરશે તેમના બ્રહ્મહત્યાદિક સકળ પાપો નાશ પામશે એમાં સંદેહ નથી. એકાદશી વ્રતમાં ભેદ નથી, શુકલ તથા કૃષ્ણ બન્ને સરખી જાણવી એમાં ભેદ નહિ માનવો. એ બન્ને એકાદશીના વ્રતનું સેવન કરવું તેથી ભક્તિ અને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ગાય ધોળી કે કાળી ગમે તેવી હોય તોપણ દુધ સરખુંજ હોય છે. એ પ્રમાણે કોઇ પણ એકાદશી હોય તોપણ બન્નેનું ફળ સરખુંજ જાણવું. એકાદશીના વ્રતનું મહાત્મ્ય જે કોઇ નર શ્રવણ કરશે તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ વૈકુંઠમાં પુજ્ય થાય છે.

અધિક માસની શુદની પદ્મણી નામની એકાદશી.

ધર્મરાજા પુછે છે કે—હે જનાર્દન ! અધિક માસનું નામ તથા વિધિ કહો ! ભગવાન કહે છે હે ધર્મરાજ ! મારા માસની એકાદશી અતિ પુણ્ય સંપાદક પદ્મણી નામે છે, તેને દિવસે અવશ્ય ઉપવાસ કરવો તેથી વૈકુંઠની પ્રાપ્તિ થાય છે. મારા માસની એકાદશી મહા પુણ્યકારક અને સકળ પાપનો નાશ કરવાવાળી છે. તેનું ફળ કહેવાને બ્રહ્મા પણ સમર્થ નથી, આ પદ્મણી એકાદશીનું વ્રત બ્રહ્માએ નારદને કહેલું હતું જે સકળ પાપરાશીને નાશ કરનાર અને ભક્તિ તથા મુક્તિ આપનાર છે. એવું ભગવાનનું વાક્ય સાંભળી ધર્મરાજા મહા આનંદપૂર્વક વિધિ પૂછવા લાગ્યા. એવું રાજાનું ભાષણ સાંભળી અત્યંત પ્રીતિથી વિકસીત થએલાં છે નેત્ર જેનાં એવા ભગવાન કહે છે કે—હે રાજા ! જે

રૂષીઓને અગોચર છે તે હું કહું છું. સાંભળો, હે રાજા ! દશમીને દિવસે વ્રતારંભ કરવો અને કાંસુ, અડદ, મસુર ચણા, સામો, છત્રાક, મધ અને પરાન્ન એ દેશનો ત્યાગ કરવો તથા હવિષ્યાન્ન ભોજન કરવું. મીઠા વગર અન્ય ક્ષારનો ત્યાગ કરવો, દશમીને દિવસે પૃથ્વી ઉપર સુઇ બ્રહ્મચર્યથી રહેવું અને એકાદશીને દિવસે પ્રભાતકાલે ઉઠવું અને મનોત્સર્ગ કરી પછી વિધિપૂર્વક દાતણ કરવું અને બાર કોગળા કરવા. શુદ્ધાન્તઃકરણથી સુર્યોદય વેળાએ ઉત્તમ તીર્થ ઉપર સ્નાન કરવા જવું, છાણ માટી, તલ અને દર્ભ પોતાની સાથે લેઈ જવા, આમળાનું ચુર્ણ શરીરે લગાડી યથાવિધિ સ્નાન કરવું, સ્નાન કરતી વેળાએ મોડી તથા આમળ વિગેરેથી વિષ્ણુની સેવા મંત્ર પ્રાર્થના કરવી, મૃતિકા પ્રાર્થના કરવી કે-હે મૃતિકે જેને અનંત હાથ છે, એવા ભગવાને વરાહ અવતાર લઇ તને ધારણ કરેલ તે હે મૃતિકા તું બ્રહ્મદત્ત અને કાસ્યપથી અભીમંત્રીત છે, તને હું માથા ઉપર ધારણ કરૂં છું તારૂં શરીર પવિત્ર કર. હે મૃતિકે ! તું મને એવો પવિત્ર કર કે—જેથી હું ભગવાનની પૂજા યોગ્ય થઇશ, હું તને નમસ્કાર કરૂં છું. છાણની પ્રાર્થના કરવી કે—હે ગોમય ! તું સકળ ઔષધથી ઉત્પન્ન થઇ ગાયના દેહમાં વાસ કરે છે, તું સકળ પૃથ્વી પવિત્ર કરે છે, માટે તું મને પવિત્ર કર. આમળાની પ્રાર્થના કરવી કે હે ધાત્રી ! તું બ્રહ્મદેવના થુંકથી ઉત્પન્ન થઇ સકળ ત્રિભુવનને પાવન કરનારી છે, માટે હું તને મારા શરીરે લગાડું છું માટે તું મારૂં શરીર પવિત્ર કર હું તને નમસ્કાર કરૂં છુ. હે દેવ દેવના શ્રેષ્ટ ! હે જગન્નાથ ! હે શંખ ચક્ર ગદાધર ! હે વિષ્ણુ ! મતા રાતીર્થમાં હું સ્નાન કરૂં છું મને રજા આપો, આ પ્રમાણે

પ્રાર્થના કરી વરૂણ દેવતાના મંત્રની યથાવિધિ સ્નાન કરવું. હે રાજા ! કંઇ પણ સ્નાન કરવું હોય તોપણ ગંગાદિ તીર્થોનું સ્મરણ કરી સ્નાન કરવું પછી યથાવિધિ માર્જન કરવું, તે માર્જન મુખપૃષ્ટ, હૃદય, બાહુ, મસ્તક અને પવિત્ર વસ્ત્રો ધારણ કરવા પછી સંધ્યા અને દેવયાતૃનું તર્પણ કરવું તે પછી ભગવાનનું યથાવિધિ પૂજન કરવું. એથી મોટું પાપ નાશ પામે છે. પછી ભગવાનના મંદીરમાં જઇ પાપ પરિમીત સુવર્ણની ભગવાન રાધાકૃષ્ણની પ્રતિમાનું અથવા પાર્વતી શંકરનું પૂજન કરવું તે એવું કે ત્રાંબાના અથવા માટીના કુંભને વસ્ત્રાલંકારથી ભુષિત કરી દીવ્ય સુગંધથી સુંવાસીત કરવો તેની ઉપર સોનાનું તથા રૂપાનું કે ત્રાંબાનું પાત્ર મુકી તે વચ્ચે દેવ પ્રતિમા સ્થાપન કરી તેનું પૂજન કરવું તે એવું કે ઉત્તમ અને ઉત્પન્ન થતાં અનેક વિધિ સુવાસીત પુષ્પોં શુભ કમળો કેસર અને કસ્તુરી ઇત્યાદિ ઉપચારોથી તે પ્રતિમાનું પૂજન કરવું, શક્તિવડે કપુર વિગેરે અનેક દીપ સુગંધિત લેપ રાધાકૃષ્ણને અથવા પાર્વતી શંકરને સમર્પણ કરવા. ભગવાનના સન્મુખ ભક્તિવડે નૃત્યગીત કરવું ને દિવસે પતિતપાતકી જન સાથે ભાષણ તથા તેનો સ્પર્શ કરવો નહિ, મીથ્યા બોલવું નહિ, ખરૂં અને પવિત્ર ભાષણ કરવું, અભડાયેલી સ્રીને અડવું નહિ, ગુરૂ અને બ્રાહ્મણની નિંદા કરવી નહિ, ભગવાનનાં સન્મુખ વૈષ્ણવ સહ પુરાણ શ્રવણ કરવું. મઝમાસની સકઝ એકાદશી નિર્જળા કરવી, ન થાય તો ઉદકપાન કરવું અથવા દુધ પીવું, ને રાત્રે ગીત ગતુ વાજાં વગાડવા અને ઉજાગરો કરવો. રાત્રે પહેલા પ્રહરમાં નાળીએરના પાણીથી અર્ઘ આપવો, બીજામાં નારીએળ અર્પણ કરવાં અને

ત્રીજા પ્રહરમાં મહાલુંગથી ભગવાનને અર્ઘ્ય સમર્પણ કરવાં, ચોથા પહોરમાં સોપારી અને નારંગી એથી અર્ઘ્ય સમર્પણ કરવા, પહેલા પહોરના અર્ઘ્યથી અગ્નિહોમ યજ્ઞનું ફળ મળે છે. બીજા પહોરના અર્ઘ્યથી વાજપેય યજ્ઞનું ફળ મળે છે. ત્રીજા પહોરથી અશ્વમેધનું અને ચોથાથી રાજસુયયજ્ઞનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. એ એકાદશી કરતા કોઇ પણ શ્રેષ્ઠ પુણ્યતત્વ, મહા વિદ્યા અને યજ્ઞ નથી. જેણે ભગવાનનું વ્રત કર્યું તેણે સર્વે તીર્થોનું સ્નાન અને સર્વ દેવનું દર્શન કર્યું એમ સમજવું. એ પ્રમાણે સુર્યોદય થતા સુધી જાગવું અને પછી સારા તીર્થમા જઇ સ્નાન કરવું પછી ઘેર આવી ભક્તિથી ભગવાનનું પૂજન કરવું. પ્રથમ કહેલા વિધિથી બ્રાહ્મણને ભોજન આપવું અને ભગવાનની પ્રતિમાસહ કુંભ બ્રાહ્મણની પૂજા કરી આપવો. એ પ્રકારે જે મનુષ્ય વ્રત કરે છે, તેનું વ્રત સફળ થતા તે મુક્તિ પામશે. ભગવાન કહે છે કે–હે ધર્મરાજા! આપે મને પુછ્યું તેથી મેં મળમાસની શુકલ એકાદશીનું મહાત્મ્ય કહ્યું. મળમાસની પદ્મિની નામની એકાદશીનું વ્રત જેણે કર્યું તેણે બધા વ્રતો કર્યા એમ જાણવું, મળમાસની કૃષ્ણ એકાદશીનો વિધિ એજ જાણવો, કૃષ્ણ એકાદશી પણ સર્વ પાપનો ક્ષય કરવાવાળી છે, હે રાજા! એ એકાદશીની એક સુંદર કથા કહું છુ. જે કથા પુલસ્ત્ય ઋષિએ નારદજીને કહેલ છે કાર્તવીર્ય રાજાએ પોતાના કેદખાનામા રાવણને રાખ્યો હતો એ જોઇ પુલસ્ત્ય ૠષીએ તો પ્રાર્થના કરી ત્યારે તેને છોડયો. આવું આશ્ચર્યકારક વર્તમાન શ્રવણ કરી નારદજીને પુલસ્ત્યજીએ પુછ્યું કે–રાવણે પોતાના પરાક્રમથી ઇન્દ્રાદિ દેવને જીત્યા છતાં કીર્તવીર્યે તેને શી રીતે

કેદ કર્યો. આવું નારદજીનું બોલવું થતાં પુલસ્ત્યજી કહે છે કે—હે નારદ ! કાર્તવીર્યની ઉત્પત્તિ કહું છું તે શ્રવણ કરો. ત્રેતાયુગમાં માહીષ્મતી નગરીનો હેહય નામે રાજા હતો તેના વંશમા મહા પરાક્રમી કાર્તવીર્ય થયો, તેને હજારો સ્ત્રીઓ હતી તોપણ તેને એક પુત્ર થયો નહિ, તેથી તેણે દેવ, પિતૃ અને મીત્ર એઓનું પુજન કર્યું અને પોતાને પુત્ર ન હોવાથી તેઓએ કહેલા વ્રતો પણ કર્યાં, તેને પુત્ર ન હોવાથી જેમ ભુખ્યાને સંભોગ સુખ આપ નાર નથી તેમ તેને રાજ્ય હતું, તેથી રાજાએ મનમા વિચાર કરી તપનો નિશ્ચય કર્યો. તપથીજ સર્વ મનોરથ સિદ્ધ થાય છે. એવો દ્દઢ નિશ્ચય કરી પોતાની સ્ત્રીને વાર્તા કહી તેજ સમય વલકલ પહેરી મંત્રીઓને રાજ્યવ્યવસ્થા કરી ઘરનો ત્યાગ કર્યો.

પોતાના પતિ તપ કરવા જાય છે એવું ઇક્ષ્વાકુ વંશજ હરિશ્ચંદ્રની પદ્મિની કન્યા કે જે પતિવ્રત વિષે તત્પર હતી તેણે વસ્ત્રાલંકાર તથા ભુષણનો ત્યાગ કરી વલકલ ધારણ કર્યા અને પતિ સહ ગંધમાદન પર્વત ઉપર ગઇ. ત્યાં રાજાએ દશ હજાર વર્ષ સુધી તપ કર્યું એવું તપ કરવાથી પણ પુત્ર થયો નહી. અને રાજાનું શરીર હાડ અને સ્નાયુરૂપ થયેલું તે પતિવ્રતા પદ્મણીએ જોઇ અત્યંત નમ્રતાથી મહાસાધ્વી એવી અનસુયાને તેણે પુછ્યું કે—હે અનસુયા ! મારા પતિએ હજારો વર્ષ સુધી તપ કર્યું પણ સર્વ કષ્ટ નાશ કરવાવાળા ભગવાન પ્રસન્ન થતા નથી માટે મને એવું વ્રત કહો કે જે કરવાથી ભક્તિથી ભગવાન પ્રસન્ન થઇ સર્વભોમ પુત્ર આપે. આવું તેનું બોલવું શ્રવણ કરી પોતાનો પતિ તપ કરવા નિકળ્યો તેને જોઇ, તેની સાથે આવેલી અને પતિ ભક્તિમાં પરાયણ એવી પદ્મિનીને મહા પતિવ્રતા અનસુ-

યાએ કહ્યું કે—હે પદ્મિની ! સકળ માસમાં શ્રેષ્ટ એવા મળમાસમાં પ્રભાતે સ્નાન કરવું. તે શુભ માસ ત્રીસ દીવસનો છે, તેમાં બે એકાદશી આવે છે, તે દીવસે યથાવિધી ઉપવાસ કરી જાગરણ કરવું. એટલે એથી પુત્રપદ ભગવાન સુપ્રસન્ન થશે એ પ્રમાણે કહી પ્રથમ મેં જે વિધી તમને કહ્યો તેજ વીધી કર્દમ કન્યા અનસુયાએ પદ્મનીને કહ્યા સર્વે વ્રતનો વિધી પદ્મનીએ શ્રવણ કરી પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે વ્રત કર્યું એકાદશીને દીવસે નિર્જળ ઉપવાસ કરી રાત્રે નૃત્ય ગીતથી જાગરણ કર્યું. એ પ્રમાણે યથાવિધી સંપુર્ણ વ્રત થતા ભગવાન કેશવ ગરૂડારૂઢ થઇ આવ્યા અને કહ્યું કે—હે શોભન ! વર માગ. આવું ભગવાનનું વચન શ્રવણ કરી પદ્મિનીએ પ્રીતી સ્તુતી કરીને કહ્યું કે—હે મહારાજ ! મારા પતિના મનોરથ પુર્ણ કરો. આ પ્રમાણે તેનું બોલવું શ્રવણ કરી ભગવાને સંષ્ટ થઇ કહ્યું કે, હે પદ્મિની ! તેં મને ભક્તિથી પ્રસન્ન કર્યો છે. હે સ્ત્રી ! જેવો મળમાસ મને પ્રિય છે તેવો બીજો નથી, અને મળમાસમા પણ એકાદશી મને અત્યંત પ્રિય છે તેનું વ્રત કરવાથી મારી પ્રીતી વધે છે. એવી તે એકાદશીનું વ્રત તે યથાવિધી કર્યું તેથી હું તને પ્રસન્ન થયો છું. તારા પતિના સંકલ્પ પ્રમાણે હું તેને વર આપીશ. એ પ્રમાણે કહી સકળનું દુઃખ હરણ કરનારા ભગવાને સંતુષ્ટ થઇ અંતઃકરણથી રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું કે-હે રાજશ્રેષ્ટ ! તને હું પ્રસન્ન છું તારા અંતઃકરણમાં જે ઈચ્છા હોય તે વર માંગ તાર મનોરથ પુર્ણ કરવા માટે તારી સ્ત્રીએ મને સંતુષ્ટ કર્યો છે. આવાં ભગવાનનાં વચન શ્રવણ કરી સંતોષ પામેલો રાજા કહે છે કે—હે ભગવાન ! સકળ લોકને વંદ્ય એવો પુત્ર મને આપો. વળી તે

એવો હોવો જોઇએ કે, તમારા વગર દેવ, દઇત્ય, માનવ, દાનવ અને રાક્ષસ વિગેરે કોઇથી પણ જીતાય નહી. રાજાનું આવું વચન શ્રવણ કરી ભગવાન તેણે ઇચ્છિત વર આપી અંતર્ધ્યાન થયા અને રાજા પણ પોતાની સ્ત્રીસહ આનંદ પામ્યો અને મનોરથ સિદ્ધ થયો તેથી દેહ પણ પુષ્ટ થયો. પછી તે પોતાની રાણીસહ નગરીમા આવ્યો. ત્યા કેટલેક દીવસે સકળ જગતને આનંદ આપવાવાળો મહા બળવાન અને પરાક્રમી એક પુત્ર થયો. તેના સમાન પરાક્રમી કોઇપણ ન હતું. તેથી તેણે યુદ્ધમાં રાવણને જીત્યો કે, જેને ત્રૈલોક્યમાં ચક્ર ગદાધર નારાયણ વગર જીતવા કોઈપણ સમર્થ થયો નહી. ભગવાન કહે છે કે, હે ધર્મરાજા ! રાવણનો પરાજય થયો નહી માટે તું ચિંતા કરીશ નહી. એ બધું મળમાસની પદમીની એકાદશીના પુન્યથી થયું. એ વ્રત કરતાંજ ભગવાને પ્રસન્ન થઇ રાજાને કહ્યું કે–આ કાર્તવિર્ય મહા બળવાન યેં તને આપ્યો છે એમ કહી મહા પ્રસન્નતાથી ત્યાગી ગયા. ભગવાન કહે છે કે, હે ધર્મરાજા ! તમે મને જે આખ્યાન પુછ્યું તે મેં તમને કહ્યું મળ માસની શુકલ એકાદશીનું વ્રત જે માનવ કરશે તે વૈકુંઠને પામશે. હે ધર્મરાજા ! પોતાનુ હીત થવાની ઇચ્છા હોય તો તું પણ એ એકાદશીનું વ્રત કર. એવું ભગવાનનું વાક્ય શ્રવણ કરી ધર્મરાજાએ હર્ષયુક્ત અંતઃકરણથી બધું અને પરીવાર સહ યથાવિધિ વરત કર્યું. સુત પૈરાણીક શૈનકાદી રૂષીઓને કહે હે કે—જે તમે મને પુછ્યું તે પુણ્યકારક અને પવિત્ર આખ્યાન મેં તમને કહ્યું, હવે શું શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા છે ! મળ માસની શુકલ એકાદશિનું વ્રત જે મનુષ્ય ભક્તિથી કરશે તેને પૃથ્વી ઉપર ધન્ય છે. એ એકાદશી અત્યંત સુખ આપવાવાળી છે.

એ એકાદશીનું આખ્યાન જે પઠણ વા શ્રવણ કરશે તે પૂણ્યથી તે વૈકુંઠમાં જશે.

અધિક કૃષ્ણપરમા નામની એકાદશી.

યુધિષ્ઠિર પુછે છે કે—હે ભગવાન ! મળમાસની કૃષ્ણ એકાદશીનું નામ શું ? અને તેનો વિધિ શું ? એ મને કહો. ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજ ! મળમાસની કૃષ્ણ એકાદશીનું પરમા એવું નામ છે એ પવીત્ર અને સકળ પાપનો નાશ કરવાવાળી છે તથા સ્ત્રીઓને અને પુરૂશોને ભક્તિ તથા મુક્તિ આપનાર છે, એ એકાદશીના વિધીથી કરવી, એ એકાદશીને દિવસે નરોત્તમ નામે દેવનું પુજન કરવું. એ એકાદશીની અતી ઉત્તમ કથા તને કહું છું તે શ્રવણ કર. જે કથા કાંપિલ્ય નગરમાં ઋષીના સન્મુખ શ્રવણ કરેલી છે. કોઇ સુમેધા નામનો ધાર્મિક બ્રાહ્મણ હતો તેની સ્ત્રી પવિત્ર અને પતિવ્રતમાં પરાયણ હતી કાંઇ કર્મગતીથી તે બ્રાહ્મણ ધનધાન્ય વગરનો થયો. તેથી તેણે ઘણા લોકો પાસે ભીક્ષા માગી પણ તેને કાંઇ મળ્યું નહિ અને અન્ન તથા વસ્ત્ર કોઇ આપે નહીં. તેની સ્ત્રી રૂપે, યોવને અને માધુર્યથી યુક્ત હતી. પોતાના પતિનીજ સેવા કરતી હતી. પોતે ભુખી રહે પણ અતિથીનું પૂજન કરતી હતી, પોતે ક્ષુધાથી દુઃખ ભોગવે પણ કદી મુખથી કોઇને વાત કરતી નહિ, પોતાની દરિદ્રતા અન્યને બતાવતી નહતી, અનાજ નથી હું ભુખી છું એમ પતિને કહેતી નહિ. એક સમય પોતાની સ્ત્રીને ઘણી સુકા–

ચલી અને કષ્ટ ભોગવતી જોઇ ત્યાં તેનો પ્રેમ પોતાના ઉપર છે એવું ધ્યાનમાં લાવી તે બ્રાહ્મણ પોતાની વિપત્તિની. નિંદા કરવા લાગ્યો અને પ્રેમથી પોતાની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો કે–હે સુભાગે ? હું શું કરૂં, મને પૈસો મળતો નથી, દ્રવ્ય માટે લોકોની પાસે ભીખ માગું છું પણ મને કોઇ પૈસો આપતું નથી, હવે હું શું કરૂં ! કયા જાઉં ! એ મને કહે, હે સુંદરી ! દ્રવ્ય વગર કાંઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી, માટે પરદેશ જવાની મને રજા આપ. હું દ્રવ્ય સંપાદન માટે જાઉં. હું દેશાંતરમા જઇશ તો દ્રવ્ય મળશે. કર્મની સિદ્ધિ ઉદ્યોગ વગર નથી. મોટા મોટા જ્ઞાની શુભ કર્મની સિદ્ધિના ઉદ્યોગની પ્રસંશા કરે છે. આવું પતિનું બોલવું શ્રવણ કરી તેની આંખ્યો ભરાઇ આવી અને વિનયથી નમ્ર થઇ હાથ જોડીને કહેવા લાગી કે–હે નાથ ! આપે મને કાંઇ કહ્યું નહિ તો પણ આપની આજ્ઞાથી કાંઇ પણ બોલવું એવી હું ઇચ્છા રાખું છું. હિતેચ્છુ જન સારી કે નબળી વાત નિરંતર કહે છે, આપ્યા વગર મળતું નથી, જે આપ્યું હોય તે ત્યાં મળે છે, આપ્યા વ-ગર સુવર્ણના મેરૂ પર્વત ઉપર ગયા તો પણ કાંઇ મળવાનું નથી. પૂર્વે જન્મે વિદ્યા, ધન, પૃથ્વી અને વસ્ત્ર વિગેરે જે કાંઈ આપ્યું હોય તેવું લેવું, જે પરમેશ્વરે દૈવમાં લખ્યું છે તે પ્રાપ્ત થાય છે, આપ્યા વગર કાંઇ પ્રાપ્ત થતુંજ નથી. પુર્વે જન્મે તેં વા મેં સત્પાત્રને કાંઈ દાન આપ્યું નથી. જો દાન કર્યું હોત તો તે સ્વદેશમાં કે પરદેશમાં અવસ્ય પ્રાપ્ત થાત. પરમાત્મા અન્ન માત્ર દાન વગર આપે છે. માટે હે પ્રાણનાથ ! તમો મારા સહ અહીંજ રહો, હું તમારા વગર ક્ષણ માત્ર પણ રહેવાની નથી. પતિને છોડી રહેલી સ્ત્રીનો મા, બાપ, ભાઇ અને સાસુ

સત્કરા વિગેરે સત્કાર કરતાં નથી, તો પછી ગામના લોકો તો ક્યાંથીજ કરશે અને જે પતિ વગર રહે છે તેને દુર્ભગા એવું કહે છે, માટે તમે અહીંજ રહી મારી સાથે વિહાર કરો. જે દિવસે આપણો ભાગ્યોદય થશે તે દિવસે અહીંજ સકળ વિષય અને દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થશે. આવું સ્ત્રીનું બોલવું થતા તે ત્યાંજ રહ્યો. તે ત્યાં વાસ કરેછે એટલામાં કૌડિણ્ય ઋષિ ત્યાં આવ્યા. દર્શનથી સુમેધા અત્યાનંદ પામ્યો અને તેજ સમય પોતાના આસન ઉપરથી ઉઠી સ્ત્રીસહ તેને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યો અને બોલ્યો કે—હે ઋષિ મહારાજ ! આજે હું ધન્ય અને કૃતકૃત થયો, આપના દર્શનથી મારૂં જીવિત પણ સફળ થયું, આજ મહાભાગ્યથી આપનું દર્શન થયું, એમ કહી આસન ઉપર બેસાડી તેમનું વિધિપુર્વક પુજન કર્યું, ભોજન આપ્યુ. પછી તે વિપ્ર સ્ત્રીએ હાથ જોડી પુછ્યુ કે—હે મહારાજ ! દરિદ્રતાનો ક્ષય શાથી થશે ? ધન તથા વિદ્યા વિગેરે જન્માંતરે નહિ આપી હોય તો આ જન્મે શી રીતે મળશે ? મારો ધણી મારો ત્યાગ કરી જવાને ઇચ્છતા હતા, પરદેશમાં જઇ અપત્તિ માટે બીજા લોકો પાસે યાચના કરવી એ સારૂ નહિ. એ વિગેરે સાર વાતો કહી મે રોકયા છે અને તેમણે પણ કહેલું કે-આપ્યા વગર કાંઇ મળતું નથી. મારા ભાગ્યોદયથી આપ પ્રાપ્ત થયા છો તમારી કૃપાથી દરિદ્રતાનો નાશ થશે. માટે કયા ઉપાયવડે દરિદ્રતા નાશ પામશે તે કહો. એનો નાશ ત્વરાથી થાય તે માટે કાંઇ વ્રતો, તપ, સ્થાન અથવા તીર્થી કહો. આવું તે સુશિલાનું બોલવું થતાં કૌડિણ્ય ઋષિએ મનમાં વિચાર કરીને કહ્યું કે-હે પતિવ્રતે ! સર્વ પાપ દુઃખ ને દરિદ્રતાનો નાશ કરનારૂં એવું પરમા નામે એકાદશીનું વ્રત છે. એ વિષ્ણુ તિથિ

મળમાસની કૃષ્ણ પક્ષમાં છે, આ મળમાસ કૃષ્ણ પક્ષની એકાદશી ભક્તિ મુક્તિ ઇત્યાદિ ફળ આપનારી છે. એ પરમા એકાદશીને દિવસે ઉપવાસ કરવાથી ધન, ધાન્યની પ્રાપ્તિ થશે, એ રાત્રે જાગરણ ગીત વિગેરે વિધિથી કરવું, વ્રત પુર્વે કુબેરે કર્યું હતું, તેથી તેને સદાશિવજીએ પ્રસન્ન થઇ ધનાધિપત્ય આપ્યું હતું હરિશ્ચંદ્ર રાજાએ પણ પોતાના પુત્ર વિક્રમ થયા પછી એ વ્રત કર્યું હતું તેથી તેને સ્ત્રી તથા પુત્રસહ નિષ્કંટક રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું માટે હે વિલાસીની ! તું એ વ્રત વિધિયુક્ત જાગરણ કર. ભગવાન કહે છે કે-હે ધર્મરાજા ! આ પ્રમાણે કહીને વ્રતનો વિધિ તેને કહ્યો. પછી તેની અતિ પ્રીતી જોઇ પરમ સંતોષથી પંચરાત્ર અને ત્રિરાત એવાં વ્રતો કહ્યાં કે જે કરવાથી ભુક્તિ અને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે એ વ્રતોનો વિધિ રૂષિ કહે છે કે પરમાને દિવસે પ્રાતઃકાળે ઉઠીને નિત્ય કૃત્ય કરી પછી મહા સત્કારથી શક્તિવડે પંચરાતી વર્તના નિયમ કરવા જે એકાદશી તિથિસહ અમાસ સુધી પાંચ દિવસ પ્રાત.સ્નાન કરી ઉપવાસ કરશે તે પોતાની માતા અને પિતા વિગેરે પરિવારસહ વૈકુંઠમાં જશે. જે કોઇ પાંચ દિવસ એક વખત ભોજન કરશે તેનાં સર્વ પાપ નાશ થઇ જતાં તે સ્વર્ગમાં પુજ્ય થશે. જે પાંચ દિવસ પ્રાતઃસ્નાન કરી બ્રાહ્મણને ભોજન આપ્યું એમ સમજવું. જેણે ઉદકથી ભરેલાં પાંચ કુંભનું દાન કર્યું તેણે સર્વ ચરાચરનું દાન કર્યું એમ જાણવું. જેણે પાંચ દીવસ પ્રસન્ન કરી બ્રાહ્મણને તિલપાત્ર આપે છે તે અહિં સર્વ ભોગ ભોગવી અંતે સુર્યલોકમાં પુજ્ય થાય છે. જે પાંચ દિવસ બ્રહ્મચર્ય રાખશે. તે સ્વર્ગમાં આનંદથી અપ્સરા જોડે વિહાર કરશે. કૌડિન્ય રૂષી કહે છે કે—હે શોભને ! તું

પોતાના પતિસહ પંચરાત્રી નિમીત પ્રાતઃસ્નાનાદી વ્રત કર. એ-ટલે તું ધન્ય ધાન્ય યુક્ત થઇ પતીસહ સ્વર્ગમાં જઇશ, આવું રૂપીનું વાકય શ્રવણ કરી પતીસહ તે સ્ત્રીએ મહા ભક્તીથી મળ-માસમાં સ્નાનાદી વરત પુર્ણ કરી પતીસહ ત્યાં રાજપુત્રે તેઓને જોયાં, પછી તે રાજપુત્રે અતી ઉત્તમ વસ્તુથી ભરેલું ઘર તેઓને રહેવા માટે આપ્યું. તે બંને ત્યાં તે ઘરમાં રહ્યાં તે પછી સુ-મેધા બ્રાહ્મણને ઉપજીવીકા માટે એક ગામ આપ્યું અને તેણે કરેલા વ્રતથી તેની અંતઃકરણ પુર્વક પ્રસન્નતાથી સ્તુતી કરી ઘેર આવ્યા. ભગવાન કહે છે કે—હે ધર્મરાજા ! તે બ્રાહ્મણેજ મળ-માસમા ઉદા નામે એકાદશીનું ઉપોષણ તથા પંચરાત્રી વરત કર્યું તેથી સર્વ પાપથી મુક્ત થઇ સર્વ સુખને પામ્યો તથા આ લોકમાં સ્ત્રીસહ અનંત સુખ ભોગવી અંતે વૈકુંઠમાં ગયો. જે મ-નુષ્ય પરા એકાદશીનું પંચદાન વ્રત કરશે તેનું પુણ્ય કહેવાને હું સમર્થ નથી. પુષ્કરાદિ તીર્થો અને ગંગાદિ નદીઓમાં સ્નાન કરવાનું પુણ્ય એથી પ્રાપ્ત થાય છે. જેણે એ કર્યું છે તેણે ગો-દાન–વગેરે સર્વ દાનો આપ્યાં એમ સમજવું. તથા તેણે ગયા શ્રાદ્ધ અને સકળ વ્રતો કર્યાં એમ જાણવું, દ્વીપદમાં બ્રાહ્મણ ચાતુષ્પદમાં ગયા, દેવમાં ઇંદ્ર અને સકળ માસમાં શ્રેષ્ટ છે. મળમાસમાં પંચ-રાત્રી શ્રેષ્ટ છે અને પંચરાત્રી વ્રતમાં પરમા અને પદની શ્રેષ્ટ છે મળમાસમાં કોઇ અશક્ત હોય તેણે પણ એકાદશી કરવી. મા-નવદેહ પ્રાપ્ત થતાં જેણે મળ માસમાં સ્નાન કર્યું નહિ અને એકાદશીનું ઉપોષણ કર્યું નહિ તેણે પોતાનો જન્મ ઘાત કર્યો અને તે ચોરાશી યોનિમાં ફરશે, માટે પુર્ણ પુણ્ય સંચયથી દુ-ર્લભ મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત થતાં યત્નથી વ્રત કરવું. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે

કે-હે ધર્મરાજા ! તમે મળ માસનું મહાત્મ્ય અને પરમા એકાદશીનું વ્રત મને પુછ્યું ને મેં તમને કહ્યું. હે રાજા ! જે મેં તમને કહ્યું તે સર્વને તમે એકાગ્ર અંતઃકરણવડે. અને સ્વસ્થ ચિત્તથી કરો. ભગવાને આ સર્વ એકાદશીનું મહાત્મ્ય ધર્મરાજાને કહેવાથી તેણે પોતાની સ્ત્રી બંધુ તથા સર્વ આપ્તજન સહ વ્રત કરી આ લોકમાં પુર સુખ ભોગવી અંતે વૈકુંઠમાં ગયા. જે મનુષ્ય મળ માસમાં નિત્ય પ્રાતઃસ્નાન કરી શુભ વિધિથી વ્રત કરશે તે પૃથ્વી ઉપર દેવને પણ દુર્લભ એવી સંપત્તિના ઉપભોગ કરી અંતે દેવને વંદ્ય એવાં પદ પામશે.

